GOVOR

Dra. Josipa Franka

zastupnika naroda

izrečen dne 25. siečnja 1907. u sjednici hrvatskoga sabora

u adresnoj razpravi.

Po stenografskih bilježkah.

ZAGREB

Tiskom I. hrvatske radničke tiskare.

1907.

1835 4

Razlika adresah

Gospodo! U ovoj adresnoj razpravi bit će možda uputno, da se kao izhodište nekih razmatranja ustanovi: koje su razlike i obilježja adrese poštovane većine ovoga sabora, saborske koalicije, novoga kurza ili rezolucionaša, te adrese manjine, Starčevićeve hrvatske stranke prava.

Adresa većine, novoga kurza, ima na prvom mjestu izražaj lojalnosti i odanosti prema kralju, t. j. princip legitimnosti, a kao koralat toga principa navadja ukupnost zemalja krune svetoga Stjepana.

Kao drugi faktor spominje se u ovoj adresi hrvatski i srbski narod.

Programni pako rad po ovoj adresi novoga kurza je:

1. provedenje ustavnih reforma,

2. odkloniti svaku klicu nesporazuma izmedju kraljevina Hrvatske i Slavonije, te posestrime joj kralj. Ugarske.

3. Nastojati, da zavlada osvjedočenje, da kraljevina Hrvatska, Slavonija i Dalmacija u zajednici sa kraljevinom Ugarskom nalaze bitne uslove ustava i slobode.

4. Da narodno zastupstvo izabrano na temelju sveobćega izbornoga prava, kao podpuni i pravi odraz narodne volje, pribavi temeljnom zakonu od g. 1868., to j. nagodi, podpuno i svestrano poštivanje i provede neke promjene. Sve to:

5. za trajni i iskreni sklad naših kraljevina i posestrime kraljevine Ugarske.

6. Radom zajedničkog sabora zemalja krune sv. Stjepana, u koji se imadu birati i zastupnici iz hrvatskoga sa-

bora, štititi zakonita prava i sloboštine kraljevina Hrvatske, Slavonije i Dalmacije, a napokon

7. otvoriti put reinkorporaciji Dalmacije i time provesti onu cjelokupnost kraljevine Hrvatske, a po njoj i zemalja krune svetog Stjepana, koju je kralj potvrdio u temeljnom zakonu od godine 1868.

To je bitni sadržaj adrese većine po njezinih riečih i oznakah.

Nove kurs je zato stavio na stol ove vis. kuće adresu, koja je 1. skroz nagodbenjačka, 2. koja je posvema u duhu i skladu s vladajućom magjarskom državnom politikom, koja se 3. imade još pojačati sa sjedinjenem Dalmacije i tako 4. provesti i cjelokupnost zemalja krune sv. Stjepana.

Prema tomu je svrha adrese većine posvema jasna i nedvoumna: služiti magjarskoj državnoj ideji, (Smieh kod koalicije. — Zast. Svetozar Pribičević: I to nije kleveta! — Zast. dr. Aleksander Horvat: Kazat ćemo vam već!) služiti magjarskoj vladavini u Hrvatskoj i nad Hrvatskom, (Zast. Svetozar Pribičević ironično: Tako je!) osigurati gospodstvo naroda magjarskog nad hrvatskim. (Zast. dr. Aleksander Horvat: Istina je! — Zast. dr. August Harambašić: I to sve sjedinjenjem Dalmacije! — Zast. Jovan Banjanin: Jest, osnivanjem industrije peštanskim novcem. — Glasovi kod koalicije: Čujmo. — Predsjednik zvoni.)

Zato je nade, da će ova adresa novoga kursa gg. rezolucionaša postići svoju svrhu, naime naći put k milosti, put k srcu magjarske Košutove vlade. (Zast. Svetozar Pribičević: Kao i vi kod Polonyia! — Zast. dr. Dušan Popović: Mi ćemo na crnu kavu i cigarete k Polonyiu. — Zast. dr. Aleksander Horvat: Zar tako malo do njega sada držite? — Zast. dr. Dušan Popović: Gledaj tutora! — Zast. dr. Aleksander Horvat: Sada malo držite do Polonyia — Zatluka: Ne zna o tom, on ne čita novine, on ne zna, da je Polonyi ostao. — Zast. Jovan Banjanin: Onda će Frank na crnu kavu bježati. — Prigovaranje. — Zast. Jovan Banjanin: Malo razgovora sa jednim tajinstvenim ministrom. — Prigovori. — Predsjednik zvoni. Zast. Jovan Banjanin: On meni prieti, da će biti svašta; bome bit će svašta! — Prigovaranje.)

Predsjednik: Gospodin govornik ima posve pravo, što ne govori, dok se vi pregovarate. (Zast. dr. Aleksander Horvat prema Banjaninu: Molim, da ovaj individuum sa vaše strane ne dobacuje uvrede. — Zast. Jovan Banjanin: Vi ste zeleni kao gušter! — Zast. dr. Aleksander Horvat: Molim vas, da ovu debelu mješinu srbsku umirite! — Zast. Jovan Banjanin: Šutite vi kreten, svaki je kreten pakostan, to je stara stvar. — Zast. Ivan Zatluka: I on ode. — Prigovori. — Zast. dr. Dušan Popović: Čujmo starog Aristotela!)

Zast. dr. Josip **Frank**: Adresa Starčevićeve hrvatske stranka prava imade na prvom mjestu takodjer princip legitimnosti, ali ne onoga vašega principa, ne onakve legitimnosti, kako ju je stvorio i konstituirao godine 1814. Taillerand, oktroirajući francuskomu narodu na želju nekih potentata i vlastodržaca kraljevsku krunu — starčevićeva hrvatska stranka prava poznaje princip legitimnosti samo kao živi izražaj historičkog kontinuiteta i jedinstvene suverenosti hrvatskoga naroda i njegove slobodnom voljom izabrane, medjusobnim državnim ugovorom potvrdjene i na hrvatski priestol podignute, dakle zakonite dinastije iz kuće Habsburžke. (U Starčevićevoj hrvatskoj stranci prava: Tako je!)

Zato naša adresa uz kralja takodjer ima narod kao zakonodavni faktor, ali smo hrvatski narod i nikoji drugi, niti magjarski, niti srbski. (Zast. dr. Dušan Popović: Srbski, magjarski i njemački, to je njemu isto.)

Program rada po našoj adresi obsiže ne samo stvaranje ustavnih reforma u naprednom duhu i sveobće izborno pravo, nego podpunu izgradnju kraljevine Hrvatske s bitnim životnimi uslovi njezinoga pučanstva i to osiguranjem zakonodavstva kako glede krvi, tako i glede imetka u svakom pogledu. (Zast. Svetozar Pribičević: Je li vojska unutra. — Zast. dr. Dušan Popović: On na to ne odgovara. — Zast. Ivan Zatluka: Nema komu. — Zast. dr. Dušan Popović: Nema što!)

Zato naša adresa traži: 1. zakonodavstvo i upravu glede hrvatatske vojske; 2. financijalnu i gospodarstvenu samostalnost Hrvatske, sa svojim posebnim, samostalnim i jedinstvenim carinskim područjem, i sa hrvatskom narodnom bankom, da možemo tim osigurati, unaprediti i štititi naše državne interese, naše u svom obstanku već ugroženo seljačtvo, našu trgovinu, obrt i industriju, da možemo štititi i unaprediti interese našega radničtva, da možemo u pomoć priteći sveukupnom našemu, uslied ogromnih životnih potežkoća i prilika, težkoj nevolji izvrženom činovničtvu, konceptualnom i manipulacionalnom, a osobito našemu, za hrvatski narod tako velezaslužnomu, ali takodjer u velikoj biedi se nalazećemu učiteljstvu i to posvema i ravnopravno učiteljem i učiteljicam.

Cjelokupnost pak kraljevine Hrvatske ne ograničuje naša adresa samo na Dalmaciju, nego traži ujedinjenje svih hrvatskih zemalja, a traži ovu cjelokupnost ne kao dio zemalja krune sv. Stjepana, nego kao slobodnu i samostalnu državu u habsburžkoj monarkiji.

U kratko: po adresi rezolucionaša ili novoga kurza imade magjarska državna ideja nadvladati hrvatsku državnu ideju i u Hrvatskoj zavladati trajno; po adresi Starčevićeve hrvatske stranke prava ima se hrvatski narod riešiti tudjega gospodstva, tako da odstrani i razkine okove sužanjstva i da može živiti vlastitim svojim životom. (Kod Starčevićeve hrvatske stranke prava: Tako je!)

Zato sam ja uvjeren, da će naš a adresa uzprkos proročanstva glavara zemlje ipak naći put k srcu hrvatskoga naroda. (Odobravanje i živio kod Starčevićeve hrv. stranke prava). Otvoreno priznajem, da tamo naša adresa i smjera i teži. (Odobravanje kod Starčevićeve hrvatske stranke prava. — Zast. Ivan Zatluka: Došla je i k njihovim srcima, samo ne smiju! — Zast. dr. Dušan Popović: Malo i pameti treba u politici, a ne samo srca! — Zast. dr. Vladimir Frank: Cieli sabor šuti, samo gospoda Srbobranovci ne mogu da šute! — Zast. Svetozar Pribičević: Mi smo zastupnici kao i svi drugi! Zast. dr.

Dušan Popović: Sada, kada tvoj tata govori, sad moramo na jedan put svi šutiti!)

P r e d s j e d n i k (zvoni): Molim, gospodo, mir jedanput, dosta je već!

II.

Parlamentarni koncerat.

Zast. dr. J o s i p F r a n k: Pojmivo je zato, ut exeempla docent, da gospoda rezolucionaši ovdje sada i u svojim govorima zajedno sa glavarom zemlje, koji im je na čelu, nastoje i naprežu sve svoje duševne sile, kako bi nam zakrčili put k srcu naroda.

Preuzvišeni glavar zemlje poslao je pače u vatru i svoj znameniti muzikalni talenat, da poluči ovu svrhu. Njemu je, kako veli, varaždinski narodni zastupnik stavio u izgled koncerat, u kojem će harmonično svirati hrvatska i srbska koalicija na onom dobrom i starom instrumentu, na nagodi. (Smieh kod starčevićeve hrvatske stranke prava).

Ban je uvjeren, da će taj koncerat dobro izpasti, jer hrvatsko-srbska koalicija dolazi u ovu salu u liepoj i atraktivnoj toaleti. (Smieh kod Starčevićeve hrvat. stranke prava. — Zast. Bude Budisavljević: Vi svirate na Varešaninovom bubnju!)

Samo treba, dodaje ban (čita): „Poraditi oko toga, da komad bude dobro i bravurozno eksekutiran“. (Zast. dr. Aleksander Horvat: Čini se, da se prevario! — Zast. dr. Ante Pavelić: Oni sviraju na bubanj! Ha! Ha! — Smieh. — Zast. dr. Aleksander Horvat: A Bude ga nosi! — Zast. dr. Ante Pavelić: Novo iznašašće! — Zast. dr. Svetozar Pribičević: Poslie pol ljeta se je sjetio!) Šteta samo, da preuzvišeni glavar zemlje kao dobar muzikant nije bliže pokazao svoje kajde. (Zast. dr. Ivan Lorković: Bome niste ni vi pokazali svoj ratni plan. — Zast. dr. Aleksander Horvat: E, sada je Lorković jednu odvalio!) Za njegov stari i dobri instrument znademo; i za onu

atraktivnu toaletu srbske i hrvatske koalicije takodjer znademo. (Zast. Svetozar Pribičević: Ali vaša baš nije atraktivna! — Zast. dr. Aleksander Horvat: Glasa se, tko ima najljepšu!) Doista, ban nam je tu stavio u izgled rajski užitak. Samo nam nije kazao, što on razumjeva pod dobrim i bravuroznim eksekutiranjem komada.

Ne znamo, koji tempo ban želi i ljubi. Jeli možda andante? (Smieh. — Zast. Ivan Zatluka: Maestoso, kao što oni sviraju. — Predsjednik zvoni.) Možda allegretto ili allegro ili allegro con brio ili con tutta forza? (Smieh. —Zast. dr. Ivan Lorković: Božjakovinski pianissimo! — Zast. dr. Aleksander Horvat: Čut ćete i to!)

Meni se čini, da preuzvišeni gospodin ban više ljubi scherzo, to jest onu šaljivu, peckajuću (smieh), onu skakajuću glazbu, a kako je doista dobar, muzikalan kompositeur, on se poput velikih genija Beethovena, Mozarta itd. uviek vraća na jednu temeljnu misao, na njegovu omiljelu melodiju.

Jer kako bi on inače opetovano govorio o članovima Starčevićeve hrvatske stranke prava, da su „p o s l u š n i u č e n i c i svojega vodje i predsjednika narodnog zastupnika dra. Josipa Franka? (Zast. dr. Ivan Lorković: To su dokazali! — Lorković nešto prigovara. — Zast. dr. Aleksander Horvat: Čekajte vi, vodjo svih naprednjaka!) Kako je muzikalan, on se uviek vraća na to i skače po ovoj melodiji . . . (Zast. Bude Budisavljević: Po melodiji skače) omiljeloj melodiji vještog kompositera. Moram priznati, da ban pokazuje bujnu muzikalnu fantaziju. Ja da sam rekao (čita): „Ban se odriče svoje odgovornosti i svaljuje svu odgovornost na vas". Ja da sam iz „suodgovornosti" načinio „svu odgovornost", te izmedju slova „s" i „u" umetnuo slovo „v" „poput filozofa, koji iz krivog temelja izvodi i krive konsekvencije".

Neka mi dozvoli preuzvišeni gospodin ban, da je ovaj njegov muzikalan komad doista samo izljev njegove fantazije. Ako će se pročitati moj govor, onda o tom, što je ban govorio, ne će se tamo naći ni traga. Ja sam pomno čitao stenografski zapisnik i nisam toga našao. Tu sam

rekao: „Glavar zemlje dodao je izrično, da uslied toga, naime uslied njegova pakta s koalicijom, svaljuje odgovornost za taj rad i za taj posao na saborsku koaliciju". Ako sam pak dodao, da vlada više nije odgovorna, nego da je odgovorna koalicija i da nosi odgovornost, to sam ove moje rieči odmah i razjasnio i nadopunio ovako: „Ako će gospoda meni htjeti predočiti, da je vlada po zakonu ipak odgovorna, onda neka znadu, da uslied ove stvorene situacije vlada ne nosi m o r a l n e odgovornosti, a moralna je odgovornost mnogo veća, nego uzakonjena odgovornost".

Evo dakle rieči, koje ja nisam upisao u stenogram. Ove rieči dokazuju, da sam ja polagao najveću važnost na moralnu odgovornost, a ne na zakonitu. Na to su me pako ovlastile i ponukale ove rieči glavara zemlje: „Naravna posliedica je, da je hrvatsko-srbska koalicija pozvana, da daje pravac parlamentarnomu radu i obilježje novom sistemu, te da ona ima nositi i suodgovornost za politiku u našoj otačbini."

Tim je ban dosta jasno za svakoga objektivnoga čovjeka, svalio najmanju moralnu odgovornost na koaliciju.

I kod ostalih banovih razlaganja ima mnogo toga, što moram pripisati više njegovoj fantaziji. Žalim, što on nije točnije čitao moga govora.

U njegovom je govoru ali i toliko disonancija, da se upravo moram čuditi inače liepomu muzikalnomu talentu preuzvišenoga bana. Što je on govorio o našim javnim prihodima, što je govorio o regulaciji Save, što je govorio o našim šumama, a napose što je govorio sa velikim naglaskom, naime da je odriešito odbijao, da Ugarska nas prikraćuje, ovo je sve doista velika disonancija.

Ali naravno, ako se svira na ovom starom i dobrom instrumentu, na nagodi, onda se ne može drukčije, nego distonirati. (Odobravanje kod Starčevićeve hrvatske stranke prava).

Napokon već vidimo, da taj stari i dobri instrument nije ništa drugo, nego — da se moderno izrazim — jedan

kućni fonograf hrvatskih banova od 1868. godine ovamo i fonograf njegovih doglavnika. (Kod Starčevićeve hrvatske stranke prava: Tako je! — Istina. — Dobro je! — Zast. Ivan Zatluka: Samo su žice popucale).

Ako dakle ban misli i vjeruje, da naša adresa ne će naći puta k srcu hrvatskoga naroda, ja njegovo uvjerenje ne mogu promieniti, a niti hoću toga učiniti. To, kako rekoh, njegovo razlaganje posvema je prirodno, napose uslied toga, što je sklopio pogodbu sa novim kurzom.

III.

Novi kurs u paklu.

Novi kurs! Evo mene u rajskih poljana novoga kursa, mene, velikog griešnika, mene, strašnog griešnika! (Veselost na ljevici).

Ja se sada nalazim u rezolucionaškom raju. Ali, si licet parva componere magnis, meni je, kao Danteu u paklu, a uz mene je moj dobri drug i nezaboravni prijatelj Eugen Kumičić. (Glas kod Starčeviće hrvatske stranke prava: Slava mu! — Zast. Grga Tužkan: Strassnov. — Zast. Ivan Zatluka prema zast. Tuškanu: Ja sam vam kazao jučer, tko je Strassnoff, da ste vi takodjer slični njemu. — Zast. dr. Ivo Elegović: Ne sličan, on je Strassnoff, a ne sličan. — Buka. — Predsjednik zvoni.)

I kada se tako šećemo, na jednom se diže jedna figura... (Zast. Grga Tuškan: Ala ste liepi vi i Strassnoff. — Zast. Ivan Zatluka: Ala ste liepi, Tuškan i Košut; krasota je vas dvojicu pogledati u Pešti. S Košutom Tuškan, koji je vikao, da nikada ne će jedan Tuškan u Peštu. — Buka).

P r e d s j e d n i k (zvoni): Opominjem gospodu zastupnike, da ne smetaju govornika.

Zast. dr. J o s i p F r a n k: Kada se tako šećemo, diže se na jedan put figura, jedan lik, čovjek krupnoga tiela, glava mu nabrekla, i nekako vodene oči, velika usta i veoma naduvena. Ja se uplašim i pitam, tko je onaj, koji se tamo diže? Odgovori mi drug: Što, ti ga ne poznaš? Ta to je Stjepan Zagorac, (Smieh) koji je u svojoj adresi od 14. prosinca rekao ovako: (Zast, Stjepan Zagorac: Tako se ne pristoji govoriti čovjeku staru. Budala stara. — Buka).

P r e d s j e d n i k (zvoni): Molim, da se ne smeta govornik, a u drugom redu, da se gospoda zastupnici služe parlamentarnimi izrazi. (Zast. dr. Ivo Elegović: A kako ste vi dra. Franka ruglu izvrgavali? — Zast. Stjepan Zagorac: Ja sam objektivno govorio. — Buka).

P r e d s j e d n i k (zvoni): Ako gospoda zastupnici ne budu mirno slušali govornika, biti ću prisiljen prekinuti sjednicu. (Buka traje i dalje.)

Prekidam sjednicu na pet časova.

(Nakon stanke.)

P r e d s j e d n i k (zvoni): Sjednica se nastavlja. Molim gospodina govornika, da izvoli nastaviti svoj govor.

Zast. dr. J o s i p F r a n k: Gospodin Zagorac dakle reče (čita): „Visoki sabore! Novi kurs je kurs slobode, kurs napredka i podignuća moralnoga i materijalnoga hrvatskoga naroda. Ja sam član stranke prava, član one stranke, koja je najaktivnije sudjelovala kod stvaranja toga nov. kursa. Novi kurs je u skladu s načelima stranke prava. Riečka rezolucija sadržaje u sebi temeljnu misao dviju hrvatskih velikana, Starčevića i Kvaternika. Sliedeći njihov nauk, morala je hrvatska stranka prava pristati uz novi kurs". (Smieh kod Starčevićeve hrvatske stranke prava).

Zatim se diže Ljuba Babić-Gjalski i reče (čita): „Kad smo na taj politički temelj se stavili, moći ćemo iz našega naroda učiniti pravi narod, snabdjeven i političkim i socijalnim i ekonomskim inštitucijama, po kojima ćemo moći obezbiediti našu eksistenciju i dovinuti se onom cilju, za kojim idu stvoritelji riečke rezolucije. Grieh je, dolaziti medju narod i zavadjati ga frazama: ne priznajemo nagode ili kako sam čuo tečajem ove saborske sje-

ditbe nekoliko puta s one strane visoke kuće: mi ćemo srušiti nagodu. Pitam ja — Ljuba Babić-Gjalski — kako ćemo srušiti, kako ćemo nadjačati ovu silnu militarističku snagu od 800.000 bajuneta, koja brani nagodu. — Nagodbeno stanovište glavni je temelj svake moguće i poštovane politike".

Tako reče gospodin književnik Ljuba Babić-Gjalski.

Iza njega vidimo gospodina Božu Vinkovića. Slušajmo i njega. On reče (čita): „Mi imamo računati s tim, da je nagoda, kakova je, takova je, ipak pozitivni zakon i svaki pozitivni zakon ima se respektirati. Ja se ufam, reći, da je sretna bila prilika, što većinu ove visoke kuće predstavlja hrvatsko-srbska koalicija, no ona kao vladajuća stranka ne može, dok je takova, stupiti na drugo stanovište pozitivnoga zakona".

Osim ovih prvaka glavnoga kursa javljali su se i drugi veliki i mali, dii minorum gentium, rezolucionašah pipifaxi, koji se miešali amo i tamo i svi na jedan put udariše u groznu viku i larmu: Vi, vi niste pravaši! Vi niste Starčevićanci! Mi smo pravaši, mi čuvamo nauku i kontinuitet nauke slavnoga dra. Antuna Starčevića i Eugena Kvaternika od svake natruhe, napose od bečke kamarile. Vi, vi ste khuenovci! Vi ste Austrijanci! Vi ste kamarilci! Vi ste Strassnoffovci, vi ste Argusovci, vi ste, vi ste... Frankovci! (Veliki smieh i odobravanje na lievici. — Zast. dr. Aleksander Horvat: To je cieli njihov leksikon. I kad su to kazali, više ne znaju. — Zast. dr. Ivan Lorković: Tako govori vaš umni vodja).

P r e d s j e d n i k: Molim gospodu zastupnike, da ne razgovaraju. Govornik ima rieč.

Zast. dr. J o s i p F r a n k: Kad sam te grozne rieči čuo, ništa više nisam mogao čuti. Ledeni znoj udario je na moje čelo, groza me hvatala, te me davila, gušila; srce i mozag je nekakva sila tako stisla, skoro da nisam pao u nesviest. (Veselost na ljevici). Sreća da je tu bio uz mene moj prijatelj Eugen Kumičić, pa mi rekao: Što se bojiš, zar ne poznaš onu gospodu? pa me sto sjećati: Znaš, kako smo čitali zajedno ono izdanje pakla, što smo

ga dobili od Dalmatinaca u hrvatskom prievodu, ono 9. pjevanje. Sjećaš li se, što se tamo pripovieda, kako ide Dante s Virgilom kroz jedan porušeni grad. Zidovi su popuvani, doduše još stoje, ali već se ruše, grobovi otvoreni, pa tu ima ljudi razne boje i mišljenja; pa mi citira ovaj stih iz „Pakla" (čita):

„Krivovjernih grobište ovo je,
Učenika svake sljedbe...

Zatim nastavlja ovako: (Zast. dr. Ivan Lorković: Kamo dolazi vaš Gojtan i Došen? — Zast. dr. Aleksander Horvat: K vama).

„Sada ide po uzanoj stazi
Izmedj gradskih zida i mučenih
Moj učitelj, a ja za njim gazim

Višnja silo, što me prek himbenih
Kruga krećeš, ko ti je milije
Zbor mi — počeh — želje spuni meni

Sviet što leži po grobu, da l' smije
Vidjet se? Jur se gor uzvili
Svi zaklopci, nigdje straže nije.

Zapriet će se svi, kad se vratili
Budu — on će — iz Josphat-doline
S tielom, što su gore ostavili.

Epikura, čitave družine
Što ga sliedi, ovkraj groblje j' ovo
Koji uče: duh da s tielom gine".

Znade se, što je geslo, lozinka Epikurejaca: edamus et bibamus, post mortem nulla voluptas. (Zast. dr. Ivan Lorković: Neka preveda na hrvatski, jer galerije ne ra-

zumiju. — **Zast. dr. Aleksander Horvat**: Samo ako vi razumijete). Zaklopci grobova se dižu, a duhovi se redom čuju.

Duhovi iz groba.

Prvi duh.

U ovom grobu ležim ja, Tuškan, onaj Tuškan, koji je u saboru dne 3. prosinca 1904. rekao ovo: (Zast. dr. Ivan Lorković: To je Kršnjavijeva parafraza pakla! — Glas kod Starčevićeve hrvatske stranke prava: Samo kad je istinita! — Zast. Grga Tuškan: Kada? 1904. da je to bilo? A da, da, jest! — Smieh u redovima Starčevićeve hrvatske stranke prava. — Zast. Tuškan: Mislio sam, da je rekao 1894.)

Predsjednik (zvoni): Molim gospodina zastupnika sisačkoga, da se umiri, a ako govornik što krivo kaže, neka mu izvoli odgovoriti u osobnoj primjedbi.

Zast. dr. Josip Frank: Tuškan iz groba reče: „Imajući pred očima u prvom redu čast naroda, ja sam zato, da se postavimo na naše noge, da doviknemo Magjarima, kako zaslužuju: Gospodo, s vama ne ćemo družtvenog odnošaja. (Smieh na ljevici).

U sjednici od 1. veljače 1905. reče (čita): „Mi nemamo u Pešti sabora, naš je sabor samo ovaj u Zagrebu. To je hrvatski. Mi u Pešti nemamo ništa i nebi želio, da u buduća vremena budemo ikada što imali. (Zast. Grga Tuškan: To je istina!) Ja bi želio, reče nadalje, da pogledi svih Hrvata budu . . . (Zast. dr. Ivan Lorković govori nešto tiho. — Zast. dr. Aleksander Horvat: Šutite! Ne zabadajte!)

Ja ne ću nastaviti, jer će se reći, da izpravljam svoj stenogram.

Predsjednik (zvoni. — Zast. dr. Ivo Elegović istodobno: Pa ćemo prekinuti sjednicu). Ja držim, da bi svaki narodni zastupnik mogao imati toliko muževne snage, da se suspregne i u ovom visokom saboru radi i govori,

kako se zastupniku naroda dolikuje. (Povladjivanje). Ovakovim postupkom koji se, žalibože uobičajio u ovoj sabornici, držim, da sramotimo hrvatski narod, a dotični zastupnici i sami sebe.

Stoga još jedan put upozorujem i molim gospodu zastupnike, da se u ovoj sabornici vladaju i govore, kako se dolikuje zastupnicima naroda. (Obće povladjivanje. — Zast. dr. Ivan Lorković: I neka se ne izvrgavaju ruglu osobna i tjelesna svojstva. — Zast. dr. Aleksander Horvat: Evo ga opet! — Zast. dr. Karlo Bošnjak: Neka odgovori onaj, koga se tiče).

Zast. dr. Josip Frank: Radi saveza moram opetovati (čita): „Mi nemamo u Pešti sabora, naš je sabor samo ovaj u Zagrebu. To je hrvatski. Mi u Pešti nemamo ništa i ne bi želio, da u buduća vremena budemo ikada što imali". (Veliki smieh na ljevici).

„Ja bi želio, da pogledi svih Hrvata budu okrenuti samo na Zagreb, a od Pešte da budu uviek i vazda okrenuti (povladjivanje kod Starčevićeve hrvatske stranke prava) i da se u hrvatskom saboru nikada ne govori o Pešti. Ne mogu pojmiti ljude one kod nas, koji se nabacuju svaki čas sa ovim izrazima: hrvatsko-ugarski sabor, zajednički sabor, to je zlo, jer je to bacanje izraza, kojim se narod priučava na to tako, da u Pešti traži svoju sreću i na Peštu misli, kad hoće nešto koristi da postigne. To je pogibeljno za narod, uslied toga ima pravo dr. Egersdorfer kad kaže, da se zbilja kod (opozicije) pojavljuje duh magjaronski (veliki smieh), kakvog nije prije bilo".

„Prije 40 godina tko bi u Hrvatskoj napisao, da je u Pešti hrvatski sabor i da se taj sabor zove hrvatsko-ugarski, ja mislim, da se ne bi smio ni na ulicu pokazati, a danas se s tim ponose, to je na štetu (zast. Grga Tuškan: Žalibože!) i na uštrb Hrvatskoj". (Prigovori. — Predsjednik zvoni).

Predsjednik: Molim gospodina Pribićevića, da se ne razgovara. (Zast. Grga Tuškan: Ostavite, gospodo, neka govori, to se tiče mene, i ja ću mu na to odgovoriti).

Zast. dr. Josip Frank (čita dalje): „Tako rade samo ljudi, koji pod firmom patriotizma šire misli i ideje, koje su na uštrb hrvatskoj misli".

„Naglasio sam već više puta ovdje, da u politici nema proročanstva i da su se takovim proricanjem blamirali najveći političari kao Napoleon, Taillerand i Metternich i t. d. Ja ne bi htio da padnem u tu pogrešku; ali tko bi se usudio kazati jednom pravašu prije 20 godina, da će pravaši ići u Peštu u sabor ili čak u delegacije, to sam uvjeren, da bi taj jako zlo prošao, a danas se to hvali".

„Ovo sam htio, da spomenem kod stavke „Sabor" stoga, jer je gospodin izvjestitelj rekao, da je magjaronski duh obuzeo već opoziciju". (Prigovori u koaliciji. — Predsjednik zvoni).

U sjednici pak dne 4. veljače 1905. reče Tuškan ove znamenite rieči (čita):

„Visoki sabore! Meni je čast u ime hrvatske stranke prava izjaviti na ono, što je gospodin Kovačević iznjeo u stvari glede tobožnjih pregovora sa Košutovcima u Pešti. Hrvatska stranka prava imade svoj program i ona na tom programu radi otvoreno i bez ikakvog klanjanja bilo na koju stranu. Ako tko ne zna, neka znade, da smo mi u Zagrebu, a u Peštu mi ne idemo. Od strane hrvatske stranke prava odbijam i samu pomisao, da bi s našim znanjem i privolom itko ili smio ili hotio ići u Peštu, da tamo s kim ugovara". (Veliko odobravanje i veselost na lievici. — Nemir u koaliciji. — Predsjednik zvoni).

To je glas Tuškanov iz groba i diže se drugi zaklopac i čuje se drugi duh.

Drugi duh.

U ovom tiesnom grobu ležim ja, Božo Vinković. (Smieh u sobaru). U saboru dne 11. prosinca 1901. rekoh (čita): „Gospodo! Dok postoje peštanski štipendiji, svatko će vjerovati, da će ti izaslanici hrvatskoga naroda podupirati interese državne zajednice, a možda i svoje vlastite interese, ali nitko ne će vjerovati, da će oni i pokušati unapredjivati interese kraljevine Hrvatske".

„Zato je jedna od najvećih nesreća naroda hrvatskoga ovo stipendijalno izaslanstvo u peštanski sabor". (Kod Starčevićeve hrvatske stranke prava pljeskanje).

U sjednici sabora od 28. siečnja 1902. rekoh ja, Božo Vinković ovo (čita): „Ova nesretna nagoda, taj vrhunac naše državne mudrosti, izvor sve bahatosti i nasilnosti magjarske i sve nesreće našega naroda".

Dne 3. prosinca ja, Božo Vinković nadopunih ovo svoje duboko uvjerenje u saboru ovako (čita): „Ova nesretna hrvatsko-ugarska nagoda, taj izvor svega zla, taj izvor svega bezzakonja, što se kod nas zbiva".

Tako se oglasio iz groba Božo Vinković. Ali još nije zaklopac pao, jer tielo mu je još gore u Jozafatu.

Treći duh iz groba:

Fran Supilo se javlja. U svom listu od 11. ožujka godine 1903. — pod naslovom „Ulične demonstracije Košutovaca" (čita): „Ta je demonstracija prava rugoba, urlikanje Košutove pjesme pred kraljevim dvorom, napisi na zastavama i pločama: Dolje s austrijskim plaćenicima! Magjarski su ljevičari za tu demonstraciju najmili uličnu fukaru, nu zastupnici neodvisne stranke su time protivno polučili. Ti su dogodjaji doista na sramotu ugarske priestolnice. Šovinistički neodvišnjaci su najljući neprijatelji Hrvata". (Smieh i veselost kod Starčevićeve hrvatske stranke prava).

Supilo 18. srpnja 1903. o Franji Košutu (Zast. dr. Dušan Popović: Iz groba? iz groba (čita):

„Košut, operetni general, od svoje stranke desavouiran, svojom politikom desavouiran". (Smieh kod Starčevićeve hrvatske stranke prava).

3. prosinca 1903. (čita):

„Fran Koušut je konvencionalni agent svake dosadašnje vlade. Komedija je dovršena. Košut je u Ugarskoj,

što je Frank u Hrvatskoj. (Smieh kod Starčevićeve hrvatske stranke prava. — Zast. Svetozar Pribičević: Vas je svakako uviek znao! — Zast. dr. Dušan Popović: Taj komplimenat ne smije mu se nikako oprostiti!) „Nasljednik Starčevića i nasljednik Ljudevita Košuta mogu si jedan drugomu čestitati". (Smieh i veselost kod Starčevićeve hrvatske stranke prava).

3. studenoga piše (čita):

„Drugoga komedijaša, osim možda samoga Košuta, nema u Košutovoj stranci, koji bi se dao na ovakovu sramotnu ulogu. Košut je izigrao povjerenje svoje stranke". (Smieh i veselost kod Starčevićeve hrvatske stranke prava).

Fran Supilo iz groba o banu grofu Toši Pejacsevichu piše 30. lipnja 1903. (čita):

„Grof Pejacsevich je iza Khuena najomraženija ličnost". (Zast. Svetozar Pribičević: Jest, bio je!)

3. srpnja 1903. piše (čita):

„Novi ban je čovjek vrlo goropadne ćudi. On će, da se zapali, da brekne, da bukne za svadju, koja mu po ćudi nije. Tošo je naprasit, odgojen je skroz i skroz nenarodnim duhom, njegov je uzor aristokracija magjarska. E n e r g i č n i g r o f T o š o n a l a z i s e p o d b a r š u n a s t o m p a p u č o m s v o j e b o l j e p o l o v i c e. (Smieh i veselost kod Starčevićeve hrvatske stranke prava. — Buka kod koalicije. — Predsjednik zvoni. — Zast. dr. Ivo Elegović: Ovako on piše, a onda se čudite, da smo mi goropadni prema vama! — Zast. dr. Dušan Popović: Ovo je ad captandam benevolentiam Toše Pejacsevicha! — Buka. — Predsjednik zvoni).

Nastavlja Supilo:

„On ne će biti ništa bolji od Khuena". (Smieh). Pače 8. listopada piše (čista): „Khuen je bio bolji i pravdeniji od Pejacsevicha". (Smieh i veselost u kući i na galerijama).

Fran Supilo o peštanskim štipendijama 21. studenoga 1903.! Spominje godišnje štipendije od 4000 forinti (čita): „Takove, u najblažem smislu rečeno, d e f r a u d a c i j e

n a i m e t k u i n a č a s t i b i m o g l i p o č i n i t i k a k v i a b n o r m a l n i i n d i v i d u u m ili m o r a l n o d u b o k o p a l i i n d i v i d u u m". (Zast Ivan Zatluka: Živio Supilo!) A zato dne 9. prosinca 1903. dovikuje (čita): „P e r e a t p e š t a n s k i š t i p e n d i s t e!" (Glasovi kod Starčevićeve hrvatske stranke prava: Pereat! Pereat! Živio Supilo! — Zast. dr. Dušan Popović: Sreća, što je Supilo u grobu. Inače ne biste imali nikakovih argumenata! — Razni povici. — Predsjednik zvoni. — Zast. dr. Aleksander Horvat: Gospodi nekako vruće postaje! — Zast. dr. Ivan Lorković: Ni najmanje!)

P r e d s j e d n i k (zvoni): Molim gospodu, da ne prekidaju govornika. (Zast. dr. Dušan Popović: Dakle čujmo našeg starog! — Smieh.)

Zast. dr. J o s i p F r a n k: Tako Supilo iz groba! (Zast. dr. Gjuro Šurmin: Kao opozicionalac!) Ne mogu, na žalost, povorku tih duhova dovršiti. Ne pušta to jedan duh u grobu, koji je posve nemiran i zahtjeva, da se baš još i on čuje.

Č e t v r t i d u h:

Stjepan Zagorac (glasovi: A! A!) u saborskoj sjednici od 25. studenoga 1904.! (Zast. Svetozar Pribičević: Toga se može na hiljade naći.) Četvrdi duh Stjepan Zagorac u saborskoj sjednici od 25. studenoga 1904. veli (čita):

„Peštanski sabor, gospodo, odredjuje nam poreze i sve ine namete, ravna i upravlja trgovinom i obrtom (Zast. Svetozar Pribičević: Na žalost!), pravi dugove i odredjuje milostivo, da ih Hrvatska smije pomoći plaćati, on dozvoljuje gradnju željeznica (Glasovi: na žalost) — jednom riečju: on i peštanska vlada razpolažu našom imovinom, našim imetkom i našom krvlju. Za nas Hrvate, koji imamo prošlost sjajnu, za nas Hrvate, koji hoćemo da budemo sviestan i ponosan narod, svakako je sramotno stanje, ovo stanje podredjenosti, u kom se nalazimo, stanje iz kojega svekolike nevolje za narod hrvatski izviru. Uzprkos ove nagodbene prakse imamo i imat ćemo i u buduće usprkos

svim mogućim nagodbama mi Hrvati svoga kralja. Nagodba ruši nama sva prava, oduzima nam suverena ona prava, koja je hrvatski narod izvršivao, nagodba nas podčinjuje. Pak onda smiešno biva, kad je s ove strane visoke kuće prošle godine pala rieč, da je nagodba etapa u borbi za hrvatsko državno pravo. (Smieh kod Starčevićeve hrvatske stranke prava. — Zast. dr. Aleksander Horvat: Slava Zagorcu! — Buka. — Predsjednik zvoni). Nagodba je etapa, ali ne u borbi za hrvatsko državno pravo za suverenost hrvatskoga naroda, već za podpuno uništenje hrvatskog državnog prava". (Odobravanje i pljesak kod Starčevićeve hrvatske stranke prava. — Zast. dr. Aleksander Horvat: Danas tvrde protivno!)

Nastavlja iz groba Zagorac: „Moje ime pomagjariše u Zagorac Istvan-ur, a prema magjaronima reče: Mi bi se svi morali združiti zajedno, pak reći, da nagode ne ćemo više braniti, i ne ćemo više na njoj stajati". (Zast. dr. Ivo Elegović: Združite se dakle s nama!)

Tako reče duh Zagorca i nestade u svom grobu. (Zast. dr. Ivo Elegović: I pretvori se u svom grobu. — Zast. Stjepan Zagorac: Tako isto sam kazao i neki dan ovdje. — Zast. dr. Karlo Bošnjak: Zašto to ne kažete u Pešti? Zast. Stjepan Zagorac: Sve u svoje vrieme.)

Značaj novoga kurza.

Kako se u Macbetu iz grobova dižu umoreni kraljevi i hodaju pred licem gledaoca, obtužujući i proklinjajući svoje ubojice, tako vidimo i tu, kako su redom iz groba ustajali i digli se duhovi ubijenih prijašnjih članova hrvatske stranke prava, obtužujući i proklinjajući svoga ubojicu.

U ime časti hrvatskoga naroda dovikuje Tuškan Magjarima: „s vama ne ćemo družtvenoga odnošaja!" U ime časti hrvatske stranke prava izjavljuje „neka svatko znade, da njegova stranka ne ide u Peštu!" S ponosom odbio je i samu pomisao, da bi ona

privolila i da bi htjela ići u Peštru, da tamo s njima ugovara. „Tko bi išao od njih u Peštu, u sabor ili čak u delegacije, taj bi zlo prošao; taj bi pokazao samo magjaronski duh; jer takozvani zajednički sabor je jedno zlo i pogibelj za hrvatski narod; pogledi Hrvata moraju vazda biti okrenuti od Pešte. Tko drugačije radi, taj je magjaron, on radi na štetu i uštrb hrvatskoga naroda i hrvatske misli".

Božo Vinković pak prostituira upravo stipendijalno izaslanstvo, jer promiče ne samo interese zajednice, nego možda i vlastite interese izaslanika, ali da nitko ne će vjerovati, da će stipendiste unaprediti interese kraljevine Hrvatske, jer nagoda je izvor sve bahatosti Magjara, izvor svega bezzakonja, nesreća našega naroda.

Fran Supilo pak grmi proti Magjaru Košutu i neodvišnjacima, jer viču na austrijske plaćenike i damonstriraju protiv kamarile. Košut mu je tudjinac, izmećar, komedijaš, koji je izgubio, izigrao povjerenje. Peštanske su štipendije defraudacije na imetku i časti naroda i zato im viče pereat. (Zast. dr. Dušan Popović: Bez obzira na to, kojoj stranci pripada.) Vi ćete vidjeti, zašto to citiram; ne da koga vriedjam.

A Zagorac samosviestno izjavljuje: „Mi smo sviestan i ponosan narod. Ne ćemo nagodbe, nagodbenog sramotnog stanja. Nagodba nam ruši sva prava, napose suvereno pravo. Svekolike nevolje izviru iz nagodbe. Mi imamo svoga hrvatskoga kralja, a ne krunu sv. Stjepana. Nagodba nije etapa na bolje, nego na podpuno uništenje hrvatskoga prava".

Tako su svi govorili još u nedavnoj prošlosti hrvatskoga naroda.

A danas? Danas govorite u svojoj adresi kralju, da narodno zastupstvo, koje će biti izabrano na temelju sveobćega izbornoga prava, mora nagodi pribaviti podpuno i svestrano poštivanje! (Zast. Svetozar Pribičević: I — i još nešto!)

Danas vi govorite u svojoj adresi, da Hrvatska u zajednici sa Ugarskom nalazi bitne uslove ustava i slobode,

pa zato treba birati zastupnike u zajednički sabor zemalja krune sv. Stjepana, koji svojim radom štite prava kraljevine Hrvatske!

Koliko smo puta čuli, da smo mi jedna tudjinska agentura. Ovo je bilo predbacivano mojemu prijatelju Zatluki. A molim, ako se jučer ovako govorilo, a danas se tako hvali ta zajednica i narodu izrično kaže: Mi moramo u tebi probuditi uvjerenje, da Hrvatska u zajednici sa Ugarskom nalazi sve uslove svoje slobode i svoga ustava, zar, gospodo, niste vi onda otvorili agenturu za magjarsku zajednicu? (Odobravanje kod Starčevićeve hrvatske stranke prava. — Zast. Svetozar Pribičević: Kao i vi sa svojim vjeresijskim udrugama, pomažući magjarsku kesu na naš račun. — Zast. dr. Karlo Bošnjak: Nemojte ovakve oslarije govoriti. — Zast. Svetozar Pribičević: Vi govorite oslarije, koji . . . — Buka. — Zast. dr. Ivo Elegović: Onda je osal narod, koji će poslati Abjanića u sabor. Vi govorite oslarije u Korenici. Vi posrbica jedna. Mi kad propoviedamo misao hrvatsku, to je vama oslarija, a kad se propovieda srbska misao, onda je to mudrost. — Buka.)

Predsjednik: Molim gospodu zastupnike, ako hoće razpravljati, neka izvole otići u svoje klubove.

Zast. dr. *Josip Frank*: Molim, visoki sabore, što sada po ovomu, što sam malo prije citirao, znači novi kurs? Ja opetovano kažem, da ne vriedjam nikoga, a da toga ne ću ni činiti. Ja samo ovdje razlažem stvar na temelju prijašenjega, ovdje u saboru, po gospodi izraženoga uvjerenja, po njihovom vlastitom navodu. A pitam, ako su prije onako govorila, a sada ovako, što sliedi iz njihovih prijašnjih, ovdje u saboru izrečenih govora? (Zast. dr. Dušan Popović: To će Kršnjavi najbolje znati). Ako prispodobimo i sravnimo jedne izreke s drugima, što su ih govorili prije i danas, onda po njihovim vlastitim riečima: novi kurs *gazi čast i ponos hrvatskoga naroda* . . . (Kod Starčevićeve hrvatske stranke prava: Tako je!)

Rezolucionaši novoga kursa *rade na štetu, sramotu i nesreću hrvatskoga naroda!*

Po njihovim vlastitim izvodima — ja uviek na temelju njihovih rieči velim — *šire nevolju i veliku nesreću hrvatskomu narodu*, uništuju *hrvatsko državno pravo*.

Po njihovom vlastitom nauku i prijašnjem uvjerenju oni su danas *tudjinski agenti, izmećari, komedijaši i defraudanti narodnog imetka i narodne časti*. (Zast. Grga Tuškan: A Strassnoff? — Glas kod koalicije: A Odillon? — Zast. Svetozar Pribičević: To bi sve stajalo, da i vi niste htjeli ići u Peštu! — Zast. dr. Dušan Popović: Ovo bi bio krasan govor, da ga tko drugi govori. — Zast. dr. Ivo Elegović Tuškanu: Držite se vi, gospodin Tuškan, u Pešti svoje irme u Eš-Budavaru. — Buka. — Smieh.)

Predsjednik (zvoni): Pozivam gospodu, da upotrebljavaju parlamentarne izraze i da si ne predbacuju privatne stvari. Ovo je hrvatski sabor, a ne krčma. (Odobravanje. — Zast. dr. Vladimir Frank viče nešto s bilježničkog mjesta). Po drugi put opominjem zastupnika gospodina dra. Vladimira Franka, neka izvoli u saborske klupe ići, a ne govoriti odozgor.

Zast dr. *Josip Frank*: Gospodin Tuškan dobacio mi je malo prije gospodju Odilon. I na ovo ime reflektirao je sa svojom upadicom gospodin dr. Ivo Elegović. Ja sad pitam, što ste pronašli? Uz Strassnoffa, Argusa, eto još i gospodje Odilon. (Zast. dr. Dušan Popović: Malo detektivštine!) Ja bih to rado znati . . . (Zast. dr. Dušan Popović: Pitajte malo u vašoj kancelariji. — Zast. dr. Vladimir Frank prama dru. Josipu Franku: Ne osvrći se na to, nemoj nasjedati ovim lopovima. — Zast. dr. Ivo Elegović: Neka tko samo spomene još Odilonku, ja ću već za svakoga nešto kazati.) Ja bar nisam s gospodjom Odilon ni u kakvom odnošaju. (Smieh. — Zast. dr. Ivan Lorković: Primamo do ugodnog znanja. — Zast. Pavao Gašparović: Ovako babe govore, stidite se! — Zast. dr. Dušan Popović: Pajo, ta valjda ni vi nemate sveze s gospodjom Odilon. — Smieh.)

Predsjednik (zvoni): Molim gospodina Popovića, da i on smatra ove posvećene prostorije hrvatskom sabornicom, a ne krčmom ili kazalištem. (Zast. dr. Ivo Elegović: Ili beogradskom skupštinom).

Zast. dr. Josip Frank: Po vlastitom razlaganju rezolucionaša, prijašnjih i današnjih, sliedi, da se mora ovim peštanskim narodnim zastupnikom doviknuti: Pereat peštanski štipendisti!

Što napokon još znači novi kurs, ne po mojim, nego po vašim dokazima? Znači, da je novi kurs obzirom na vaše izvode, skup nemorala, skup prevrtljivosti, skup političke bezznačajnosti. (Zast. Zagorac: To je bio stari kurs, a ne novi. — Zast. dr. Dušan Popović: Ergo, živio Khuen-Hedervary! — Predsjednik zvoni).

Evo dakle već jedan dokaz, zašto moraju gospoda vikati: Austrijanci! Kamarilci! Strassnoffovci! Argusovci! Frankovci! Zašto moraju tako larmati! (Zast. Svetozar Pribičević: To su i prije larmali). Samo zato, da narod ne bi mogao progledati, da svojom larmom i vikom zapriečе, da prodre u narod pravo hrvatsko osvjedočenje i hrvatska rieč, da narod ne bi znao, kakova se politika sad vodi po rezolucionašima: politika sužanjstva hrvatskog naroda . . . . (Dalje se ne čuje od buke u koaliciji i pljeskanja i odobravanja u Starčevićevoj hrvatskoj stranci prava. — Predsjednik zvoni).

Dakako, da hrvatski narod ne smije sad znati, tko mu gazi čast i ponos, (glas iz koalicije: I tko je Argus!) tko širi njegovu veliku nevolju i zlo; hrvatski narod ne smije znati, tko uništuje hrvatsko državno pravo; hrvatski narod ne smije sada čisto i bistro znati, tko radi, da ovaj zaslužni za poviest i čovječanstvo hrvatski narod mora živiti u robstvu. (Pljesak kod Starčevićeve hrvatske stranke prava). Zato vaše larmanje i vika! (Zast. Jovan Banjanin: A smije li znati tajni ratni plan hrvatski narod?)

Predsjednik (zvoni, te prema zastupniku Banjaninu): Već vas je presvietli gospodin prije opomenuo; dajte se, molim vas, ustrpite; imat ćete i poslie zgode,

da kažete svoje mienje, da govornika pobijete i da kažete svoje stanovište. (Razgovor medju poslanicima.) Molim gospodu, da se umire.

Dalnja analiza novoga kurza.

Zast. dr. Josip Frank: To je do sada jedna analiza novoga kursa; nu ta analiza nije gotova i ne može biti gotova. Ona mora objektivno na čistac izvesti i druge njegove sastojine, napose mora na čistac izvesti stepen duševne naobrazbe članova novoga kursa, mora pokazati političku zrelost novoga kursa, mora pokazati i napredni duh novoga kursa. Da li svega toga ima doista u novom kursu? (Zast. Svetozar Pribičević: Ne, ništa nema). Da li se doista onda može povjeriti sudbina hrvatskoga naroda, vodstvo posala u Hrvatskoj novomu kursu, rezolucionašima, (zast. dr. Gjuro Šurmin: Ili onomu, koji ne vidi pogibelji vjeresijskih udruga. — Zast. dr. Karlo Bošnjak prema četvorici zastupnika u prvoj klupi: Vas bi trebalo uhvatiti kao karikaturu za koju smotru. — Zast. Svetozar Pribičević: Vi ste već uhvaćeni!) ili da li ima možda u novomu kursu takovih sastavina, koje pokazuju pomanjkanje svake duševne plemenštine, svake kulturne naobrazbe i svakog višeg stepena pravoga znanja? — Nema li ovdje u tom novom kursu duh natražnjački? (Sa strane koalicije: Mračnjački! Reakcionarac!) Nema li u njem možda i takove obične pače i neobične političke nezrelosti, koja sili na zabrinutost? Zar ima u novom kursu doista takve elementarne snage, kojom će obraniti prave potrebe i interese hrvatskoga naroda?

Sada prelazim na analiziranje svih ovih pitanja. Gospodin Zagorac u svojem adresnom govoru, odmah u uvodu, pritužujući se neizmjerno, reče, da ovdje, na ovoj strani visoke kuće, živi divlji fanatizam. A onaj fanatičar je naš mladji drug, zastupnik III. kotara grada Zagreba, gospodin Peršić. Gospodin Zagorac držao je ovdje predavanje o fanatizmu, te je napokon doviknuo: „Jao si ga

narodu, koji oboli na toj strasti". Je li zbilja narodni zastupnik Zagorac ovim svojim razlaganjem o fanatizmu pokazao neku višu erudiciju? (Zast. Svetozar Pribičević: Kao vi dosada!) Mimogred spominjem, da je gospodin Zagorac u plemenštini svoga srca huškao vriedne i poštovane izbornike 3. kotara grada Zagreba na njihovog narodnog zastupnika. (Zast. Ivan Zatluka: Kao u Koprivnici protiv nas). Predbacuje mu nizko strančarstvo. A zašto? Jer je dokazao, da je novi kurs magjaronstvo i jer je kazao i razlagao, da je duševni otac novog kursa grof Khuen-Hedervary. Zato je on tako veliki fanatičar!?

Magjaronstvo novoga kurza,

Da li novi kurs zaslužuje doista oznaku magjaronstva, da li su rezolucionaši magjaroni? O tom imao se gospodin Zagorac obratiti na adresu svoga predsjednika koalicije i svoje stranke: na gospodina Grgu Tuškana. Zagorac se obratio na sasvim krivu adresu, on se nije smio obratiti na gospodina Peršića, jer Tuškan je prije obtužio rezolucionaše, da su magjaroni, te je on faktičan duševni otac te oznake. Tuškan je kazao, naime u svom govoru, koji sam ja malo prije ovdje citirao, dana 1. veljače 1905., i dokazivao, da ono, što danas radi novi kurs, što rade rezolucionaši, da je to pravo pravcato magjaronstvo.

Rekao je, da krivo čine oni, koji peštanski sabor nazivlju zajedničkim saborom ili ugarsko-hrvatskim saborom. Oni, koji to čine... (Zast. Grga Tuškan: To ja i danas ne odobravam!) da zlorabe taj naziv i da grieše proti interesima hrvatskog naroda, da se ne smije gledati na Peštu, nego na Zagreb. On kaže dalje, tko to ipak čini, taj je magjaron, jer da je u tom magjarski duh.

Već iz toga neka vidi gospodin Zagorac, da se imao obratiti na svojega uzornoga vodju (Zast. Stjepan Zagorac: Kad ide tamo Kovačević, onda i ja ono kažem, ali je drugo, kad ide Tuškan! — Glas kod Starčevićeve hrvatske

stranke prava: Ne radi se o osobama. — Glas kod koalicije: Zašto je onda Kiš htio ići?)

Tuškan je kazao, da se ne smije pisati i govoriti „hrvatsko-ugarski" sabor! Gospodo, danas svi listovi rezolucionaški pišu: „hrvatsko-ugarski" sabor krupnim slovima (Zast. Svetozar Pribičević: To smo uviek tako pisali), kao da se ponose da imadu viesti o „ugarsko-hrvatskom" soboru.

Isti izraz rabi takodjer i rezolucionaška adresa i svi zastupnici novoga kursa rabe taj izraz, tako, da je ta oznaka stekla gradjansko pravo. Sam predsjednik njihov, Tuškan, je član toga sabora, pače, on je član i delegacija.

I kazao je Tuškan, da onaj, koji to čini, širi magjaronski duh, da je taj magjaron, i da bi taj, kad bi to prije činio, bio zlo prošao. On je još k tomu dodao nekakovo proročanstvo — ja kažem, da je jako škakljivo takovo proročanstvo — da on ne će upasti u istu pogriešku, u koju je upao jedan Napoleon Veliki, Taillerand i Metternich. Dakako, u družtvu tih ljudi biti, to je za Tuškana nečastno. Ali se je proročanstvo nekom čudnom ironijom sudbine izpunilo. On se nije htio blamirati svojim proročanstvom, a kako je sada blamiran! (Starčevićeva hrv. stranka odobrava: Tako je! — Zst. Grga Tuškan: Ja se ponosim svojim radom uviek. — Zastup. Svetozar Pribičević: Čitajte, kako je govorio Košut u delegacijama. — Zast. Jovan Banjanin: Čujmo plač Jeremije nad razorenim Jerusolimom! — Zast. Ivan Zatluka: Gospodine Bubašu! — Zast. Svetozar Pribičević: Vi najponizniji sluga magjarskog ministra. — Predsjednik zvoni. — Zast. Jovan Banjanin: Panje Zatluka! — Zast. dr. Ivo Elegović: Vi ponizne sluge kralja Šaše i Petra; koliko ste već dobili? — Predsjednik zvoni. — Zast. Jovan Banjanin: U svim djelovima Ugarske države bez Hrvatske, tako pišete ugarskom ministru. — Zast. Ivan Zatluka: Gospodine Bubašu, umirite se! — Zast. Jovan Banjanin: Za gšeft zatajit Hrvatsku, kad treba. — Predsjednik zvoni).

Kad svi listovi novoga kursa, kad svi narodni zastupnici novoga kursa, kad svi njihovi privrženici rabe

ovaj izraz, koji je po Tuškanovoj nauci magjaronstvo, onda su i svi narodni zastupnici novoga kursa magjaroni, onda su njihovi listovi magjaronski, onda su i svi njihovi privrženici takodjer magjaroni. (Pljesak kod Starčevićeve hrvatske stranke prava. — Zast. dr. Gjuro Šurmin: I to je logika! — Zast. Jovan Banjanin: Onda su magjaroni i svi „čisti" zastupnici, koji su htjeli ići u Peštu! — Zast. dr. August Harambašić: I većina naroda hrvatskoga. — Zast. Ivan Zatluka prama zast. Jovi Banjaninu: Umirite se, gospodine Bubašu! — Predsjednik zvoni. — Zast. Jovan Banjanin: Vi, najponizniji sluga ugarskog ministra! Ne pozna Hrvatske, kad piše ugarskom ministru: u svim dielovima ugarske države, a Hrvatske ne pozna! — Zast. Ivan Zatluka: Ja vam zabranjujem o meni govoriti! Šutite, gospodine Bubašu! — Zast. dr. Dušan Popović prema zast. Zatluki: Što vam je ministar odgovorio? — Zast. Jovan Banjanin: On, jugoslavenski agent, ne pozna Hrvatske, kad piše ugarskom ministru. — Zast. Ivan Zatluka: Ne ljutite se, gospodine Bubašu! — Zast. Jovan Banjanin: Ja se ponosim, što stojim u rodu s Bubašem, a ne s ljudima, koji trguju svojim uvjerenjem).

Predsjednik (više puta za prepirke zvoni): Prekidam sjednicu.

(Nakon stanke.)

Predsjednik (zvoni): Sjednica se nastavlja. — Molim gospodina zastupnika križkog, da izvoli nastaviti svoj govor.

Zast. dr. Josip Frank: Stoga mislim, da sam dovoljno i podpuno pokazao, da doista gospodin Zagorac, radi izraza magjaroni, ondosno magjaronstvo, ima obračunati ne samnom i gospodinom Peršićem, nego sa svojim predsjednikom Tuškanom. Ali rekoh malo prije, da to sve samo mimogred spominjem, jer napokon svatko znade, što to znači. Neka mi se ne zamjeri prispodoba — ne ću je osobno aplicirati — što znači, kada jarac mekeće na kupus? On će meketati, ali će kupus ipak pojesti. (U Starčevićevoj hrvatskoj stranci prava: Smieh. Tako je!) A tako će se i to magjaronstvo po rezolucionaški progutati, pak će im ići još u tek.

No mene više zanima ono sustavno i bezsmisleno, a mogu kazati i bezsavjestno nastojanje novoga kursa, da slabi odpornu snagu hrvatskoga naroda, da paralizira i samu volju hrvatskoga naroda, da odlučno ustane na obranu svoga prava, da širi duh malodušnosti i da tako radi doista na štetu misli, o kojoj sami vele, da su si to još ipak za kasnije vrieme pridržali, naime, da rade tom malodušnošću na štetu hrvatske državne ideje, na štetu državne samostalnosti i ujedinjenja kraljevine Hrvatske.

Ovamo spada takodjer Zagorčevo obrazlaganje o kraljevskom komesaru, ovamo spada nadalje 800.000 bajuneta gospodina Ljube Babića-Gjalskog, ovamo spada takodjer zaludjivanje javnosti sa strašilom Strassnoffom, kamarilom, austrijanštinom, Gross-Oesterreichom i Argusom — sve to ovamo spada.

Fanatizam.

Pitam gospod. Zagorca, ako je već ovdje htio liepo govoriti o fanatizmu, zašto nije malo pogledao i literaturu, koja zasjeca u taj predmet, zašto nije malo bolje zavirio u poviest pojedinih naroda. Mislim, da je gospodin Zagorac baš po svom položaju, jer je on — kako je sam priznao — jedan od glavnih pokretača novoga kursa, imao na to paziti, da naša sabornica — pa bilo i tako burnih sukoba — ipak mora biti za nas ono sveto razsadište više kulture, više naobrazbe i višeg odgoja hrvatskoga naroda.

Neka oprosti gospodin Zagorac, ali onim dielom svoga govora nije to dokazao. Dapače bih mogao kazati, da je poviest fanatizma i literatura o fanatizmu njemu nepoznata polje, prava terra incognita.

Vara se gospodin Zagorac. Fanatizam nije sliepa, uništavajuća stras i bies, već izražaj najveće potencije ljubavi. (Zast. dr. Ivan Lorković: Znam, da će on slaviti

fanatizam!) Fanatizam je oduševljenje za veliku ideju, plemenito žrtvovanje samoga sebe, (Zast. Grga Tuškan: Kako vi to dokazujete) odreknuće svake sebičnosti (Zast. Svetozar Pribičević: Kad sve bajunete sjuri u prsa junačka!), fanatizam je više dar, pravi dar božji, čuvstvo, kojim se može braniti, kojim se može štititi, a nada sve, kojim se može izvršavati najveći stepen ljubavi za velike ideje naroda i za velike težnje čitavog čovječanstva. (Pljesak kod Starčevićeve hrvatske stranke prava. — Zast. dr. Dušan Popović: Jeste li vi fanatik? — Zast. Stjepan Zagorac: Za oduševljenje vriedi ono, fanatizam je bolest! — Zast. dr. Aleksander Horvat: Nemojte se blamirati, gospodine Zagorče!) Vi uništavate zbilja ljubav u svakomu pogledu. (Nemir i buka). U svakom pogledu! (Zast. Svetozar Pribičević: Destruktivni elemenat!) Po vama je doista ljubav destruktivni elemenat. (Smieh kod koalicije). Ali ne zaboravite, da se na ljubavi osniva čitav sviet (Zast. dr. Ivan Lorković: Dakle i mi) i da ništa ne obstoji, što ne bi moglo nastati (Zast. Svetozar Pribičević: Iz fanatizma?) iz ljubavi. Samo sa ljubavi je sve stvoreno. Sve, što u prirodi eksistira, na čem se osniva razvitak, počiva na ljubavi. Rad, marljivost, uztrajnost, sve je to ljubav. (Zast. dr. Dušan Popović: I mi smo za ljubav svi — Zast. dr. Vladimir Frank: Vi ste za slobodnu ljubav! — Predsjednik zvoni).

Što pripovieda novi kurs, to doista nije fanatizam. (Zast. Ivan Zatluka: To je realizam!) Ne, ne! (Zast. dr. Ivan Lorković prema zast. Ivanu Zatluki: Što se blamirate?) To je pesimizam, malodušnost u najvećoj mjeri. A baš o tom pesimizmu vriedi, što je rekao gospodin Zagorac o fanatizmu: „Jao si ga narodu onomu, koji oboli na toj bolesti", na pesimizmu!

Znademo, da je pesimizam zavladao polovicom prošlog stoljeća i to na svakom polju stvaranja; u umjetnosti, znanosti, filozofiji itd. Znademo, da su tu doduše bili geniji, ali ne geniji u plemenitom smislu, kad su izumili i širili svoju nauku, nego naprotiv, da su radili na zator viših težnja, ideala čovječanstva.

Takav pesimizam širili su na polju filozofije Schopenhauer i Hartman, na polju liepe knjige Leopardi, Bourget, Byron i drugi. Tu se stvarao duh i proti plemenitom nastojanju čovječanstva. Schopenhauer je napisao veliku filozofiju. On je bio veoma duhovit čovjek. Ali što je pisao, to je mnogim ljudima život ogadilo, da su počinili samoubojstvo. Taj pesimizam, o kojemu moram govoriti, jer je iz vana k nama došao, kako sve ove nenaravne bolesti našeg sadašnjeg vremena i novog kursa, taj pesimizam rodio je i tako zvani naturalizam, on je stvorio dekadencu u našem literarnom, umjetničkom i znanstvenom i još kojem drugom polju. Da, gospodo, svako bolje osjećanje moralo je i u toj atmosferi prestati i kod nas.

Ono, što je bilo idealno, moralo je prestati. Što je bilo očito ružno, to su oni kazali, da je liepo; što je uglasto, krivudasto, to je bila harmonija, to je bio sklad; ono, što je mogao duh producirati na izvraćenosti misli, to je njima veličanstvena pojava. U tom duhu su uzgajali i našu mladež. A kamo su došli? Dotle, da je danas drzovitost bon ton. (Zast. dr. Ivan Lorković: Eto dokaza: svinja, lopov, magarac, hulja, ništarija; to vam je taj idealizam. — Zast. dr. Ivo Elegović: Vi bi htjeli nas učiniti janjcima, da nas izjedu vuci. — Zast. dr. Karlo Bošnjak: S prostacima ne možeš, nego prostački. — Predsjednik zvoni) . . . da je danas neotesanost ugladjenost! (Prigovori kod koalicije.) Pragmatički ću vam to dokazati. (Zast. dr. Elegović: Izrigaju se u novinama, a tu hoće, da su fini, u onom gnjusnom, ogavnom „Pokretu". — Zast. dr. Ivan Lorković: A kako ste vi nama govorili? — Zast. dr. Ivo Elegović: Ja vam nisam rekao u saboru, nego u sobi).

Predsjednik (zvoni): Molim gospodina dra. Elegovića, ako imade što sa Pokretom, neka to šalje listu na izpravak, a sabornica nije mjesto za novinske izpravke.

Zast. dr. Josip Frank: O toj drzovitosti i neotesanosti, koja se hoće nama u teret upisati, o tom se upitajte kod našega socijalnog družtva, kod plemenitih gospodja, i kod plemenitih djevojaka, pak ćete čuti, da li

ne vlada u mladeži vaših krugova ono, što sam ja malo prije s težkim srcem izjavio. (Burni pljesak kod Starčevićeve hrvatske stranke prava). A tu imade gospodin predstojnik za bogoštovje i nastavu veliko polje, da plemenitim radom nastoji oko boljega uzgoja naše mladeži. Hvala Bogu, vidi se već u stranom svietu preokret i ja se nadam, kako se to tamo pripravlja i djelotvorno takodjer izvršava na raznim područjima znanosti, umjetnosti i kulture, da će to doći i k nama, kako je to dobro jedan put kazao predsjednik pravosudja, ne može se Hrvatska danas tako opasati kinezkim zidom, da ne bi plemeniti duh mogao doći ovamo, da naš narod živi onom svojom starom plemenštinom, kojom se prije vazda odlikovao.

Ustali su, da samo neke spomenem, Duboc, Josip Popper sa svojim socijalno-filozofskim razmatranjem „O pravu na život". Može se ovamo ubrojiti i znameniti Ihering sa djelom „Zweck im Recht", zatim drugi ravnatelj Pasteurovog zavoda u Parizu Mečnikov, sa svojom plemenitom studijom „O naravi čovjeka", nadalje profesor Adler, poznati povjestničar socijalizma, veoma slobodouman, čovjek sa svojom krasnom studijom „Ueber die Bedeutung der Illusion für Politik und sociales Leben".

To je rad novijeg doba, naime iz godine 1904.

Napokon ću spomenuti Ljudevita Steina sa djelom „Socijalni optimizam", Jena 1905.

Svi ovi znameniti ljudi, a i drugi mnogi mogli bi, kao što i poviest, podučiti gospodina Zagorca u tom, da nije bio sretan sa svojom teorijom o fanatizmu. Osobito pak bi mu preporučio studiju dra. Adlera, profesora na sveučilištu u Kielu, iz koje citiram ovo. (Zast. Svetozar Pribičević prigovara). Ako gospodin Pribičević želi, ja ću mu dati to djelo.

U toj studiji veli (čita):

„Motrenje pokreta masa osvjedočava posve, da se samo sa moćnim idealima može narod iztrgnuti iz letargije, množtvo zanieti, i dati impuls za organizovanu radnu masu. Tajna takvoga uspjeha leži u tom, da se počne njihati ono mistično svojstvo, koje počiva u duši svakoga

čovjeka, koje ga uzbudjuje do uzhićenja, do ekstaze, fanatizma. Zanaša tako, da zaboravlja pravila računajućeg razuma i volju, sebičnost. Tada se čini, da je duševna obmana — ein geistiger Rausch — ljude obuzela, koja ljude s fanatičkim slikama obmanjuje i tim oslobadja od tromosti i sebičnosti. Čovjek osjeća, kao da ga neka magična sila povlači jednoj velikoj i boljoj ideji".

D' Israeli piše: „Ako se želi procvat naroda, mora se apelirati na fantaziju, a ne na oprezno mudrujuću pamet. Čovjek je u istinu samo onda velik čovjek, ako sliedi svoje strasti (zast. dr. Ivan Lorković: Samo koje su to strasti?) . . . a nikada više nije neodoljiv tako, nego ako ga oduševljuje fantazija".

Na drugom mjestu veli Adler:

„Tako si stiče narod svoju slobodu, protjera nasilno mu nametnuto gospodstvo i razbije jaram tlačujućeg despotizma". (Zast. Ivan Zatluka: To je živa istina).

O iluziji pako i obmani, u kojoj živi današnji novi kurs sa svojim pesimizmom o snazi hrvatskoga naroda, o tom opet govori takodjer ovaj profesor: „takva malodušnost, takva iluzija raztače narodne sile, slabi i sprečava njegovu akcijonu i odpornu snagu i pripravlja narodne dekompozicije". Baš kao da je to napisao za novi kurs. (Zast. dr. Ivan Lorković: Ja mislim, kao da je to za vas napisao). Zato bi svaki hrvatski morao nastojati, da hrvatski narod napreduje u plemenitom i uzvišenom fanatizmu u borbi za sveta prava hrvatskoga naroda, u borbi za njegovo osvjedočenje, u borbi, da srušimo tudjinski jaram. (Veliko odobravanje na lievici).

Samo tako može se jednom uzpostaviti kraljevstvo hrvatsko!

Neka se ne misli, kako se nama predbacuje, da mi precienjujemo snagu hrvatskoga naroda. Tko je objektivan, već će znati, da takovo precienjivanje može narodu samo škoditi, da može uroditi takodjer i zlom, ali zato ipak ne će nas plašiti zveketanje onih 800.000 bajuneta gospod. (smieh) Ljube Babića-Gjalskoga i novoga kursa.

Čini se, da gospodin Ljuba Babić-Gjalski osjeća

nešto velikožupanskog u sebi, (zast. Ljuba Babić: Zato, jer sam sjeo u prvu klupu. — Ustaje i ide iz klupe. Zadržavaju ga) jer kako je on govorio o 800.000 bajuneta, tako je ovdje govorio u svoje vrieme i bivši veliki župan Kovačević. (Zast. Ljuba Babić-Gjalski: Eto vidite, ja to nisam znao. — Zast. dr. Ivo Elegović: A Tuškan hoće, da ide puškom napred). Doista, ja se čudim, da gospodin Ljuba Babić-Gjalski, koji je u literaturi originalan, jaše vranca gospodina Kovačevića — sve u sjaj i veličinu magjarske državne ideje. (U Starčevićevoj hrvatskoj stranci prava pljeskanje; u koaliciji: Bravo! Bravo! — Zastup. Ljuba Babić-Gjalski hoće da ide. — U koaliciji ga zadržavaju: Nije još gotov s tobom).

Gospodin Ljuba Babić-Gjalski bavio se je mojom osobom, pa stoga moram se i ja njegovom osobom pozabaviti. Gospodin Ljuba Babić-Gjalski znade bolje, nego ja, da — kad nas tako plaše — za vrieme Alfreda Velikog, englezko pučanstvo nije iznosilo više nego dva milijuna, a znadem, da je još godine 1750. to englezko pučanstvo iznosilo samo 8,500.000. — Francezka početkom prošloga vieka imala je samo 22,000.000, a Njemačka 16.000.000. (Glasovi kod koalicije: To nije istina! — Zast. Grga Tuškan: Već za revolucije bilo ih je 25,000.000. — Glas kod Starčevićeve hrvatske stranke prava: Onda ih je mnogo palo! — Zast. dr. Ivo Elegović: Recite vi nama točno, koliko vam stipendije iznose? Jedni kažu osam hiljada, drugi sedam, treći devet hiljada. — Zast. Ivan Zatluka: I dvadeset hiljada! To znadu dobro! — Zast. Svetozar Pribičević: Da čujemo ovu prispodobu!) Njemačka je početkom prošloga vieka imala 16,000.000, kako već rekoh, a danas 50,000.000 i 60,000.000.

Sada je moderno, da novi kurs citira Starčevićeve čitave govore! (Glas: kad ste s njime na ratnoj nozi) jer novi kurs čuva kontinuitet sa Antunom Starčevićem. Ali čujmo Antu Starčevića glede tog pitanja:

„I Grci i Rimljani bijahu na broju maleni, bijahu u svoje vrieme siromašni i slabi; pak su se prosvjetlili, usrećili, ojačali i obogatili".

Na to će njemu prostodušnik poput gospodina Ljube Babića-Gjalskog: „Ne mislite, da sam ja proti Hrvatima, ali ja i svi umni muževi znamo, da su Hrvati i preslabi i preneznatni. (Zast. Ljuba Gjalski: To sam rekao!)

Starčević će na to: „Da bi ja tako mislio, ja bi Hrvatima u ime zahvalnosti, što su me rodili i odgojili, učinio veliku ljubav, prištedio bi im neugodni posao tim, što bi se sam objesio". (Zast. dr. Ivan Lorković: To nije rekao Starčević! To je razgovor izmedju stekliša i dobrodušnika. To nije Starčević rekao! Neka se citira dosljedno Starčević! Vidjet će se, tko se je blamirao!). A ja se moram ovdje poslužiti još jednim dokazom, još jednim primjerom iz poviesti.

Znade se, gospodo, da je vladar perzijanski, Darije, bio tako moćan i jak vladar, da je dobio naslov vladar svieta. On je podigao veliku vojsku na Grčku. (Zast. dr. Bogoslav Mažuranić: Ovo je konkurencija gospodinu Novaku! — Zast. dr. Ivo Elegović: Dajte vi, gospodine, slično konkurirajte! — Zast. dr. Bogoslav Mažuranić: Možete tako cielu poviest govoriti!) Rado se pridružujem gospodinu Novaku. I Darije je išao sa 300.000 bajuneta na Grčku, dotično 300.000 vojnika. (Zast. Svetozar Pribičević: On isporedjuje Darija sa današnjim modernim sredstvima). Gospodin Ljuba Babić-Gjalski zna jako dobro, da se u bitci kod Maratone borilo 10.000 Grka proti 300.000 Perzijanaca, i tih 10.000 potuklo je hametom onih 300.000. (Zast. Svetozar Pribičević: I Marko Kraljević je mogao desetoricu pobiti, ali danas nema Kraljevića Marka).

P r e d s j e d n i k (zvoni): Molim gospodina Pribičevića, da se i on jedanput već primiri. (Zast. Bude Budisavljević: Nisu mu poznata najnovija djela o Grčkoj. — Zast. dr. Ivo Elegović: Meni su poznata najnovija djela o Kosovskoj bitci i Slivnici).

Zast. dr. J o s i p F r a n k: Kako su mogli Grci ovako velik uspjeh postići? Čim se čulo, da Perzijanci navaljuju na Grke, složile su se sve stranke, da spase slobodu domovine. Tu su prestali interesi stranaka i pojedinaca. Grci su se složili i nije bilo antagonizma izmedju jednih i dru-

gih stranaka ni izmedju Sparte i Atene. Sloboda: to je bila lozinka čitave Grčke. Ova je rieč oduševljavala sve Grke i grčke junake, kad su kod Maratona onom čarobnom snagom postigli podpuni uspjeh.

Taj uspjeh, to je upravo dokaz, da ako je i maleni narod, — jer ne može se kazati, da je jedan narod niži, a drugi viši, — da i maleni narod može sa takovom divnom slogom i fanatičnom snagom, polučiti takove silne uspjehe i spasiti svoju domovinu.

Ali došlo je još ljepše. Sin Darijev, Kserkse, on je . . . (Zast. Svetozar Pribičević: Bičevao more!) imao 56 većih naroda pod svojom vlasti, nego ova monarkija (Zast. Svetozar Pribičević: Prema pričama), te je digao dva milijuna pet sto hiljada vojnika i flotu (Zast. Svetozar Pribičević: Prema pričama. To je pripoviedka) i ustrojio je . . . (Zast. Svetozar Pribičević: Dva milijuna vojske u ono doba!) To nije pripoviedka. I najmoderniji historičari to spominju, a gospodin Pribičević dokazuje time samo svoju ignoranciju. (Zast. Svetozar Pribičević: Citirajte, citirajte samo. — Buka. — Zast. Svetozar Pribičević: Citirajte te vaše moderne historičare. — Zast. dr. Ivan Lorković: To su obične priče, koje su pobijene u historiji. To se samo djeci pripovieda, a ne u hrvatskom saboru. — Zast. Grga Tuškan: Prvi je Napoleon sakupio šest sto hiljada vojske, pa ni on nije toga mogao ni komandirati. Tko bi sastavio u ono doba dva milijuna vojske?! — Predsjednik zvoni). Bila je to dakle tako silna vojska i flota, kakove sviet prije ni kasnije vidio nije, te je ta vojska išla proti Grčkoj, a što se je dogodilo?

Kod Termopila suprodstavilo se je 300 Spartanaca ovoj ogromnoj vojsci. Je li i to možda kakva fabula? (Zast. dr. Vladimir Frank: Vi ignorant. — Zast. dr. Ivo Elegović: Onda je i Siget priča.) Je li istina ili nije, da se je Leonida s 300 vojnika suprodstavio ovoj ogromnoj perzijanskoj vojsci? (Zast. Svetozar Pribičević: Ali on je poginuo, a nije pobjedio. — Predsjednik zvoni. — Zast. Jovan Banjanin: Sad treba Franka zamisliti kao Leonidu. Frank — Leonida! — Zast. dr. Aleksander Horvat i Iva Zatluka: Vi Bubaš! — Zast. Jovo Banjanin: Bubaši su pošteniji od vas. — Predsjednik zvoni). Zar ne kaže i naša hrvatska poviest, da je Zrinski hrvatski Leonida? (Zast. B. Budisavljević: I jest!) Je li to sve samo izmišljotina? (Zast. Fran Novak: I to je bajka? — Zast. dr. Aleksander Horvat zast. dru. Lorkoviću, koji se postavio izpred klupa: Kako ovdje stojite? — Zast. dr. Ivo Elegović: Da ne vidimo predsjednika. Na to se dr. Lorković okrenuo, a dr. Elegović postavio se kraj njega, okrenuvši mu ledja i rekao mu: Ja ću vas naučiti reda, a vrativši se na svoje mjesto: Razkrebeljio svoje nožice od sjene. — Smieh i buka).

Predsjednik (zvoni): Prekidam sjednicu.

(Nakon stanke.)

Predsjednik (zvoni): Sjednica se nastavlja. Rieč imade gospodin zastupnik križki, da nastavi svoj govor.

Zast. dr. Josip Frank: Rekao sam, da se kod Termopila pod Leonidom kraljem 300 Špartanaca žrtvovalo proti neizmjerno velikoj premoći Perzijanaca; a da se nije našao čovjek, koji je izdao Spartance, ne bi niti ta vojska mogla doći u Grčku. Ali pošto je takav izdajica pokazao put, kako se može doći do Atene, onda su Perzijanci ipak mogli doprieti, i tu imademo opet jedan krasan primjer iz poviesti. Na predlog Themistokla su Atenjani ostavili svoj grad i otišli na brodove, a Perzijanci su provalili u Atenu, i razorili čak i akropolu, a ipak nisu Grci popustili. — Njihovom vojskovodji bilo je raznih ponuda učinjeno. — Kako je naš Leonida, slavni naš znameniti Zrinski, odbio svaku ponudu neprijatelja, tako i taj grčki junak.

Moram ovdje još samo jedno kazati. Miltiad i Aristid bila su tada dva muža u Ateni, jednako štovani i uzorni. Miltiad, koji je onu sajnu pobjedu kod Maratona izvojštio, kako je obično — zahvalnost naroda — poginuo je u tamnici. Nasliedili su ga dva muža Themistokle i

Aristid. — Jedan je znao u plemenitoj nakani ostracizmom izagnati Aristida, nazvanog pravednim, iz Grčke.

Ali kad je došla pogibelj, onda su se ova dva muža opet pomirila, zajednički neprijatelj ih je osvjestio, pak su se dali složno u službu za svoj narod. I tako je onda došlo, da je čitava Grčka bila oduševljena za onu svetu stvar, za koju su se ova dva muža borila. Bilo je tu još sjajnih bitaka, napose morska kod Salamisa. Došlo je tako daleko, da je Kserkses morao po noći pobjeći iz Grčke, a čitava njegova velika vojska bila je razpršena.

Zašto ja to pripoviedam? Zato, da gospodin Ljuba Babić sa svojim krasnim perom našoj mladeži i našem narodu podade takove primjere, da djeluje sa ovako znamenitimi, sjajnimi i heroičnimi dogodjaji ne na malodušnost, nego na jakost, junačtvo i hrabrost naroda. Tako će se proslaviti na čast naroda. (Kod Starčevićeve hrvatske stranke prava burno odobravanje i pljesak. — Zast. dr. Ivan Lorković: On je to i činio i zato govori za slogu Hrvata i Srba). Govoriti ću i o tomu.

Veoma žalim, da sada moram iz visine znamenitih otačbeničkih dogodjaja i plemenštine jednoga naroda spustiti se do nizine ove naše dnevne borbe.

Gospodin Zagorac nas takodjer plaši. Rekao je: „Što ćete vi učiniti, ako dodjete u većinu?" Dodao je, da ćemo morati i mi birati u Peštu, a ako ne ćemo toga učiniti, doći će kraljevski komesar (Zast. Bude Budisavljević: Koga se vi ne bojite) na predlog ugarskoga ministra. (Zast. dr. Vladimir Frank: Onda kralj mora prije pogaziti svoju prisegu, gospodine Bude!)

Ja mislim, da je suvišno i zato neumjestno danas govoriti o tom, što će onda biti, ako ćemo mi doći u većinu. Učinite samo, gospodo, vašim daljnim radom, da mi u istinu dodjemo u većinu! (Zast. Bude Budisavljević: Mi otvoreno kažemo, što radimo i što ćemo raditi! — Zast. dr. Aleksander Horvat: Kopirali ste stare magjarone!)

Ako nas gospodin Zagorac plaši s ovim kraljevskim komesarom i s obustavom ustava, onda neka mu na to

odgovori pokojni Zagorac iz groba, što je on govorio 25. studenoga 1904. (Zast. Svetozar Pribičević: Čujmo! — Glas kod koalicije: Slava Zagorcu, živio!) čita:

„Dakako, reći će se, što onda, ako se nagodba zabaci, reći će se, da će nastupiti katastrofa; a ja velim, da ne će ništa biti, niti će se što izvanredna dogoditi, nego će biti isto, kao što je bilo prije godine 1868." I još je profetički dodao, da njegova stranka ne ide za tim, da dodje na vladu. (Zast. Grga Tuškan: To je dobro rekao! — Predsjednik zvoni). Molim, ja samo konstatujem, da je kazao na pretnju magjarona, da će doći komesar ili da će biti ukinuta i nagoda, da se toga ne plaši. To je prije bilo.

Ali pustimo to za jedan čas. Tu se je malo zatim dogodila jedna interesantna epizoda izmedju moga prijatelja Zatluke i gospodina Zagorca. Naime gospodin je Zagorac rekao: „Pa kako ćete vi izvojštiti državnu slobodu i ujedinjenje kraljevine Hrvatske?" Na to mu je dobacio gospodin Zatluka: „S našim hrvatskim državnim pravom!" A to je tako razjarilo — ja ne znam zašto — gospodina Zagorca, da mu je upravo — to smo vidjeli — onako ljudski dobacio nešto, što je u svoje vrieme jedan izraziti magjarom, Nikola pl. Crnković, kazao u delegacijama, naime, da je hrvatsko državno pravo fraza bez praktične vriednosti. (Zast. Stjepan Zagorac prigovara). Molim, ja sam te vaše rieči izpisao iz vašeg stenograma. Zast. Stjepan Zagorac: Ja nisam rekao, da je hrvatsko državno prava fraza, nego ona rečenica, koju je on upotriebio. — Glas kod Starčevićeve hrvatske stranke prava: Državno pravo nije fraza. — Zast. Bude Budisavljević: Tko je fraza: Zatluka ili hrvatsko držav. pravo? — Smieh. — Predsjednik zvoni. — Zast. dr. Aleksander Horvat: Ta vi ne živite od drugoga, nego od fraza. — Zast. Bude Budisavljević: No i vi ste dosta debeli. — Zast. dr. Aleksander Horvat: Ne, ja sam na žalost mršav. — Zast. Bude Budisavljević: Onda je tu gospodin Novak, Pisačić, Gašparović. — Smieh.)

Harangua.

A sada da idemo na vaš prigovor o našoj harangui. Gospodin Zagorac se tužio u svojoj adresnoj besjedi na nas, kad je kazao: Zašto nam ne pomažete izgraditi ustavno oružje protiv absolutizma i nepravednosti, pa je dodao: „Čista stranka prava radila bi samo onda patriotički, kad bi dopustila, da koalicija pokuša provesti bar jedan dio programa hrvatske stranke prava“. Da vidimo sada, što je istine na toj stvari. Gospodin Zagorac nam je ovdje i historijat novoga kursa razpredao, ali vidjet ćete, da nije sve točno, što je on naveo.

Slučajno sam ja u proljeću, mislim u svibnju godine 1905. bio u Beču u družtvu meni blizu stojećih, te sam im ja pokazivao bečki parlamenat. Kad smo tamo sve razgledali i progledali, došli su k nama hrvatski narodni zastupnici iz Dalmacije i Istre, koji su u bečkom parlamentu.

Ti su se nama pridružili, pa je tu počeo govoriti Biankini, te je kazao: Gospodine doktore, što to znači, da se hrvatska opozicija ne miče u Hrvatskoj. Sada je velika kriza u monarhiji. Opozicija bi učinila veliko patriotično djelo, da se ona složi i da stvori jedan zaključak, kako bi se imalo postupati u ime hrvatskog naroda. Tomu njegovomu zahtjevu pridružili su se i svi drugi zastupnici iz Istre i iz Dalmacije. I apelirili su upravo na mene, da bi ja, čim kući dodjem, nastojao oko toga, da dodje do takvog jedinstvenog sastanka čitave opozicije.

Znajući ja dobro, napose prema ondašnjem razpoloženje, da sve, što potiče iz inicijative doktora Franka, naidje na najveći odpor prijašnjih domovinaša ili članova hrvatske stranke prava, nastojao sam, da inicijativa posliedi po samoj hrvatskoj stranci prava i lancirao sam samo ovu ideju u „Hrvatskom Pravu“. Poslie višeputnog urgiranja ustao je, istina, gosp. Zagorac, pak je predložio i javnu izjavu dao, te bi bilo nuždno, da se hrvatska opozicija složi i da uzme svoj položaj prema ovoj krizi u monarkiji. I sastali smo se. A što se dogodilo? Zastupnici iz Dalmacije i Istre nisu došli, kako su to obećali. Zašto ne? Za trajanja ovih naših pregovora i sjednica čitavo današnje rezolucionaško novinstvo, u koliko je već obstajalo, s takvim je načinom pisalo, da ja neću kao bolje odgojen čovjek niti upotrebiti oznaku, kako su pisali i navaljivali na našu stranku, a napose na mene. Najmanji je dakako bio insult, da sam ja plaćenik Austrije. Ali — što se tu dogodilo? Dogodile, da su i dalmatinske novine jednakim načinom pisale, a isto tako i list gospodina Biankinia, onoga, koji je mene nagovarao, da ja poprimim inicijativu za sastanak, pisao je — ne ću reći po njegovom znanju ili odredbi, — da to zahtjeva i nalaže meni bečka kamarila! Zatim se pisalo, da bi narodni zastupnici iz Dalmacije i Istre izgubili svoju čast, kada bi došli na sastanak, na kojemu je dr. Frank. (Zast. Grga Tuškan: I pravo su rekli. Ni mene ne bi bilo tamo. — Glasovi kod Starčevićeve hrvatske stranke prava: Ah, ali bi puno Hrvatska izgubila. Pravi se je glas javio. Vidi se, koliko do vas drže, kada su ga ipak pozvali. — Zast. dr. Ivo Elegović Tuškanu: Vi ste jedan ludjak, jedna budala. — Buka).

Predsjednik (zvoni): Pozivam gospodina dra. Ivu Elegovića na red radi uvredljivih rieči, što ih je sada izustio gospodinu zastupniku Grgi Tuškanu. (Zast. Grga Tuškan: Neka govori, što hoće, to mene ne vredja). Ja vršim svoju predsjedničku dužnost, a vi, gospodine zastupniče možete imati mnienje, kakovo hoćete.

Zast. dr. Josip Frank: Na ovom sastanku složili smo se u jedan zaključak i izjavu, kako je to i gospodin zastupnik Stjepan Zagorac kazao. Ja sam izradio izjavu, a on ju je sa drom. Derenčinom nadopunio u nekim točkama. Prva točka izjave glavi (čita): „Hrvatska opozicija promatrajući budnim okom razvoj preobrazbe državne u Austro-Ugarskoj monarkiji, te izpitujući narodni život, te u narodni život duboko zasjecajuće štete, kojima je hrvatski narod u svojem odnošaju prema Ugarskoj izvrgavan, i koji mu prieti još u većoj mjeri, zaključila je, da će je-

dinstveno i odlučno stupiti na branik životnih probitaka Hrvatske".

Istodobno je bio izabran jedan akcioni odbor, koji bi imao sve ono, što je u toj izjavi sadržano, provesti. Zato ima gospodin zastupnik Stjepan Zagorac krivo, kad kaže, da dalmatinski, istarski i slovenski zastupnici nisu zato došli na taj naš sastanak, ili nisu htjeli prihvatiti naš zaključak, jer da su u tom zaključku deklamatorne fraze.

Da je to samo izlika bila, to može svaki vidjeti iz rieči toga **zaključka**, jer tu stoji, da je opozicija zaključila, da će j e d i n s t v e n o i o d l u č n o s t u p i t i n a b r a n i k ž i v o t n i h p r o b i t a k a H r v a t s k e.

Ako se zaključi akcija odlučna i jedinstvena, da će se stupiti na branik hrvatskih prava, pa ako se u tu svrhu izabere i jedan akcioni odbor, onda su to čini, a ne fraze.

Točka 8. ovoga zaključka glasi (čita): „Želi li Ugarska savez sa Hrvatskom, tada njoj mora biti geslo: s l o b o d n a U g a r s k a u z s l o b o d n u H r v a t s k u. Nikakve premoći jedne zemlje nad drugom. Hrvatski narod bit će pripravan na svaku žrtvu, da si spasi takav državni položaj, a time i svoj kulturni zadatak. Hrvatska opozicija, boreći se tako za životne potrebe sveukupnoga pučanstva svih hrvatskih zemalja, sviestna si je, da je time vjerni tumač narodne duše, te ne će odložiti oružje, dok ne izvrši volje svoga naroda".

Ova je izjava bila ujedno i odobrena po **Starčevićevoj hrvatskoj stranci prava.**

Prema tomu ja konstatujem sliedeće:

1. da je naša stranka uzprkos tadašnjih neizmjernih navala na nas ipak drage volje stupila u dogovor, da se hrvatska opozicija jedinstveno složi na obranu prava, da izvojšti hrvatsko državno pravo našega naroda;

2. da je u tu svrhu pristala na jedinstveni akcioni odbor;

3. što osobito naglašujem, da se je u toj izjavi izjavila za savez Hrvatske s a U g a r s k o m na temelju ravnopravnosti;

4. da se je u tu svrhu očitovala spremnom na svaku žrtvu;

5. da u čitavoj izjavi nema ni jedne rieči o Austriji, o savezu sa Austrijom ili o ma kojoj samo zamisli u korist Austrije. (Glasovi kod Starčevićeve hrvatske stranke prava: Tako je! To stoji!)

Uzprkos tomu nije gospodin Fran Supilo u svojem listu obustavio napadaje na nas, a osobito na mene.

Tadašnje novine novoga kursa osobito dalmatinski i istarski listovi pisali su onako nedostojno, kako sam to malo prije rekao.

To je dakle bilo, ja naglasujem, prije, nego su izlazili oni članci, podpisani sa „Argus". Tek poslie četiri tjedna počeli su u „Hrv. Pravu" izlaziti „Argusovi" članci, o kojima ćemo odmah govoriti. Ovdje konstatiram, samo obzirom na upadicu, koju sam malo prije čuo, da je onaj odbor, koji je priredio sastanak na Rieci po svom predsjedniku dru. Čingriji i mene na nj pozvao i našu stranku uzprkos tomu, što su onda bili već izlazili članci „Argusa". Makar su dakle prije pisali, da bi dalmatinski zastupnici izgubili čast i poštenje, kad bi viećali s drom. Frankom, ipak su evo pozvali ga na taj sastanak. Krivo kaže gospodin Zagorac, da sam ja — a to njega boli — u ime čitave stranke poziv odbio na taj sastanak. Naša stranka je odmah držala sjednicu, kad je primila ovaj poziv, jer mi to nismo smatrali neznatnim poslom.

I u toj sjednici — ne ću sada kazati, tko, ali nije to bio dr. Frank, — jedan naš vidjeniji prvak kazao je, da ne može ni govora biti o tom, da mi idemo na sastanak na Rieci. Mi da ne možemo sudjelovati na tom sastanku, jer se tu radi — iz samog se poziva to vidjelo — o učvršćivanju nagodbe, a gdje se o tom radi, tamo mi po našem programu ne možemo sudjelovati. Zato smo mi poziv odbili, i ja sam bio ovlašten, da pišem predsjedniku riečkog sastanka, dru. Čingriji — što sam ja po zaključku naše stranke i učinio. Nu ipak sam po našem zaključku u ovom pismu dodao još ovo, da ćemo rado podupirati patriotični rad i ovog sastanka, a ja ću vam dokazati, da

smo to i doista činili. (Zast. dr. Ivan Lorković: Vi dokazujete svaki dan, da podupirete naš rad!)

Nakon riečkoga sastanka i stvorene riečke rezolucije opet su se stranački naši medjusobni odnosi tako zaoštrivali svakidanjim pisanjem listova, a ja ću priznati, da naši listovi nisu bili niemi, kako to do onda nikada nije bilo. Tada je bila izdana ona lozinka, koju smo opet ovih dana čitali u jednom listu novoga kursa, da Starčevićeva hrv. stranka prava mora biti pošto poto uništena. Ova hajka, koja je tada bila na nas podignuta, bila je vama svima poznata; a ja pitam: Tko je dakle inicijator i začetnik one harangue, koja se tjerala pod lozinkom: Starčevićeva hrvatska stranka prava mora biti uništena? (Zast. dr. Ivan Lorković: Te harangue nije nikad bilo, reklo se samo: dolje s Frankovštinom! — Zast. dr. Ivo Elegović: Frankovština — to je ono, što vas boli! Dobro da znamo!)

Evo dokaza, gospodinu dru. Lorkoviću za ovu vašu osnovu. Čujte!

„Pokret" od subote 19. siečnja t. g. piše (čita): „Ono, što se je još donekle neizrazito pokazivalo u Garčinu, izbilo je u svojoj podpunoj slici na javu, tamo je dapače došlo, da je oficielni kandidat najjače rezolucionaške grupe, videći, da ne može proći na biralištu, pozvao svoje pristaše, da glasuju za Frankovca, d a k l e z a o n u g r u p u (zast. dr. Ivan Lorković: Dakle „za Frankovca, za onu grupu..."), p r o t i v k o j e s e j e i m a l a d a v o d i n a j ž e š ć a b o r b a! (Zast. dr. Ivan Lorković: Tako je! To dokazuje ono, što sam ja rekao. — Zast. Grga Tuškan: Sasvim je u redu rekao. — Zastupnik dr. Ivan Lorković: Frankovci, to nije Starčevićeva hrvatska stranka prava, nego samo jedan dio njezin).

Ovim riečima sam dokazao, da postoji zaključak rezolucionaške grupe, da se imade udariti najžešće proti (zast. dr. Ivan Lorković: Frankovštini) nikom toliko, koliko proti jednoj grupi naše stranke. (Zast. Grga Tuškan: Kojoj grupi? Ja sa Frankom ne bi radio i sto puta sam to rekao. — Prigovori.)

P r e d s j e d n i k (zvoni): Umoljavam gospodu zastupnike, da ne sile, da se opet sjednica prekida. (Zast. Grga Tuškan naprama dru. Franku: Molio me je, da budem vaš predsjednik i vaš vodja. — Zast. dr. Aleksander Horvat: Tko vam to vjeruje, gdje vam je svjedok? — Zast. Grga Tuškan: Enoga, pokazuje na dra. Franka, molio me je, da ja budem vodja i predsjednik, a on da će biti prosti vojnik. — Zast. Ivan Zatluka: Sačuvaj nas Bog! — Buka. — Predsjednik zvoni).

Zast. dr. J o s i p F r a n k: Fantaziju Grge Tuškana dokazao sam malo prije sa njegovimi vlastitimi citati, a to me riešava dužnosti, da na njegove upadice reflektiram. (Zast. Grga Tuškan: Da ste mi nudili vodstvo i predsjedničtvo stranke, to je fakat.) Ja sam kazao, da vi naviešťate borbu jednoj grupi naše stranke. Ali naša se stranka zove Starčevićeva hrvat. stranka prava. Tu nema nikakve razlike, (Sa koalicije ironični povici: Ne?! Ne?!) tu nema pojedinih grupa! (Zast. dr. Ivan Lorković: Vidimo!) To vam služi samo za izliku, da biste mogli uništiti čitavu Starčevićevu hrvatsku stranku prava. (Pljesak kod Starčevićeve hrvatske stranke prava. — Zast. dr. Ivan Lorković: Mi hoćemo, da imademo jednu pravu, iskrenu, radikalnu opoziciju. — Glasovi kod koalicije: Zato smo proti Franku. — Zast. dr. Aleksander Horvat: Tko bi vama na ljepak, vi ste pigmej, vi ste glup! — Predsjednik zvoni). Ja samo dodajem, da je vaša igra tako prozirna, da njom ne ćete ništa postići. (Zast. dr. Ivan Lorković: A što je Starčevićanac? — Zast. dr. Ivo Elegović: Dakle ono bi bila za vas opozicija. Dobro da znamo! Kakvi su mudrijaši! Veliki diplomate. Težka svakom Starčevićancu, koga hvali Slavosrb. Taj nije Starčevićanac, taj je ništarija).

Za izbore je dakle bila izdana parola, da moramo biti uništeni. Gospodo, u svakom kulturnom narodu, gdje se nešto drži do časti, gdje se narod vidljivo i požrtvovno bori za svoje kandidate, svuda se u takvoj zemlji smatra rezultat pravorjekom, koji je izrečen glede sveukupnog rada dotične stranke i to kako glede političkog rada, tako

i glede moralnog rada, tako i glede njezine taktike. (Glasovi kod Starčevićeve hrvatske stranke prava: Tako je).

Taj pravorjek hrvatskoga naroda porazio je današnje velikane novoga kurza; porazio je takovim načinom, da o tom ne može biti dvojbe, jer, gospodo, vi ne možete tajiti, da je hrvatski narod izabrao kod ovoga posljednjega izbora narodne zastupnike svoje od Starčevićeve hrvatske stranke prava, baš u onih kotarih, gdje se srce hrvatskoga naroda (Glasovi kod koalicije: Živio Chavrak! Živio Rubido Zichy! — Zast. dr. Ivo Elegović: Eljen Košut!) kao na primjer u Zagorju. To se valjda ne može kazati, da tamo nije pravi duh hrvatskoga naroda. (Zast. dr. Ivo Elegović: Dodjite vi u Zagorje!)

Mora se i to uvažiti, da svi kotari oko Zagreba takodjer pripadaju Starčevićevoj hrvatskoj stranci prava. Ovdje je baš sjedište kulture i znanosti i svih javnih zavoda, ovdje je sjedište političkoga života, ovdje su svi vaši glavni organi, sve vaše novine, pa ipak u tom središtu i oko njega pobiedili su svuda kandidati naše Starčevićeve hrvatske stranke prava. (Zast. Svetozar Pribičević: Na primjer Velika Gorica, Zagreb I. i II. kotar, pa sve do Siska i Koprivnice! — Zast. dr. Vladimir Frank: Vi ste se kod sv. Duha kleli na program ... — Buka. — Poklik kod koalicije: Živio Fodroczy!) Ali gospodo, ja svojim ovim riečima ne ću da dadem prednost zagrebačkom, križevačkom, bjelovarskom ili zagorskom području pred drugim stranama naše domovine.

Rekao sam, da je pravorjek hrvatskoga naroda porazio i velikane novoga kursa, a to ću sada i dokazati. U predvečer otvorenja sabora držala je Starčevićeva hrvat. stranka prava sjednicu u Starčevićevom modu. Nije slutila, da će njoj još isti dan izkazati vanredno odlikovanje. Kad smo se u patriotičkom našem veselju razgovarali, što ćemo i kako će se situacija razviti, najavilo nam se, da je došlo izaslanstvo novoga kurza i da hoće s nama govoriti. Mi svi, kao kulturni ljudi, bez ikakve razlike i otezanja, odmah smo najpripravnije pristali, da nas gospoda pohode, došli su onda u našu sobu, gdje smo mi viećali,

gospoda: prof. dr. Bauer, prof. dr. Šurmin, dr. Pribičević (zast. Svetozar Pribičević: Ne doktor), gospodin literat (zast. Svetozar Pribičević: novinar) i gospodin Pribičević, novinar.

Moram priznati, gospodo, da se je ovo izaslanstvo novoga kursa prama nama one večeri, a ne ću tajiti i kasnije neko vrieme, veoma ljubezno, susretljivo i fino ponielo. (Zast. Svetozar Pribičević: Kao kulturni ljudi). Gospodin Pribičević je slovio kao jedan baubau Srbobrana, ali tada vidjeli smo iz njegovog ponašanja, da gospodin Pribičević može biti, samo ako hoće, gentleman. (Zast. dr. Ivo Elegović: Bizantinac).

Gospoda izaslanici zaklinjali su nas u ime patriotizma, u ime našega hrvatskoga naroda, koji toliko strada od ovog našeg sustava, da bismo pristali na kooperaciju (zast. dr. Ivan Lorković: Zaklinjali su vas?)jest, liepim načinom.

Rieči gospodina profesora dra. Bauera imale su baš ovaj izražaj, jer je kazao: „Gospodo! Dubokim i razžalošćenim srcem", i tako je slično govorio, „apeliram na vas, da se složimo i da radimo na korist naše domovine". (Glas na strani koalicije: Niste trebali to učiniti). Jer smo vidjeli to razpoloženje, na otvorenu ruku, dali smo odmah i mi otvorenu ruku. Ali, visoki sabore, onda vi niste kazali nama: Vi Argusovci, vi Austrijanci ili štogod drugo. Vi to niste kazali, makar su Argusovi članci izišli prije 6 mjeseci i dulje, nego vi ste na sve to zaboravili. (Zast. Svetozar Pribičević: Jer je narod u opasnosti bio!) . . . Na sve to vi ste zaboravili. (Zast. dr. Ivan Lorković: I vi, da smo izdajice). Ja to nisam kazao, jer ne rabim nikada te rieči i kažem samo ovo: Ako mi se kada dogodi, da u ovoj sabornici rabim koju oštriju rieč, ja sam sebi ovdje više puta izgubio onaj bolji odgoj, koji sam si težkom mukom kroz čitav mi život dao. (Zast. dr. Ivan Lorković: Ah! to vam vjerujem!) A čovjeku mora dakako biti jako težko, kad onda mora iz običnih navika izaći i ovako krupnih rieči upotriebiti. Čitav moj govor ide za tim, da

možemo polučiti bolje snošljivije odnošaje u našoj sabornici ako je moguće. (Zast. Grga Tuškan: Kako liepo govori). A to sam dokazao i na onoj večeri, gdje su bila gospoda izaslanici novoga kursa. Pitam gospodina Pribičevića, koji sada s takvom žestinom uviek na mene i na moje neke drugove navaljuje, kako je mogao on ovu današnju svoju ćud tako zatomiti onda, kad je došao k nama sa jednim patriotskim zahtjevom i sa molbom? Ako on i danas vrši patriotizam, ako je njegovo razpoloženje i danas patriotično, zašto je zatajio onda ova čuvstva? (Zast. Svetozar Pribičević: Ja ću vam na to odgovoriti). Vidite, gospodo, to se može; ali nitko od nas ne želi takova sukoba; vjerujte, nitko. U žestini borbe može se svašta dogoditi i nemojte jednomu ili drugomu ovo ili ono predbacivati. Vi znate dobro, da mi svi pripadamo jednom potlačenom narodu, i mi zajednički dielimo te okove našeg naroda. (Zast. dr. Edmund Lukinić: Ajdemo se izmiriti. — Zast. dr. Dušan Popović: Hoćete li obstrukciju dalje voditi? — Prigovaranje. — Predsjednik zvoni).

Gospodo, vi kao u svemu, tako i tu tražite dlaku u jajetu i onu susretljivost, kojom smo pristali na vaše zahtjeve i složili jedan pakt, vi ste kasnije i u tom tražili nepatriotično djelo. Vi ste nam pače predbacili, da mi to nismo činili iz patriotičkih razloga, iz estetičnih razloga, nego ste nam predbacili, da nas je narod prisilio upravo na ovaj korak. (Zast. dr. Ivan Lorković: To je istina. — Zast. Bude Budisavljević: Pisanje vašega lista drugačije je govorilo. — Zast. Svetozar Pribičević: Peršić je rekao, da ste išli za tim, da nam skrhate vrat).

Ja ću vam ovdje samo jednu kazati: Nas nije nikada hrvatski narod prisilio, da učinimo ovaj ili onaj korak; za nas su mjerodavni u prvom redu naši izbornici i pristaše naše stranke, koji su više puta u raznih naših skupštinah imali prilike izjaviti se o našem radu i oni su nam dali podpunu vlast, da svoju taktiku u saboru uredimo tako, kako nam patriotično mišljenje nalaže. Dakle nismo se mi morali podvrći nikakvom pritisku, mi smo imali oduševljene izbornike i sumišljenike i mogli smo pri-

stati ili ne pristati na vaš pakt. (Zast. dr. I. Lorković: Morali ste pristati, jerbo bi i te izbornike izgubili). Ja sam duboko uvjeren, da kad bi bili tada odklonili ovu ponudu vašu i pakt, koji ste nam nudili, da bi se jednakim oduševljenjem naši izbornici i privrženici izjavili za naš rad. (Zast. dr. Ivan Lorković: Survala bi se srčba naroda na vas). Ja vas ne mogu o tom uvjeriti, vi morate imati uviek pravo. Naglasiti ću samo, da smo najpripravnije pristali na vašu ponudu i da ste vi baš uslied toga pakta s nama postali vladajuća stranka, da ste došli tim načinom do upliva u Pešti. A kad ste ovako našom pomoći i našom podporom to sve postigli, onda ste imali jednu vanrednu priliku, da sada pokažete, da ste doista jedan znameniti faktor, koji stoji na moralnoj i političkoj visini svojih dužnosti, koji stoji na visini svoga patriotskoga rada i da je vaša koalicija vriedna povjerenja i podpore Starčevićeve hrvatske stranke prava. (Kod Starčevićeve hrvatske stranke prava: pljeskanje i Živio! — Zast. Svetozar Pribičević: Volja vam je narodna imponirala.) To povjerenje i tu pomoć Starčevićeve hrvatske stranke prava imala je saborska koalicija čuvati kao svoj amanet. Tim bi pokazala svoju političku zrelost.

Što više, — mi smo samo učinili to, da smo pakt s vama sklopili, mi smo na dan odgode sabora 17. svibnja u ovoj sabornici očitovali, da mi želimo, da vi dodjete u priliku, da možete raditi po vaših najboljih intencija i sila za dobrobit hrvatskoga naroda. I osigurali smo vam za taj slučaj našu pomoć.

U tom sam duhu ja držao takodjer kasnije, makar je ovaj naš sklad bio donekle poremećen, govor u Senju, — imam ga ovdje, ali ne ću ga čitati — samo konstatujem, da sam govorio u Senju u pomirljivom duhu i kazao, da ćemo vas na svaki način podupirati, da možete izvesti svoj program glede ustavnih reforma, i glede svega, što će biti na korist hrvatske domovine, da se mi ne ćemo dati odvratiti od toga našega patriotičkog nauma, jer mi ne želimo, da postanemo jednom vladajućom strankom, pošto dobro znamo, da danas nije vrieme — a možda ni

još dulje ne će biti vrieme — da Starčevićanci postanu jednom vladajućom strankom. Zato smo mi želili i razglasili, da vi morate postati i ostati vladajućom strankom, da izkupite zadanu rieč. Pače rekoh, da i gospodin Supilo mora u sabor, da svaki, koji imade upliva, upotrebi taj upliv za napredak hrvatske domovine.

Danas ću vam o tome još nešto više kazati. Kad je bio razpisan izbor u Glini, došli su k nama ne ljudi, koji su s vama u doticaju i vaše vjere, gospodine Pribičeviću, i rekli: Kandidirajte u Glini, mi ćemo s vama! (Zast. Sv. Pribičević: Znam, to je Vrabčević. Ne biste ni deset glasova dobili!) Kazali su nam, da kandidiramo, da imade tamo i takovih Srba, koji su nezadovoljni s čitavim današnjim položajem i s vašim vladanjem u saboru, da imade starih magjarona, da imade i rezolucionaša, koji sa Supilom ne će ići i da će toj falangi poći za rukom, da ćemo srušiti gospodina Supila. (Zast. Svetozar Pribičević: Ni deset glasova ne bi dobili!) Ja ovdje sada ne ću kazati, da li bismo imali kakav uspjeh ili ne, ja samo konstatiram činjenicu, da sam dotičnog gospodina liepim riečima odpravio, zahvalio mu se i rekao: Vi griešite proti domovini, ako hoćete osujetiti izbor gospodina Supila. (Zast. dr. Aleksander Horvat: To treba razumjeti, što to znači!) Ja sam naglasio, da ja želim, da svaki, koji ima neki upliv od vaše stranke, da dodje u sabor, da ne bi onda bilo izgovora, da ovaj ili onaj ne bi mogao kazati: Ja nisam tu bio, nisam kriv, kad je zlo izpalo, pa nisam za to odgovoran. (Zast. Bude Budisavljević prigovara. — Zast. dr. Ivo Elegović: Pokucat ćemo mi i na glinski kotar!)

U jednakom duhu sam ja, gospodo, pisao u „Hrv. Pravu" u broju od 4. kolovoza 1906., da žalim, i da ja za svoju osobu, ne odobravam, to sam izrično naglasio, što se vama predbacuje, da ste peštanski štipendisti. To sam ja pisao. Vidite, ja sam imao ovu odvažnost, pa sam to izjavio. (Zast. dr. Ivan Lorković: Zar tu treba odvažnosti?) — Jest, s obzirom na vaše vladanje u saboru... (Zast. dr. Ivan Lorković: . . . S obzirom na poštenje i istinu. — Prigovori. — Zast. Bude Budisavljević: Vladimir je dokazao, da ćete doći kao vladajuća stranka na vladu. — Zast. dr. Vladimir Frank: Govori, ali se ne razumije).

Uzprkos tomu su se silno zaoštrili naši medjusobni odnosi, a kad smo onda došli u jesensko zasjedanje, to smo, makar su se tada upravo biesno vladali naši protivnici proti nama — ja bi mogao mnogo toga pripoviedati — ipak kazali, da ne ćemo smetati saborski rad. Gospodin dr. Ante Pavelić je u prvoj saborskoj sjednici u ime čitave Starčeviće hrvatske stranke prava izjavio, da nema razloga, da se iz našeg držanja prema jednoj jedincatoj osobi izvode ma kakve konsekvencije za možebitni nerad sabora i opet dokazao našu pomirljivost i susretljivost. (Glas u koaliciji: To je vaše držanje u pitanju imenovanja nove vlade). — Ako hoćete, onda ćemo govoriti i o tom.

Sliedeći dan, znajući ja zaključak naše stranke i za njezino razpoloženje, rekoh u mom govoru na izjavu preuzvišenoga gospodina bana o radnom programu vlade ove rieči (čita):

„Starčevićeva hrvatska stranka prava sudjelovat će djelotvorno kod rada za oživotvorenje ustavnih reforma, te će ih nadopuniti, bude li potrebno".

I doista je Starčevićeva hrvatska stranka prava kod stvaranja pojedinih ustavnih zakona, koji su nam ovdje bili podnešeni, svuda najpripravnije sudjelovala, ona nije proti tim zakonskim osnovama niti u jednom slučaju obstruirala; ona pače nije obstruirala niti kod indemnitetne razprave, gdje je mogla to učiniti. Ona je sve to pustila na stranu, napustila svaku obstrukciju i najpripravnije pristala uz rad oko ustavnih reforma.

Tim sam, kako mi mora svaki objektivan čovjek i potvrditi, dokazao upravo pragmatički, da je posve neopravdan i neosnovan prigovor novoga kursa, da naša stranka smeta njegov rad oko provedenja ustavnih reforma, te je gospodin Zagorac i proti svojoj vlastitoj volji i bez da mi to od njega tražimo, morao priznati našoj

stranci patriotički rad sa ovim riečima (čita): „Čista stranka prava radila bi dobro samo onda po mojem mnienju i uvjerenju patriotički, kada bi dopustila, da koalicija pokuša provesti bar jedan dio programa hrvatske stranke prava".

Pošto je naša stranka to doista učinila, pošto je doista pomogla vama kod rada oko ustavnih reforma, što je jedan dio vašega programa, to ste sami priznali, akoprem ne tražimo tu svjedočbu, da je radila patriotički u saboru. (Prigovori kod koalicije). Ali ja vam moram kazati, da vi više puta makar i proti svojoj volji morate dati oduška boljemu svojem čuvstvu i mišljenju.

Sada da vidimo, kako je na to novi kurs čuvao onaj amanet, našu pomoć i potrebu?

Griesi novoga kursa.

Novi kurs je mogao tu upravo idealno raditi; on je mogao ovdje Hrvatsku proslaviti, on je mogao i sviet prisiliti na ono dužno štovanje prema hrvatskom narodu, što ga ovaj doista i zaslužuje. Novi kurs je imao povjerenje i pomoć naše stranke bar u onom smjeru i glede onih koraka, što ih označuje radom oko ustavnih reforma. Ali imao je i moralnu našu pomoć za svoje izstupanje u magjarskom saboru. (Tako je! kod Starčevićeve hrvatske stranke prava). Zato je morao novi kurs njegovati dobre odnose sa našom strankom, morao je čuvati njezinu pomoć i podporu kao zjenicu u oku. (Zast. dr. Ivan Lorković: I dati se proglašivati za izdajice i lopove). Morao je zapriečiti sve, što bi ugovoreni savez ili pakt moglo pomutiti ili razkinuti. Napose je zahtievao politički takt od novoga kursa, da svojim organom izda obvezatnu lozinku, koja je nas tako razpalila; neka pamti i ima pred očima ono; što se je dogodilo prije toga pakta.

Novi je kurs morao svojim organima kazati: Mi imamo zalog od Starčevićeve hrvatske stranke prava u ruci, mi imamo njihov podpis, njihov pakt. Ali je morao

kazati i to: „Tu smo se i mi sa svojim podpisom obvezali, da ćemo držati taj pakt." A morali bi vi, gospodo, i to kazati, da ste vi uslied pakta imali veliku pomoć u vašem izstupu kao politička stranka u saboru i kao koalicija, da ste uslied te naše podpore vladajuća stranka u Hrvatskoj.

Na sve to morali ste upozorivati svoje ljude, organe svoje disciplinirati, a ne klevetati naš rad (Zast. Bude Budisavljević: To je i Zatluka rekao: Mi vas možemo grditi, vi ste vladajuća stranka, pa treba da šutite).

Ja ću vas upozoriti, da ste vi vladajuća stranka, noblesse oblige. Vi ste morali, jer ste imali našu pomoć, kazati svojim organima: čuvajte nam tu pomoć, jer bismo ju mogli izgubiti.

Vi ste morali uživati i to, da opozicija ima sasvim drugi položaj, nego vladajuća stranka. I ja vam kažem, gospodo, makar vi krivo tumačili moje rieči, da su prijašnji magjaroni u svojim listovima na mnogo višem kulturnom stepenu bili (Ironični pljesak kod koalicije. — Odobravanje kod Starčevićeve hrvatske stranke prava. — Kod koalicije: Prama vama da, ali ne prama nama.) — Prema vama. (Kod koalicije: Ne, nego prema vama. — Zast. Bude Budisavljević: Čitajte Dnevni list).

Ovakove ružne izraze, kakovim ste se vi služili protiv nas uviek u javnoj borbi, nisu oni nikad rabili. (Zast. dr. Ivan Lorković: Vi niste magjarone nikada tako napali, kao što nas).

Da je novi kurs doista taktično postupao, da je pokazao svoju zrelost, onda bi vi svuda stekli samo prijatelje u našem narodu.

Vi biste nas mogli višim razpoloženjem, pisanjem i radom prisiliti, da obustavimo svoje pisanje protiv vas. To je pravi odgoj naroda.

Vi bi mogli onda doista takovim političkim radom političkim u pravom smislu rieči, zadiviti sviet, a vi biste onda sebi sačuvali našu pomoć, a nada sve, sveobće štovanje biste stekli i u drugim zemljama. (Zast. dr. Ivan Lorković: Kad bismo šutili na vaše potvore i klevete,

onda bismo stekli štovanje). Onda vi vi postali jak faktor i prama gore i prama dolje.

Imade na žalost u novom kursu — ja sad ne apostrofiram pojedince, ali ima i takovih elemenata, koji ne će nikako, da bude dobar odnošaj izmedju pojedinih stranaka u saboru, jer oni samo onda mogu napredovati, ako gdjegod dodje do trvenja. Njihovo ponašanje ide tako daleko, da i u koaliciji ovakovo trvenje prouzročuju, samo da mogu doći do pozicije, koju si žele.

Ako smijem još i to kazati, moram javno priznati, da sam ja baš htio, da koalicija pokaže u svakoj prigodi uviek politički takt, da ona bude jaki faktor za provedenje bar njezinoga programa, što je moguć. (Zast. dr. Ivan Lorković: Zato kažete, da su Magjaroni gori od Khuenovaca).

A što je novi kurs činio? Čim je našom pomoći došao do upliva u Pešti, uzobiestio se. Sad nije više mario, čim je s Peštom došao u doticaj, za našu pomoć, nije više mario za pomoć Starčevićeve hrvat. stranke prava. Opet je počeo izazivati, dražiti i vriedjati. Poprimio je staru neprijateljsku taktiku, čim je došao s Peštom u doticaj, da Starčevićance treba uništiti. (Zast. dr. Ivan Lorković: Ta zvali smo vas na kooperaciju. — Zast. Svetozar Pribičević: Zvali smo vas na kooperaciju. — Zast. dr. Ivan Lorković: Od časa, kad ste proti novoj vladi intrigirali.) Počeli su opet trovati naš javni život s onim ljutim otrovom, iz škole starih obzoraša i njihovih drugova, a napose otrov iz „Novog lista“, „Pokreta“ itd.

Vidite, gospodo! Svibanjskim našim paktom imali smo — dozvolite, da sad malo poetički govorim — krasnu proljetnu ružu. Ta je ruža riedkom svojom ljepotom zadivila čitav naš narod, razveselila i razblažila patničku dušu hrvatskog naroda. Divnim miomirisom, čarobnim svojim sjajem nadahnjivala ga novom snagom. (Zast. Sv. Pribičević: Iz ruže? — Zast. dr. Dušan Popović: Kako je zanosan naš stari!) Vi ste ju morali čuvati i njegovati i tako ste ju mogli i dalje razvijati. Ali što ste učinili? (Zast. dr. Dušan Popović: Pojeli ružu). Vi ste upravo

osorno odkinuli i pogazili tu ružu, vi ste ju tako uništili, kao kad mraz ofuri kakov cviet. (Zast. dr. Dušan Popović: A ostalo je trnje. — Prigovori).

Gospodo! Ovakovo je bilo vaše postupanje. Bahatost, što ste s ovim nježnim cvietom tako postupali, razumjeti mogu tek, kad pomislim, da vas je vlast, koju ste stekli i odnošaj vaš prema Pešti doista lišila vašega političkog takta i razuma. (Zast. Grga Tuškan: Njemu je madame Odillon dala političkog dara. — Zast. dr. Ivo Elegović prama Tuškanu: To je bezobrazluk spominjati ovo. — Buka u cieloj kući.)

Predsjednik (zvoni): Opet sam prisiljen umoliti gospodu zastupnike na pristojnost i propis poslovnika, da se sloboda govora pojedinog govornika ima poštivati.

Zast. dr. **Josip Frank**: Što ste učinili! Prvo, izvadili ste iz stare ropotarnice opet Argusa... (Zast. dr. Ivan Lorković: Taj se sam pojavio)..., a onda ste još to orudje pojačali s „Vujičijadom“. Zatim ste izvadili iz ropotarnice austrijanštinu, kamarilu... (Zast. dr. Ivan Lorković: Veliku Hrvatsku u velikoj Austriju)... staru vašu igru o našem savezničtvu s Khuenom-Hedervaryem i s banom Pejačevićem i Čavrakom. Vi ste nam kazali, da smo mi plaćenici Čavrakovi, te da smo za izbor dobili 60.000 forinti, da smo mi imali pakt s Čavrakom i da smo na taj način dobili onoliko mandata, koliko ih imamo! Onda ste nam opet spočitnuli i prišili začetničtvo Čavrakove okružnice, a napokon ste meni spočitnuli još koješta kao Strassnoff, Jäger, Božjakovina, Plinara, Danica i što ti ja sve znadem. (Zast. dr. Ivan Lorković: Da, da, ima toga mnogo!) Kao osobit adut izigrali ste u toj igri, da je moj otac došao u ovu zemlju ne znam odkuda (Glasovi kod koalicije: Ah, to nije istina! To nije argumenat!) i da sam ja dobio misiju, da radim proti hrvatskom narodu. Vrlo je interesantno, što ste vi sve još na taj način ovdje govorili. U ostalom vidjet ćemo, da li je potrebno o tom govoriti. (Zast. Svetozar Pribičević: Dotično čitati!) A mladež svoju tako ste surovo uzgajali, (Glasovi: Ah, ah!) da ja vama ne želim, da doživite plo-

dove toga vašeg rada. (Zast. dr. Ivan Lorković: To metnite pred vaša vrata!)

Gospodo! Ako čovjek ovdje radi za svetinje hrvatskoga naroda punih 25 godina, i stavlja sve svoje duševne i materijalne sile u službu domovine, vi upućujete vašu mladež, da kaže: taj je čovjek zamazan karakter i šta ja znam, šta još. Ne ću ni izustiti, kako su klevetali. (Zast. dr. Ivan Lorković: Ovo je plač Jeremije, spasavanje samoga sebe. — Zast. dr. Ivo Elegović prama govorniku: Nemojte odgovarati! Nije vriedno!) Ako napadani to prezire i ne odgovara, onda vi iz njegove šutnje stvarate zaključak, da je sve istina, da se ne može braniti. Ako onda prijatelji, jednomišljenici napadnutog čovjeka, napadnutog u političkoj i osobnoj časti, videći tu gnjusnu igru, ustaju iz čuvstva solidarnosti, iz čuvstva iskrenog prijateljstva i ogorčeni iz vlastite inicijative, ustaju u obranu časti, poštenja i iskrene politike; onda vi upućujete vašu mladež, odnosno vaše novine, da pokažu nizku svoju dušu i da pišu: d a s i j e o n a j d o t i č n i k n a r u č i o s v j e d o č b u p o š t e n j a, da se opere i da ga ne će ni Sava ni Drava ni ikoja voda oprati! To je vaš odgoj glede časti i poštenja! (Zast. dr. Ivo Elegović prema dru. Josipu Franku: Za vas je najveća čast, kad vas slavosrbi napadaju! Zato ste nam najčastniji, najdraži i najugledniji. — Zast. Bude Budisavljević: De gustibus non est disputandum!) Vaša zloba ne može ni pojmiti pravedan gnjev otačbenika!

Takvu ste vi borbu prenieli i u ovu sabornicu u jesen u ovom zasjedanju. Mobilizirali ste socijaliste, da možete na nas vršiti nedostojan politički pritisak. (Zast. Bude Budisavljević: Oni su sami došli! — Zast. Ivan Zatluka: Sada takodjer. — Zast. dr. Ivan Lorković: Socijaliste znadu, što rade, ne pitaju ni vas ni nas. — Zast. dr. Ivo Elegović: Izvest ćemo mi drugi put svoje redove. — Zast. Bude Budisavljević: Mi ne komandiramo socijalnim demokratima.)

U sjednici sabora od 12. studenoga 1906. čitao je dr. Ante Pavelić izjavu naše stranke, u kojoj nije bilo ni jedne uvriedljive rieči. (Glasovi kod Starčevićeve hrvatske stranke prava: Tako je!) Ali vi ste onda dizali na njega užasnu hajku i viku, pa niste mu više puta ni dali govoriti, tako, da je predsjednik morao prekinuti sjednicu. A to ste vi učinili s pomoću ljudi na galeriji! (Zast. dr. Ivo Elegović: I vani! — Zast. Svetozar Pribičević: To su bile spontane ovacije za nas. — Zast. dr. Ivo Elegović: Naručene!)

Vaš predsjednik je morao sjednicu prekinuti — citirat ću vam iz stenografskog zapisnika njegove rieči... (Zast. dr. Dušan Popović: Čujete! Vaši angjeli čuvari se smrzavaju dolje. Svršite). — „Predsjednik zvoni... (Veselost). Molim, gospodo, ja prvi kanim govoriti i ja odričem svakome pravo, da prekida govornika, koji stavlja upit na moju adresu... (Zast. Svetozar Pribičević: Je li opet zvoni?) ja ću odgovoriti na ove rieči".

Stenografski zapisnik dokazuje, da je nakon te izjave predsjednika, da će kasnije govoriti, s naše strane vladao najveći mir, (Prigovori od strane koalicije. — Predsjednik zvoni) te smo pomno slušali izjavu predsjednika sabora, cieli dnevni red... (Zast. Bude Budisavljević: Predsjednik se i mora mirno slušati) a na koncu i izjavu predsjednika na našu izjavu.

Na taj predsjednikov govor imao sam ja po zaključku naše stranke izjaviti, no ja sam od vas neprestano bio prekidan u mom govoru vikom i bukom. Da pak nisam tomu ja dao povoda, opet služi dokazom stenografski zapisnik, koji ću, da čitam (čita):

„Predsjednik: Ja prije svega moram da izjavim, da sam sa zadovoljstvom slušao i primio izjavu dra. Franka i da žalim, što je sa strane mojih prijatelja bilo ovih upadica. Dozvolite mi, da još izjavim nadu, pošto smo se u ovoj stvari znali objasniti, da će to i na naše stranačke odnose povoljno djelovati".

Akoprem je predsjednik sabora tako na vas apelirao za naš mirni rad u saboru, ipak vi vašeg predsjednika niste

slušali, što ću opet dokazati sa stenografskim zapisnikom. Stenografski zapisnik sliedeće sjednice u početku veli (čita): „Pri ulazu Frana Supila pljesak na galerijama i burni Živio! — Predsjednik zvoni." — To dakle nije ništa, ali — ulazi dr. Mile Starčević: „Jedan glas na galeriji: Abcug Starčević! — Predsjednik zvoni: Otvaram sjednicu. Zapisnik današnje sjednice..." Sad nije mogao više govoriti predsjednik, jer nastaje (čita): „Burno odobravanje i pljeskanje na galerijama. — Buka. — Predsjednik zvoni. — Na galeriji abcug Zatluka i t. d." — Predsjednik je odmah morao prekinuti sjednicu. — Smieh. — Buka. — Predsjednik zovni)".

Evo pragmatičkog dokaza, da ste vi nepristojnim ponašanjem prema vašem predsjedniku sami izazvali ovakove prizore, a tek onda, kad ste to učinili i na ovakav upravo razvratni i nedostojni način navalili onakvom strašću na pojedince i na čitavu stranku — onda su tek naši prijatelji reagirali na to i od onda su ovi nepomirljivi odnošaji u ovoj sabornici, od onda vlada ovo nedostojno ponašanje, što se jedino vama na teret može pripisati. (U Starčevićevoj hrvatskoj stranci prava burno odobravanje i pljesak. — Zast. dr. Dušan Popović: Samo nas i dalje zovite plaćenici, stipendisti i sl... — Zast. Ivan Zatluka: Ajde, da se sporazumimo. — Zast. dr. Edmund Lukinić: To je obranbeni govor.)

Predsjednik: Izvolite li odmor?

Zast. dr. Josip Frank: Ja ne trebam. (Zast. dr. Dušan Popović: Vama lako, ali oni na polju će se smrznuti). Ja ne trebam odmor, ja sve strpljivo podnašam. (Zast. dr. Dušan Popović: Da, onda ne bi bilo ofacija. K dru. Vladimiru Franku: Večeras će tvomu tati konje izpregnuti).

Što će gospodin Popović na to kazati, ako ću mu usljed ove primjedbe reći, da je zaslužio, da bude „Hoffnarr" hrvatskog sabora. (Zast. dr. Dušan Popović: Znate, što ću reći, ništa. — Predsjednik zvoni. — Zast. dr. Ivo Elegović: On je clown, čauš hrvatskoga sabora).

Argus.

Da se ogledamo na polju netom spomenutih kleveta! Na to gospoda čekaju! Vi ste kazali, gospodo, da tobože ne možete stupiti u starčevićansku stranku radi nekih poroka, pa ćemo ih vidjeti. Naravno, najviše se to ticalo mene, a ja nerado govorim o sebi i nikada se ne ću braniti i ne branim (Zast. Grga Tuškan prigovara) i ne hvalim sebe, kao gospodin Tuškan, kojeg govor od početka do kraja nije drugo, nego samo veliki hvalospjev o svojoj osobi i o radu, a ja sebe i svoj rad nikad ne hvalim. (Zast. dr. Edmund Lukinić: Jer se taj rad ne da hvaliti!) Evo, ja stojim ovdje na biljezi! Jest, ja sam onaj veliki zlotvor hrvatskoga (Zast. dr. Ivo Elegović: I srbskoga!) naroda, koji je svemu kriv. Ja se ne ću ovdje izpričavati prema nikomu i na nikakove rieči. Ja ću stvar objektivno prikazati, pa ako usljed toga, što ću ja pokazati rad novoga kursa, komu padne krinka s lica, onda vi, gospodo, krivite samo one, koji su to prouzročili.

Prvi je dakle Argus. (Zast. dr. Ivan Lorković: Dali ste izjavu da nemate dokaza!) Kako su nastali Augusovi članci? Razložit ću najprije atmosferu, u kojoj su ti članci pisani. Evo vam, gospodo, predočujem jednu knjižicu s naslovom: „Iz crnoga lista nedavne prošlosti iz doba baruna Levina Raucha. Preštampano po „Novom Listu" iz „Naših Pravica" u Varaždinu godine 1904."

Argusovi članci počeli su izlaziti, kako znate, u drugoj polovici kolovoza godine 1905., dakle godinu dana kasnije.

U uvodu ove knjižice kaže se sliedeće (čita): „Ne ćemo ništa govoriti na pamet, sve, što navodimo, izvadit ćemo iz knjige: „Hrvatska na mučeničkoj klupi ili važna odkrića o političkoj akciji ugar.-hrvat. vlade u nedavnoj prošlosti". „Interesantan prilog poviesti hrvatske po tajnim spisima i izkazima očevidca, kao i po vlastitim doživljajima i izkustvu napisao i izdao Antun Sinković. Izdano i štampano u Budimpešti godine 1872."

Sada u kratko dolazi poviest u tom uvodu, kako je to sve nastalo, što se onda zbilo i onda se dalje kaže (čita): „Magjarom nije bila nikako u volji Bedekovićeva vlada, pravije Šuhajeva, te su sve poduzimali, da ju sruše, da ju onemoguće. Sam Rauch pošao je u Budimpeštu, te je u klubu Deakove stranke, koja je onda bila vladajuća, prikazao stanje u Hrvatskoj opasno po Magjarsku i njezine interese, te zahtjevao punomoć i pomoć, da proizvede promjene. Klub se s njegovim zahtjevom suglasio i zahtjevao je od magjarske vlade, koju je rukovodio ministar-predsjednik Lonyay, da uznastoji vladu Bedekovićevu povjeriti jakim rukama iz redova unionističke t. j. magjaronske stranke, a i priskrbio je barun Levin Rauch iz magjarskog dispositionsfonda materijalnu pomoć od sto hiljada forinti. S tom svotom vratio se Rauch u Hrvatsku i onda je stara magjaronska stranka počela raditi i izvadjati svoj plan, kojega je sastavio sam Rauch. Treća točka toga plana glasila je: u svrhu, da se narodna stranka posvema skrši, ima se ustrojiti jedan dobro organizovani kor tajnih agenata. Prema tomu planu stupio je 1. veljače 1872. kor tajnih agenata u život.

Taj kor sastojao je iz 3 odieljenja i to iz središnjih agenata, mjestnih agenata i vanjskih ili zemaljskih agenata. U središnje agente spadali su najsposobniji članovi kora. Oni su imali izvještaje, što su prispjevali, preradjivati, čestokrat bezsmislenim denuncijacijama podati oblik i podobu, a i jedino njih se je upotrebljavalo za vanjske ekspedicije". i. t. d.

Predsjednik (zvoni): Pošto gospoda stenografi ne mogu dalje da bilježe govore, to odredjujem odmor od četvrt sata, da se svjetlo upali.

(Nakon stanke)

Predsjednik (zvoni): Sjednica se nastavlja. Molim gospodina zastupnika križkog, da izvoli nastaviti svoj govor.

Zast. dr. Josip Frank: Uvod ovoga „Crnoga lista iz nedavne prošlosti" završuje ovako (čita):

„Prema izkazima, što ih ja imadem pri ruci, evo ih priobćujem:

I. Odieljenje središnjih tajnih agenata (špicla): Chef Julio pl. Jelačić, c. i kr. komornik, sa godišnjom plaćom od 300 for.

Članovi: **Dr. Josip Frank sa mjesečnom plaćom od 60.000 for.**"

I to je mastno štampano!

„Dr. Valčić, vladin perovodja, sa mjesečnom plaćom od 60 for.

Velimir Gjorgjević, financ. perovodja, sa mjesečnom plaćom od 50 for.

Mejevfy recte Pfiffnen iz Pešte, sa mjesečnom plaćom od 80 for.

Eugen Sachs, urednik, sa mjesečnom plaćom od 60 for.

Dimčoglić iz Beograda, bivši kažnjenik u Topčideru, sa mjesečnom plaćom od 60 for.

Dr. Mikulčić, urednik, sa mjesečnom plaćom od 40 for.

Richard Walter, sudbeni pristav, sa mjesečnom plaćom od 50 for.

Kostić, gimnazijalni ravnatelj, sa mjesečnom plaćom od 60 for.

Dr. Soedl, evang. propovjednik, sa mjesečnom plaćom od 60 for."

Zatim se u toj knjizi veli:

„To je bio sinedriom tajnih agenata, cviet špijunstva godine 1872. Druga dva odieljenja poslie ćemo priobćiti. Za danas neka je ovo dosta, a oni, kojima nije svejedno, kuda se kreću kola, na kojima se vozi udes ove zemlje, neka dobro paze i uvaže, da je po ovoj brošuri, već prije pune 32 godine, **dr. Josef Frank bio prvi savjetnik u izdajničkom magjaronskom špijunskom odjeljenju.**

Vidite, gospodo, to je sada pisao „Novi List" odnosno gospodin Supilo, a zatim je to preštampavao u svoje „Pravice" gospodin zastupnik dr. Magdić. Ovako je godinu dana prije Argusovih članaka pisao dakle Supilo, da sam ja plaćenik jednoga tajnoga odbora i z d a j n i č k o g magjaronskog špijunskog odieljenja sa p l a ć o m od 60 forinti mjesečnih.

Je li Argus gospodinu Supilu nešto drugo kazao? (**Zast. dr. Ivan Lorković**: To je Sinković pisao!) Sinković je pisao, ali taj uvod nije Sinković pisao, nego Supilo. (Zast. Bude Budisavljević: Gospodine, jeste li se poznavali sa barunom Rauchom? — Zast. dr. Aleksander Horvat prema govorniku: Nemojte odgovarati! — **Zast.** dr. Ivo Elegović: Valjda se je poznavao, kad je već 60 godina star. — Predsjednik zvoni). Uslied Argusovih članaka bilo je silno ogorčeno moralno čuvstvo novog kursa, a ja pitam, gdje je bilo ovo moralno ogorčenje i zgnjušanje (**Zast. Ivan Peršić**: **Tako je!**) **kad se usudio g. Supilo** objelodaniti, da sam ja špijun i plaćenik u svojoj hrvatskoj domovini?! (Pljesak kod Starčevićeve hrvatske stranke prava. — Zast. Ivan Peršić: Gdje ste sad, Argusovci? — Zast. Bude Budisavljević: Jeste li se poznavali s Rauchom? — Zast. Ivan Peršić najjačim glasom: Sada se zgražajte! Sramota! Pfuj! — Buka. — Predsjednik zvoni). Vi ste čuli, da je sada jedan narodni zastupnik htio svojom interupcijom to potvrditi, kad me pita, da li sam bio poznat sa barunom Rauchom. (Zast. dr. Aleksander Horvat: I taj se zove Bude Budisavljević! — Zast. Bude Budisavljević: Je li, da je bio dobar prijatelj s Rauchom? — Zast. Ivan Peršić: Pa šta, ako je bio? Sada se zgražajte! — **Predsjednik** zvoni više puta. — Zast. dr. Dušan Popović: Ne bi trebalo praviti pauze, pa ne bi vikao. — **Buka**).

P r e d s j e d n i k: Molim gospodu zastupnike, da slušaju govornika. (Neprestana buka. — Zast. dr. Aleks. Horvat prema Banjaninu: Bubaš! — Zast. Banjanin: Jest, Bubaš, a ne Horvat. — Zast. dr. Aleksander Horvat: Izdajica hrvatstva! Sramite se! — Velika buka. — **Zast.** Jovan Banjanin prema dru. Horvatu: Vi zeleni gušter, puknite od jada. — Nastaje silna buka. — Čuje se rieč kreten. — Zast. Ivan Zatluka: Vi Bubašu, vi se stidite svoje matere, koja je Hrvatica, a ja se sa svojom ponosim. — Zast. Jovan Banjanin uzvraća uzrujano, ali se od buke ne razumije. — Predsjednik zvoni: Molim gospodina Banjanina, da se umiri. — Zast. Jovan Banjanin predsjedniku prema Zatluki: Opomenitu onu životinju. — Na te rieči nastaje silna buka i uzrujanost u cieloj kući. — Zast. Ivan Zatluka s drugim nekim zastupnicima dolazi pred zastupnika Banjanina i prieti mu šakama. Neki zastupnici Starčevićeve hrvatske stranke prava viču: Vi bezobraznik vlaški; vi lopov! — Buka i uzrujanost biva sve veća. — Predsjednik zvoni:) Prekidam sjednicu.

(Nakon stanke)

P r e d s j e d n i k (zvoni): Sjednica se nastavlja.

Rieč ima gospodin zastupnik dr. Josip Frank, da nastavi govor.

Zast. dr. J o s i p F r a n k: Dakle, gospodo, već godine 1904., mnogo prije Argusovih članaka, pisali su vaši listovi i širili ste u posebnom jednom izdanju, da sam ja špijun na štetu svoje hrvatske domovine i plaćen sa 60 for. na mjesec, a to da sam bio već i godine 1872. Da se može nizkost ove tvrdnje i ove, valjda smijem rabiti rieč, infamne izmišljotine prosuditi, kazat ću, s obzirom na onaj upit gospodina Budisavljevića, da sam ja god. 1872. tek u Zagreb došao, da ja prije nisam bio ovdje ni poznat, da nisam imao ni jednoga znanca osim svoga brata, koji je onda bio brigadski liečnik kod domobranstva.

Nikoga drugog nisam poznavao niti ma od koje vlade, niti sam bio u doticaju sa kakvom ličnošću ili osobom. Samo na želju svoga brata došao sam u Zagreb?

O politici nisam absolutno ništa tada razumio. A i p a k, j a, m l a d č o v j e k, koji je stajao u početku svojega — mogu kazati — ozbiljnoga života, m o r a o s a m v e ć o s e b i č i t a t i, d a s a m s e p r o d a o n e p r i j a t e l j i m a n a š e d o m o v i n e z a m j e s e č n i

iznos od 60 for., da vršim najgadniju službu, koja se može pomisliti na tom svietu, jer što može biti gore, nego špijun na štetu svoje domovine.

Medjutim pisac ove brošure bio je malo zatim razkrinkan. Izpostavilo se, da je on za par forinti onu brošuru pisao u korist tadašnje agitacije bivše narodne stranke, a ovu, — neka mi se oprosti ipak infamnu klevetu izkopao je Supilo proti meni i štampao u svom listu, a Magdić, makar je bilo poznato, da je sve laž, ipak je preštampao u svojim „Pravicama" i učinio još i posebno izdanje za hrvatski narod, samo da se što više širi! (Zast. dr. Pero Magdić: Zašto niste tužili? — Zast. dr. Ivo Elegović: Ako vas tuži, kažete, da traži svjedočbu poštenja).

U početku sam ja na zahtjev mojih prijatelja tužio; ali čim se na razpravi izpostavilo, da dotični ne može ništa dokazati, pa je samo rekao, da žali i da nije istina, onda sam ja odmah odustao od tužbe. Kasnije ja nisam nikada više tužio, samo ako je u kojem posebnom slučaju koji član naše stranke zahtievao, da ja moram, onda sam više puta kod suda odmah, kad je na pr. urednik „Pokreta" bio samo preslušan i kazao samo dvie do tri rieči za svoju izpriku, odmah odustao.

S kakvom nakanom su gospoda ovo izvadila iz starih vremena, iz crnoga lista naše prošlosti, valjda ne trebam to tek razlagati?! Ove rieči, koje sam malo prije čitao, dosta kažu, jer se tu u posebnoj primjedbi veli: Hrvatski narode, da vidiš, tko su ovi ljudi, koji ovakovu gadnu i infamnu službu vrše proti domovini . . . A ljudi novog kursa sve su to čitali s najvećom nasladom. Nitko se nije zgražao, nitko nije u svom moralnom čuvstvu bio uvriedjen, kad je čitao, da sam za plaću od 60 for. izdao svoju domovinu. (Zast. dr. Edmund Lukinić: A nama velite, da ju izdavamo za peštanski štipendij!) Ne samo, da se nije nitko zgražao od vas onda u ono vrieme, gdje sam ja najviše radio, da može doći do sporazumka izmedju saborske opozicije, ne samo da nitko od vas nije ustao proti tomu . . . (Zast. dr. Ivan Lorković: Vi ste trebali

prvi ustati!) . . . Ne, ja ne ću ustati; ovdje, kad se govori o Argusu, stojim na biljezi. Ne samo da niste ustali, nego ste s tim veliku agitaciju tjerali. A neka mi se oprosti, ovo se upravo brstilo, bila je upravo naslada čitati o dru. Franku, kako je on plaćenik sa 60 for.! (Zast. Grga Tuškan: O Aušu niste ništa rekli. — Zast. dr. Ivo Elegović: A vi o pucama izpod 14 godina . . . — Zast. dr. Aleksander Horvat: Doniet ćemo mi još štošta! — Zast. Grga Tuškan: Samo bez bojazni).

Uviek dolazi Tuškan sa kakvom novom klevetom, ako mu se dokaže, da je u jednoj stvari klevetao, onda dodje sa jednom drugom stvari. (Zast. Grga Tuškan: Auš je bio pred sudom. — Zast. dr. Ivo Elegović viče prema Tuškanu: Lihvar, na račun ubogih seljaka se je obogatio).

Zašto, gospodo, niste vašu moralnu toljagu upotriebili protiv onih, koji su ovakve infamne klevete izmislili i širili? (Zast. dr. Ivan Lorković: Zašto niste vi? — Predsjednik zvoni). Kažete, da radi toga, što je u našem listu . . . (Zast. dr. Edmund Lukinić: To je obranbeni govor, to ne spada u adresnu razpravu!)

Što obranbeni govor? Nemojte to vi meni kazati, ja se ne branim od vas, ja samo odkrivam vaše infamne klevete. (Kod Starčevićeve hrvatske stranke prava odobravanje).

Kad vi meni u adresnoj razpravi po vašim govornicima predbacujete, da radi Argusa ne možete biti u takvoj stranci, dakle hoćete moralnu ljagu baciti na našu stranku, zar da ja onda šutim?! (Zast. dr. Ivan Lorković: Na stranku nitko ništa ne baca. — Zast. dr. Ivo Elegović: Argus je istinu rekao! — Zast. dr. Vatroslav Brlić: Stranka nije za Strassnoffa znala).

Gdje je bila vaša moralna uzrujanost, kad su vaši politički otci, obozoraši, pisali, da sam ja peštanski plaćenik magjarskih židova?

Gdje ste onda bili, kad su pisali, da sam agent magjarske tvrdke Haaza i Deutscha?

Htjeli ste onda, da žigošete čitavi moj život, da sam se ja tobože prodao ovakovim ljudima a kad sam ja uslied

zaključka naše stranke pozvao dotičnoga pred sud . . . (Zast. Svetozar Pribičević: Koji je to?) Ako hoćete znati, ja ću vam kazati.

Onda je pisac — to je bio gospodin Pasarić — izjavio na razpravi, da je to bio samo izljev iz carstva ideja! A gospodin Pasarić je sam sada kod vlade namješten, pa vam on može sam potvrditi, da je tako bilo. A čudno je, da je jedan gospodin, koji je takve stvari širio, pisao i zastupao, po novom kursu, koji žigoše Argusove članke, rehabilitiran, u sjedište zemaljske vlade premješten. (Zast. dr. Ivan Lorković: Jer nije vodio proti staromu sistemu načelnu opoziciju. — Zast. dr. Ivo Elegović: Zato je znao klevetati!) Ja to ne zamjeravam vladi (Zast. dr. Ivan Lorković: Ne? Ja sam mislio, da zamjeravate!), ali zamjeravam novomu kursu, da hini moralno ogorčenje nad pisanjem Argusovim, a zagovara, da čovjek, koji je uglavljen kao klevetnik, bude rehabilitiran. Ja to ne zamjeravam ni gospodinu Pasariću, jer znam, što se sve u žestini političke borbe može pisati. Pa možda ni on sam nije bio kriv, jer nije znao, tko ga upućuje. Ali narodni zastupnik gospodin Grga Tuškan kazao je i pisao u privatnim listovima i u svom tadanjem listu u „Hrvatskoj“, koji je oteo Starčeviću, da sam ja magjarski plaćenik, da je mene Aliance Istraelite najmila i poslala u Hrvatsku. (Zast. Grga Tuškan: I ostajem kod toga! — Zast. dr. A. Horvat: I to da nije kleveta!), da idem u stranku prava . . . Zast. Grga Tuškan: I ostajem kod svoje tvrdnje! — Zast. dr. Aleksander Horvat: Evo klevetnika! — Predsjednik zvoni. — Glasovi: Tat, osel! — Zast. Ivan Zatluka: Životinja, kao što je meni onaj vlah kazao. — Zast. Grga Tuškan: Moju tvrdnju potvrdio mi je Strassnoff i madame Odillon! — Zast. dr. Aleksander Horvat: Gospodine predsjedniče! Što ćemo s tim čovjekom? — Zast. dr. Ivo Elegović: Vežite tu budalu! Vežite ga i spremite u ludnicu! — Buka. — Predsjednik zvoni).

Jedan narodni zastupnik usudi se tvrditi i misliti to, da sam ja plaćenik židova, Aliance Israelite, plaćenik Beča i Pešte, da su me samo u tu svrhu poslali u Zagreb, da

mogu uništiti stranku prava! A kad se jedan narodni zastupnik ne ustručava ovakve stvari izmisliti i širiti javno po hrvatskom narodu, pitam vas, gospodo, kakvu zaslužuje kazan taj zastupnik, kakav ima on karakter? (Zast. Grga Tuškan: da ga prezire Frank, Strassnoff i madame Odillon. — Zast. Ivan Peršić: To je oberargus! — Zast. dr. Aleksander Horvat: Taj je čovjek poludio! — Zast. dr. Karlo Bošnjak: To je biesno pseto i ništa drugo!)

Što zaslužuje taj čovjek, ako on bude pozvan i citiran na sud . . . (Zast. Ivan Peršić: Pa kaže, da nema dokaza!) pak ima prilike pokazati svoju tvrdnju, kada ima prilike vršiti moralnu dužnost svakoga poštenoga čovjeka, da dokaže svoje tvrdnje, a on mjesto da to dokaže u sudnici, on u javnim listovima proglašuje, da samo kaže lopovi i ludjaci mogu u političkim stvarima tražiti dokaza. (Zast. Grga Tuškan: Opet laže i izmišljava. Ja nisam tako kazao. Tužite me sada, kad dodje porota, pa ću vam sve kazati. — Zast. Ivan Peršić: Čestitam takovoj koaliciji sa takovim predsjednikom! Pa ajde, hoćete li glasovati za lex Spevec? I Zoček je tražio porotu. — Zast. Bude Budisavljević: Ne, nije to lex Spevec, drugačije se to zove. — Buka. — Glas kod Starčevićeve hrvat. stranke prava: Imali ste vremena uvesti porotu, pa bi ona sudila Argusu. — Buka. — Predsjednik zvoni)

A kako onda vi, gospodo, članovi novoga kursa, vi narodni zastupnici, koji imate za predsjednika takova čovjeka . . . (Zast. Ivan Peršić: Arcilažljivac!), koji je proglasio načelo, da samo ludjaci i lupeži traže u političkim stvarima dokaza, kako vi možete onda . . . (Zast. Svetozar Pribičević: Nije tako rekao. — Zast. Grga Tuškan: Laž je, da sam tako napisao. To on laže.)

P r e d s j e d n i k (zvoni): Molim gospodina zastupnika sisačkoga, da ne prekida govornika, a gospodine zastupniče, kad gospodin zastupnik dr. Josip Frank svrši, možete kazati, ako što imate na osobnu primjedbu. (Zast. Bude Budisavljević: Ali mi bi o Argusu htjeli nešto načujemo. — Predsjednik zvoni).

Zast. dr. Josip Frank: Kako možete onda, kad je on proglasio takovo načelo, da se u političkim stvarima ne može dokaza tražiti ... (Zast. Svetozar Pribičević: Nije tako rekao! Citirajte! — Zast. Grga Tuškan: Da se u političkim stvarima ne može sve ono dokazati, što se tvrdi!) Kako možete vi od mene tražiti, da ja moram pružiti dokaza u političkim stvarima proti gospodinu Supilu?! (Zast. Svetozar Pribičević: Ehe! Tu je taj vic! Dakle Tuškan će sad vas spasiti sa svojim načelima!)

Ja sam kazao: Dr. Frank se ovdje ne izpričava, ali hoću skinuti krinku s vašega lica. (Kod koalicije smieh. — Zast. Svetozar Pribičević: Vic — Kod Starčevićeve hrvt stranke prava pljesak. — Zast. dr. Ivan Lorković: To je grozno! Hoće li to dovršiti? — Zast. dr. Aleksander Horvat: Patuljak jedan, pa čekajte! — Zast. dr. Ivan Lorković: Ali dosadno mi je. — Zast. dr. Aleksander Horvat: Pa hodite onda kući! — Zast. dr. Ivan Lorković: Moram ovdje biti, kad sam narodni zastupnik. — Zast. dr. Ivo Elegović: Znadem ja da im dosadno nije, nego neugodno. — Zast. Svetozar Pribičević: O dapače. Ja se amiziram na primjer).

Kad je vama pravo, da to vaši prvaci čine, kako možete onda prigovarati Argusu, koji je godinu dana kasnije to učinio? (Glasovi kod koalicije: Živio Argus! — Zast. dr. Dušan Popović: Ovdje se, kan da pere prljavi veš. — Zast. Grga Tuškan: I ja bi rekao). Jest, vaš prljavi veš. Idemo dalje, da vidimo, što je još „Novi List“ učinio, odnosno gospodin Supilo, proti našoj stranci, napose proti meni i to sve prije Argusa.

Ovdje imadem najmanje 200 raznih članaka i viesti, koje govore u najcrnijih izrazih o poštenju narodnih zastupnika i ljudih, koji se bave politikom. Nema čovjeka u našem javnom životu od naše stranke i od drugih, na koji se nije nabacivao u „Nov. Listu“ s najružnijim, najgadnijim i najinfamnijim riečima. (Prigovori i smieh u koaliciji. — Predsjednik zvoni. — Zast. dr. Karlo Bošnjak: Oni bi se ponosili, da je još veći). To je sve, vidite, puno s ovakvimi izrazi. Ali malo mirisava cvieća moram ipak

pružiti. (Zast. Ivan Zatluka nešto primjećuje. — Zast. dr. Svetozar Pribičević: Wekerleov ponizni sluga neka čuti. — Ja ću vam čitati, što je od njega tražio, kako je prebrisao svoju domovinu i proglasio je dielom Ugarske).

Predsjednik (zvoni): Molim vas, gospodine zastupniče Pribičeviću, da jedan put prestanete. (Zast. dr. Vatroslav Brlić: Čujmo staroga).

Zast. dr. Josip Frank: Dne 16. ožujka g. 1903. imade „Novi List“ članak pod naslovom: „Dr. Milan Amruš i dr. Mile Starčević“. Ne ću čitav članak čitati.

Dne 8. travnja ima članak o Banjavčiću. (Zast. dr. Dušan Popović: Čitajte taj članak o dru. M. Popoviću.)

Predsjednik: Ja bi molio gospodina zastupnika, da skrati svoj govor i da se drži predmeta.

Zast. dr. Josip Frank: Ja ću samo napomenuti .... (Glasovi: Čitajte sve! — Zast. dr. Aleksander Horvat: To ćemo sve čitati kod specijalne debate). Dne 10. srpnja čitam iz uvodnika o Eugenu Kumičiću najružnije izraze. To je bilo prigodom kandidature Kumičićeve u Zlataru. Dne 25. srpnja — samo ću čitati — nisu nikakvi osobni motivi, koji nam diktiraju naše kritike proti dru. Franku. Nama dr. Frank nije nikada učinio nikakvo zlo. Neka se radje „Hrv. Pravo“ upita, ne vode li osobni motivi njegovog urednika Kumičića, da ovako nametnički, bezsavjestno, bezuvjetno i pokorno klipše za drom Frankom, koji je učinio njemu mnogo dobra.

Dne 27. srpnja: Kumičić se razbiesnio, taj nesretni čovjek, koji je kao Frankov mameluk 10 puta više zla učinio, nego je napisao.

Dne 30. srpnja opet tako piše o Bresztyenskom i Kumičiću u jednakom tonu. (Zast. dr. Vatroslav Brlić: Vi, gospodine doktore, ne čitate opozicionalne novine, a opet sve to znate).

Ja sam si to sve dao prepisati za Argusovu razpravu. (Zast. dr. Ivan Lorković: To su dakle vaši argumenti za Argusa! — Zast. dr. Aleksander Horvat: Ima i drugih! Čekajte vi, vodjo svih naprednjaka).

Dakako Khuen i Frank to mora biti u svakom članku. (Zast. dr. Ivan Lorković: Khuen, Frank i Tomašić, to je bio trifolium! — Zast. dr. Aleksander Horvat: O, i vi ćete u Peštu, kad toliko govorite).

Dne 11. kolovoza piše, naravno ja sam Khuenov sluga, politički zavodnik i onda još najužasnije piše o našoj mladosti. (Zast. dr. Ivo Elegović: Ta svaki zna, što je izrigao „Novi List". — Zast. dr. Dušan Popović: Treba i „Pester Lloyd" i „Pressu"!) Opet piše 12. kolovoza (Zast. dr. Ivo Elegović: Ali molim vas, clarissime, nemojte svega čitati, ne ćemo biti nikada gotovi, toliko je toga!)

Dne 12. kolovoza piše o Gržaniću: Njihov zamusani Nestor (Zast. Svetozar Pribičević: Šta, zamusani? valjda zamusani! — Zast. dr. Vatroslav Brlić: Recite to njemački!) zamusani Nestor, ta živa mrcina. (Zast. dr. Aleksander Horvat: Bravo Supilo! A sad se tuže na izraze!)

17. kolovoza piše o našem izdajničkom radu proti hrvatskoj domovini. (Zast. dr. Edmund Lukinić: Je li i to u saveza sa adresom? — Zast. dr. Aleksander Horvat: To je odgovor na vaše izazove kroz godine. — Zast. Ivan Peršić: To vam je dosadno slušati, a Argus vam je zločin! — Zast. dr. Pero Magdić: Niste trebali opozvati!) Molim da se i to čuje (čita): „Gržanić je najgnjusniji politički zločinac, smješni stari bajazzo, stari ciganin. (Zast. dr. Aleksander Horvat: Bravo Supilo! — Zast. Ivan Peršić: Sad se zgražajte vi moralisti!)

Pod naslovom bagaža piše . . . (Zast. dr. Edmund Lukinić: A što je Huzina proti Banjavčiću pisao! — Zast. Ivan Peršić: Huzina je poštenjak. — Zast. dr. Ivo Elegović: Ja ću vam sutra citirati vašu prostotu iz crkvenog sabora. — Predsjednik zvoni. — Zast. dr. Dušan Popović: Ovo je vrlo šaljivo!)

Čujmo ovo: O Jeniju Kumičiću kaže, da je crna krava. Kad je našeg Jenija prispodobio tako, a šta je onda pisao o našem dičnom Mili Starčeviću? Po njegovoj korpulentnosti nazvao ga je i prispodobio ničim drugim, nego bikom. (Zast. dr. Ivo Elegović: To je škandal, što ste vi pisali! — Zast. dr. Karlo Bošnjak: Bravo Supilo!

— Pregovaranje. — Predsjednik zvoni). Zatim nastavi: „Tu je dakle već bik i krava, a Frank je onda šta drugo, nego gonić". „Živio naš dični vodja Starčevićeve stranke prava. Živjela črna krava, bik i gonić!" (Na Starčevićevoj hrvatskoj stranci prava: Bravo Supilo! — Pregovaranje. — Predsjednik zvoni). A evo jednog članka o Elegoviću, koji svršava sa „fuj". (Na Starčevićevoj hrvatskoj stranci prava: Bravo, bravisimo Supilo!)

Ovdje u jednom članku od 19. rujna piše se, da je čitava redakcija, a osim toga još i Jenio, Miško. (Pregovaranje kod koalicije: Valjda Miško!) to je naš Tkalčić, da su svi plaćenici. (Zast. dr. Aleksander Horvat: to su moralni ljudi! — Zast. dr. Dušan Popović: Ovo je sve trebalo govoriti u sudnici, pa nije bilo samo prilike. — Pregovaranje. — Predsjednik zvoni. — Zast. dr. Ivo Elegović: „Naše pravice" jednako pišu kao i „Novi list").

Evo opet jedan članak proti Tomcu: „Taj je infaman" i t. d. (Pregovaranje).

Ima opet raznih članaka, gdje se ne manje liepim izrazima piše, da smo „policajni ljudi, da smo komedijaši" i t. d., da žigošemo, da širimo nemoral, „koji se po Frankovoj inspiraciji širi u hrvatski narod. Ovakove nizke duše kadre su jedino da odgajaju mameluke" i t. d.

Evo opet jedan članak o dru. Petričiću.

Bar on im nije ništa na žao učinio, a ipak infamnima se riečima piše o dru. Petričiću. (Zast. dr. Karlo Bošjak: Neka narod vidi, da „Hrv. Pravo" mora kadkada toljagom udarati. — Zast. Ivan Peršić: Kad se o Argusu radi, onda se zgražaju — u, u, u! — Smieh. — Buka. — Predsjednik zvoni). Ja ću uztrajati na ovom mjestu, makar i do pol noći. (Kod koalicije: Živio! — Buka. — Predsjednik zvoni).

Tu su opet razni članci, naravno o dru. Franku, a kako o meni govore, ne trebam kazati. Ali slučajno mi je jedan zagrebački gospodin dao, da se mogu poslužiti njegovom ekvipažom i sad je moralo odmah doći, da se dr. Frank druži „sa ovakovim ljudima". (Zast. dr. Aleksander Horvat: Špioniraju svaki korak. — Buka. — Predsjednik

zvoni). U studenu 1903. piše: „Dr. Frank je Mefisto hrvatskoga naroda. Sve kadkada pomisli čovjek, no sad nije već nuždno, da se bavi s tim tudjinskim majstor-trgovcem, kad ali evo najednom novih švindlarija, njegova zavaravanja, zavadjanja, zaludjivanja, lukavosti, bezsramnosti; Frank je najodurnija pojava na našem političkom životu, on je ovdje da paralizira rad, naperen protiv“... (Zast. dr. Karlo Bošnjak: Bravo Supilo, zato je oberbanom postao! — Zast. dr. Edmund Lukinić: To je sve dokaz, da je Argus imao pravo! — Buka. — Predsjednik zvoni). Sada sliede članci iz crne prošlosti, pak onda opet se o članovima naše stranke kaže: derviši, koji časte Jozun kao idol, kao boga i t. d. (Zast. Ivan Peršić: A gdje su telići?) To je posao novog kursa! I na naše radnike naravno nije mogao gospodin Supilo da zaboravi.

Ovdje imade članak proti njima, da su avantgarda kod razbijanja, kod manifestiranja. A onda opet o dru. Franku: „Wie viel hat er bekommen, vorläufig nichts, aber ich verstehe ihn“ (Kod koalicije smieh. — Buka. — Zast. dr. Dušan Popović: A to je Kršnjavi iznjeo, čini mi se. — Buka. Zast. dr. Dušan Popović: Je li to iznio Kršnjavi ili nije?) Ovdje piše dalje (čita):

„Za zdjelu leće... (Zast. dr. Dušan Popović: Ali molim vas, je li to Kršnjavi iznio? — Zast. dr. Aleksander Horvat: Lažete, to nije istina! Nemojte pod zaštitom imuniteta vriedjati čovjeka, kojega nema ovdje! On je to oprovrgao! — Buka.) Ako mene gospodin dr. Popović pita, da li je to iznio Kršnjavi, onda ću ja pitati njega, hoće li mi vjerovati, što ću mu na to odgovoriti? (Zast. dr. Dušan Popović: Eh, nemojte me dovadjati u nepriliku! — Zast. dr. Aleksander Horvat: Jako dobro, izvrstno!)

P r e d s j e d n i k (zvoni): Ja sam i opet prisiljen gospodu zastupnike opomenuti i umoliti, da govornika ne smetaju, a gospodina govornika molim, da se drži predmeta i da ne uvlači u razpravu stvari, koje sa adresnom razpravom u savezu nisu.

Zast dr. J o s i p F r a n k: Dakle samo još ovo: 18. studenoga piše (čita):

„Za zdjelu leće prodat će, eto, Plinarčić . . . (Zast. dr. Dušan Popović: A tko je taj Plinarčić? — Buka. — Zast. dr. Aleksander Horvat prema dru. Lorkoviću: Ovaj je sjeo na biskupsku stolicu samo da može smetati! — Zast. dr. Ivan Lorković: Za tim mi i idemo!)

„Za zdjelu leće prodat će, eto, Plinarčić sve svoje rodomontade o velikoj Hrvatskoj“.

Dakle, gospodo, ja sam onaj, koji prodaje za novac svoje političko uvjerenje! Može li se štogod gorega kazati jednomu političaru? (Zast. dr. Aleksander Horvat: Ne može!) „Ali da“, nastavlja, „njegovi telići...“ itd., to sam rekao, jer je gospodin Peršić htio, da i „teliće“ spomenem. (Zast. dr. Ivan Lorković: Za volju gospodinu Peršiću! — Zast. dr. Aleksander Horvat: Da se vidi, da je autor vaš oberban, onaj slavni muž, koji će sada naskoro za nagradu poći u Peštu). A veli još dalje (čita): „Frank je izumio tako prevejanu švindlariju“.

Ovo je samo iz godine 1903.

Tu imam još iz godine 1904., a onda od god. 1905. do Argusa. (Zast. dr. Vatroslav Brlić: Stari Ante ne bi o tom govorio!) Stari Ante, gospodine Brliću, nije tako infamno od vaših ljudi oklevetan. (Zast. dr. Ivan Lorković: To je istina!) To je istina, a ako hoćete mene izazivati, onda se pazite. (Smieh kod koalicije. — Zast. dr. Aleksander Horvat prema dru. Brliću: Imate i vi putra na glavi! — Zast. dr. Vatroslav Brlić: Šta? Šta? — Zast. dr. Aleksander Horvat: Molim, možemo servirati, ako želite! — Zast. dr. Vatroslav Brlić: Izvolite vi to sami za sebe zadržati. — Zast. dr. Aleksander Horvat: Ja sam vama rekao, jer ste vi dru. Franku rekli! — Zast. dr. Vatroslav Brlić: Ja njemu nisam ništa privatna rekao! To je samo politička stvar. — Zast. dr. Ivo Elegović: Šta se identificirate sa Supilom? — Predsjednik zvoni. — Zast. dr. Ivo Elegović: Stari! vidite, kako vam ide misao, da je to velik čovjek! — Zast. Ivan Zatluka: Vas gradjani brodski nabolje poznavaju! — Predsjednik zvoni).

Evo, gospodo, ja sam sada samo s ovim mirisavim cviećem gospodina Supila i Magdića dokazao... (Zast.

dr. Dušan Popović: Ima još u „Novom listu" stvari iz afere Jäger; čitajte i to! — Govornik, nasrčući na zast. dra Popovića, uzdignutim glasom: Gospodine, hoćete li, da vam to u lice bacim? (Zast. dr. Dušan Popović: Ja vama nisam ništa kazao, nego da čitate sve!) Vi ste jedna ništarija! (Velika buka.)

P r e d s j e d n i k (zvoni): Prekidam sjednicu.

(Poslie stanke).

P r e d s j e d n i k (zvoni): Sjednica se nastavlja. Molim gospodina govornika, da nastavi.

Zast. dr. J o s i p F r a n k: Ja se nadam, gospodo, da ćemo moći sada malo mirnije razpravljati. Ja sam dosadašnjimi svojimi citati samo htio pokazati onu atmosferu, u kojoj su nikli Argusovi članci. A vidite, gospodo, vi ste takodjer sve to čitali. Vi ste sve vidjeli, što se tu zbiva, što se tu radi. Vi ste to indirektno i direktno podupirali vašim držanjem, jer su to vaše novine dalje širile!

Ja onda pitam, gospodo, pred kojim častnim forumom može naći vaša argusijada odobrenja i biti smatrana doista izljevom opravdane moralne ogorčenosti? Iskreno kažem, gospodo, da ja ove članke, ove redke nisam čitao zato, da ma koga obtužujem ovdje, jer, gospodo, ja sam već stariji političar, imam dovoljno izkustva i znam, što se sve može u političkoj borbi pisati i učiniti.

Ja danas — vjerujte mi — Supilu ništa ne zamjeravam. (Glas kod koalicije: Ja bi mu zamjerio). Ja ne, pa ću kazati zašto. (Zast. Grga Tuškan: Laž ja uviek osudjujem. — Zast. dr. Aleksander Horvat: Vas je već sve osudilo!)

Ja prijašnji rad više ne osudjujem, jer sam vidio, da čitav taj rad služi stanovitoj osnovi i stanovitoj svrsi. Gospodin je Supilo ovo polučio, i mi ćemo čuti, sada malo kasnije, ako ću dospjeti, da se to dogadja uviek u političkoj borbi kod svakoga naroda, da politika ne bira sredstva proti svomu protivniku, nego da se služi i najnemoralnijim sredstvima, da se sklapaju savezi sa narodnimi neprijatelji, a i nemoralne koalicije. (Glas kod

koalicije: Ali to ne smije biti). Ali na žalost je ipak tako. Ja konstatujem samo jedan fakat. Što otuda sliedi, to si može svatko sam kazati. Ja ću samo još u kratko govoriti o Argusovim člancima.

U tim člancima su dva glavna momenta. Jedan se momenat sastoji u tom, da Argus navaljuje na protuhrvatsku agitaciju u Bosni i Hercegovini, u Hrvatskoj ovdje i u Dalmaciji; da navaljuje na tudjinsku propagandu proti hrvatskim interesima i proti hrvatskoj državnoj ideji, na propagandu na štetu hrvatske zemlje. To je jedan dio sadržaja tih članaka.

Gospodo, svaki objektivan čovjek mora priznati, ako izluči onaj strastveni momenat . . . (Zast. dr. Ivan Lorković: I špijunski) — o tom još nisam govorio — da je taj sadržaj njegovih članaka doista pisan patriotičkim duhom. (Glasovi kod Starčevićeve hrvatske stranke prava: Jest, to je istina. — Zast. Bude Budisavljević: Za austrijsku i hrvatsku ideju u Bosni. — Prigovori kod Starčevićeve hrvatske stranke). Dobar dio tih članaka bio je čitan u raznih krajevih i slojevih. I što se tiče toga načina pisanja proti tudjinskoj propagandi, to je svuda, gospodo, više manje naišlo na odobravanje. (Zast. Bude Budisavljević: Štampalo se u Beču i u Berlinu).

Drugi dio bavi se sa onim, što se ovdje nama, osobito meni predbacuje, naime, da je ovdje bio gospodin Supilo nazvan tudjinskim agentom, tudjinskim plaćenikom Magjarske i Srbije. (Zast. dr. Edmund Lukinić: I Adrie i Ungaro-Croate. — Zast. dr. Aleksander Horvat: Neka samo šute ovi srbobranovci, jer mi znamo odkale su dobili pare).

Ali, visoki sabore, glede prvoga diela imadem ja samo to dodati, da je zato razumljivo, ako je ovo pisanje proti tudjinskoj propagandi naišlo ne samo na odobrenje u mnogim krugovima, da je onda razumljivo takodjer, da jedan doktor Elegović, Hrvat iz Bosne — moramo se samo zamisliti u njegovo patriotičko osjećanje — zaviknuo ovdje: Argus je istinu pisao. (Odobravanje na lievici).

Što se pak tiče gospodina Supila, moram ja kazati ovo, da ovi članci ne bi izašli, da se nije dogodilo sliedeće:

Nama je bilo prije Argusovih članaka više puta javljeno što s dopisima, što inim načinom, da je gospodin Supilo doista plaćenik Srbije, napose kad je pao Šumanović s one stolice, onda su službeni listovi . . . (Glas kod koalicije: „Dnevni list") . . . ne samo taj, nego i drugi oficiozni peštanski listovi donosili, da je Šumanović zato pao, jer je bio u savezu s „mladjim elementima" i „Novim listom", koji je plaćen po tudjinskoj propagandi. Mi nismo onda na to reflektirali. Vrieme je prolazilo, stvari su se zaoštrile, a još nisu bili ovi članci izašli, ali dogodile su se neke promjene na vladi u Pešti, pa — ja to otvoreno kažem, vi možete onda o meni kazati što hoćete — meni je tada jedan ministar, koji je odstupio, ovdje u Zagrebu kazao: Jest, to je istina, što novine o Supilu pišu. Pače i više, ja se ovdje zavjeravam, ja sam imao u ono doba prilike čitati jedno privatno pismo jednoga bivšeg ministra, gdje se takodjer kaže: „Jest, to je istina". Uslied toga, a baš zato, jer je to došlo s magjaronske strane, nisam to htio upotriebiti protiv gospodina Supila, jer sam ja mislio, da je tu stanoviti interes, da se to tvrdi, i baš radi toga, naglasujem, jer je to došlo iz ovoga vrela, zato ja nisam ovo dao pisati, odnosno nisam pisao u „Hrvatskom Pravu". Tek kasnije, kad su se još više zaoštrili naši politički odnosi, onda je upotriebio ovo zaoštrenje naših javnih odnošaja pisac „Argus", da iznese svoje tvrdnje u našem listu. Da je on to sam poslao, ovi članci ne bi nikad izašli u „Hrvatskom Pravu". Nego vi znate, da je jedan ugledni član naše stranke posebnim pismom u ime časti hrvatskoga naroda to zahtievao.

Tek onda, kad je dakle član naše vlastite stranke to nama pisao i od mene zahtievao, na mene upravo apelirao, da to uvrstim u „Hrv. Pravo" — tek onda sam ja morao to učiniti, jer da nisam učinio, onda bi se na mene bacila ljaga, da sam ja u korist gospodina Supila, koji tako navaljuje na našu stranku, zatajio ono, što je pošten

čovjek meni poslao. (Zast. Svetoz. Pribičević: Koliko ste pisma dobili? Kako to, da vi uviek imate posla s ministrima?) Ja govorim sa svakim čovjekom . . . (Zast. dr. Ivan Lorković: Ali najradje s ministrima) . . . Kod regnikolarnih deputacija mogli ste vidjeti, pokazao sam vam, kako se radi protiv magjarskih vlastodržaca. Pokazao sam, kako se hrvatski narod zastupa. (Zast. Svetoz. Pribičević: To i treba! — Glas kod koalicije: A o Strassnoffu? — Zast. dr. Vladimir Frank: Strassnoff dolazi u 8 sati na red!) . . .

Kad se je o tom stalo pisati u protivnim listovima, kad se je — šta ja znam šta sve — pisalo o našoj stranci radi Argusovih članaka i kad se je pitalo, kako je mogao dr. Frank uvrstiti one članke, a da si prije nije nabavio dokaze o tim stvarima, onda sam ja išao za tim da dobijem dokaze proti gospodinu Supilu. Ja sam se doduše mogao sjetiti na lozinku vašeg predsjednika, da u političkim stvarima ne treba ništa dokazivati. (Zast. Grga Tuškan: Laž je, da sam ja to ikada rekao. — Zast. dr. Ivo Elegović: Dobro, pa ćemo mu citirati stenografski zapisnik. — Zast. dr. Aleksander Horvat: To zna svako diete u Hrvatskoj! — Predsjednik zvoni).

Akoprem dakle nisam bio dužan po ovoj vašoj teoriji i po ovoj vašoj maksimi paziti unapred na kakve dokaze, pa akoprem to nije u nijednoj redakciji običaj, da se za jedan članak od pisca unapred traže dokazi . . . (Zast. Bude Budisavljević: Samo u redakciji „Hrvatskog Prava". — Zast. dr. Ivan Lorković: Kod nas to nije običaj, ne!) Kad bi ja htio tužiti „Pokret" radi njegovih dnevnih kleveta, ja bi vas morao svaki dan tužiti. (Zast. dr. Ivan Lorković: Stojimo na razpolaganje. — Zast. dr. Vladimir Frank: Pod imunitetom! — Zast. dr. Aleksander Horvat: Zatraženo je već vaše izručenje, ali ne dolazite na red! — Zast. Bude Budisavljević A Frank je predsjednik verifikacionalnoga odbora!) . . . onda sam ja uzprkos toga jednomu ministru u Beču — da se možete nasmijati i veseliti kao pobjednici, to vam govorim — (Glasovi kod koalicije: Čujmo, čujmo!), pak sam tomu ministru ka-

zao: „Gospodine, sad će naskoro biti ova politička parnica. Vi ste ministar, vi imate interes i dužnost, da čuvate integritet ove države, da čuvate takodjer i integritet Hrvatske. Ako vi znadete, da postoji kakva tudjinska propaganda u Bosni i Hercegovini, onda je dužnost vaša pružiti kod takve razprave dokaze jednom narodnom zastupniku, koji je čuo od jednog bivšeg ministra, da ti dokazi obstoje.“ Onaj ministar, koji je bio aktivan — odgovorio je meni ovo: „Ako hoćete dokaze, onda vam moram kazati, da o tom ne može ni govora biti, jer to radi svaka država. Kad bih ja izdao kakav dokaz u tom pogledu, onda bi proti meni mogla ustati svaka druga država, jer, na žalost, svaka druga država ima svoju propagandu u tudjim zemljama“. (Glasovi: To je bio Goluchowsky! To je bio Burian! — Smieh kod koalicije). Ja sam vam kazao, da će biti voda na vaš mlin, jer se ne žacam to kazati, jer znam, da pošteno radim. (Pljesak kod Starčevićeve hrvatske stranke prava. — Nastaje buka. — Glasovi: Čujmo, ovo je interesantno. — Mi smo mu zahvalni. — Zast. dr. Aleksander Horvat: Vama se ne može takova šta dogodi. — Zast. dr. Ivan Lorković: To je istina!)

Ali, gospodo, kad čovjek tako šta traži, uviek takodjer nešto i nadje. Pa tim sam povodom ja u Beču dobio od jednog političara, koji je dugo i dugo u Srbiji živio, jedan memorandum, a tko ga želi čitati, taj ga može imati, ako se tko za taj memorandum interesira. (Zast. Bude Budisavljević: Ime pisca i dosta nam je). A u tom memorandumu . . . (Zast. dr. Dušan Popović: Anonimnom) opisana je bila ona propaganda, koja potiče iz Srbije i koja se širi ovdje kod nas sa srbskim novcem. (Zast. dr. Dušan Popović: Ovo je Pjerotić sastavio. Znadem.) Ako kažete, da je Pjerotić, to ću vam ja kazati, da je to bila jedna ugledna osoba u Beču, koja ne piše za plaću, nego samo po svom uvjerenju, (Zast. dr. Dušan Popović: Koliko mu je bilo dato za taj memorandum?) koja je imala imetak od više milijuna i iz same ljubavi prema politici je on živio u raznim krajevima Evrope i tako skoro sav svoj imetak potrošio. (Zast. dr. Dušan Popović: Niste me

dobro razumjeli. Sastavio je Pjerotić). Ne. Onaj gospodin rekao je, da zna to od srbskih političara. (Zast. dr. Ivo Elegović: Pa imadete sveza sa Beogradom, pa se popitajte, od koga potiče. — Zast. Bude Budisavljević: Hoće da nam memorandum dade, a ne će kazati ni od koga je to! — Glasovi: Čujmo, čujmo! — Zast. Bude Budisavljević: Čujmo! Ne bojimo se mi).

Sad, dakako, naravno, ja sam ne mogu jamčiti za istinitost onoga, što je u ovom memorandumu . . . (Glasovi koalicije: A, a, a! — Zast. dr. Ivo Elegović: Ali facta loquuntur), ali mi znamo, da je istina . . . (Zast. Grga Tuškan maše rukama i hoće, da ode) po vašem ponašanju. Grižnja savjesti ne dozvoljuje njemu, da do kraja sluša. (Zast. Grga Tuškan: Nisam li i ja možda primio srbskih novaca? — Zast. Ivan Zatluka: Na žalost, magjarskih 8000!)

Ja sam uslied toga, da mogu pružiti dokaza, da se mogu uvjeriti o istinitosti pojedinih tvrdnja glede pojedinih osoba, predao hrvatskom sudu u Zagrebu predlog, da se sve one osobe o svih tih činjenica, koje su tu navedene u memorandumu, preslušaju. (Zast. Bude Budisavljević: Ministar Pašić, kralj Petar i koji još?) Ja sam učinio dva predloga. A vidite, što se dogodilo? Sudac iztražitelj je odredio i provedenje toga dokaza i obratio se na našu zem. vladu, kako je to i propisano u zakonu, da radi provedenja toga dokaza zamoli bečko vanjsko ministarstvo, koje se ima opet zamolnicom obratiti na nadležne oblasti u Srbiji.

Vlada je doista ovu zamolnicu našega suca iztražitelja dalje eksepedirala. Isto tako sam, pošto dugo nisam dobio odgovor, izvidio u ministarstvu vanjskih posala i saznao broj, pod kojim je taj predlog za dokaz istine bio odpravljen u Srbiju. (Zast. Grga Tuškan: Ja toga ne bi mogao saznati niti kod naše vlade. — Zast. Ivan Peršić: Ne lažite! — Zast. dr. Ivo Elegović: Naravno; tko će ovom ludjaku što dokazati). Svako diete znade, da se u uručbenom zapisniku svakog ureda, a tako i svakog ministarstva može dobiti broj o dotičnom komadu i može sa-

znati, je li taj broj riešen ili nije. (Zast. Grga Tuškan. Ajde, neka tko vas podje u magjarsko ministarstvo da... — Predsjednik zvoni). Onda se ja veselim, da sam ja tako uplivan čovjek, da mogu čak u ministarstvu vanjskih posala saznati tajne. (Zast. dr. Aleksander Horvat: Kamo sreće da biste ih mogli saznati, onda bi ove Srbe bacili van. — Predsjednik zvoni). Ovaj drugi predlog pako, koji je takodjer imao otići u Srbiju, nije bio po našoj vladi ekspediran, jer je medjutim došla nova narodna vlada. (Zast. dr. Ivan Lorković: Tako)?

Onda su novine, a možda i gospodin Supilo osobno, urgirale, da se ova iztraga i parnica dovrši, pače bilo je u novinah glasova, da bude naskoro razprava ove parnice. (Zast. Bude Budisavljević: Što dalje kaže Mandl, koji je pisao taj memorandum? — Smieh. — Zast. dr. Aleksander Horvat: Vidi se, da ste dobro upućeni. — Predsjednik zvoni). Za čudo! Na jedan put čujem, da je iztraga dovršena kod suda, a ja još nisam dobio rezultata o preslušanju svjedoka glede onih činjenica, koje služe kao dokaz u ovoj parnici. (Zast. Bude Budisavljević: Trebali ste Mandla pozvati. — Zast. dr. Dušan Popović: I hanoverske princese).

Ja sam vidio u iztražnim spisima, da je iztraga dovršena radi toga, što je naša vlada uzkratila provedenje toga dokaza. (Zast. Svetozar Pribičević: A tko se imao preslušati? — Zast. dr. Karlo Bošnjak: To je svejedno! — Zast. Bude Budisavljević: Onaj Mandl, koji traži orden, pa je napisao memorandum i uručio ga Franku).

Nije dakle vlada taj dokaz provela nego obustavila. Ja sam zatim kod sudca iztražitelja urgirao provedenje dokaza. (Zast. dr. Aleksander Horvat: Dajte, Srbobranovci, da se može govoriti. — Zast. dr. Dušan Popović: Ta gnjavi nas već cieli dan. — Predsjednik zvoni.)

Onda sam sudca iztražitelja upozorio, da je jedna ovakva zamolnica provedena bila i otišla na ministarstvo vanjskih posala bez zapreke. Vlada je naime u svom dopisu na sudbeni stol kazala, da se ne može provesti taj dokaz radi toga, jer u političkim stvarima uslied postojeće konvencije, ne smiju se u Srbiji preslušati svjedoci. Ja sam upozorio, da valjda i ministarstvo vanjskih posala znade za taj državni ugovor, koji to zabranjuje, a ipak je to ministarstvo poslalo i zamolnicu dalje ekspediralo.

Valjda ministarstvo vanjskih posala znade isto tako dobro kao i naša vlada, što govore državni ugovori. Zato se sudac iztražitelj upitao kod vlade, da li je ona druga zamolnica riešena, a vlada je odvratila, da nije došla natrag, niti da ne može doći natrag, jer da nije moguće, da će ministarstvo takav dokaz provesti!

Sada konstatujem samo tu činjenicu, da je naša vlada možda u najboljem svom uvjerenju, meni uzkratila i zapriečila provedenje dokaza istine! (Povladjivanje kod Starčevićeve hrvatske stranke prava. — Zast. dr. Dušan Popović: Je li Pjerotić preslušan? — Zast. dr. Aleksand. Horvat: Vlada je dozvolila, da bude preslušan!)

Neka se znade i to, da sam ja kasnije, kad je bila razprava o Argusovoj stvari već odredjena, stavio jedan veliki obrazložbeni predlog, gdje sam molio, da se novi dokazi provedu i to glede svjedoka, koji stanuju u Pešti, u Beču i u Dalmaciji; dakle gdje nije uslied državnih ugovora nikakve zapreke, da se preslušaju. A što je rezultat? Rezultat jest taj, da je sudbeni stol odbio moj predlog, pak nije dozvolio provedenje toga dokaza. A što je još sud učinio? Ja sam molio, — pošto je u obtužnici navedeno, da ovi članci stoje u savezu s Chavrakovom okružnicom — i učinio predlog, neka se ta okružnica pribavi od vlade, da se vidi, od koga je prijava došla. Sud to nije dozvolio, nego je zaključio, da se imade preslušati kao svjedok Chavrak, kojega ja nisam niti predložio za svjedoka! (Zast. dr. Aleksander Horvat: No, to je liepo, sjajno! — Zast. dr. Dušan Popović: A što je Pjerotić rekao,, kad je bio preslušan? — Prigovori. — Zast. dr. Aleksander Horvat: Ovo je bjelodano, da je tu sud počinio nekorektnost. — Pregovori). Gospoda me žele dovesti u škripac. (Zast. dr. Ivan Lorković: Ne, ne! — Prigovaranje. Zast. dr. Aleksander Horvat: Pa šta se ovi ne će već jedan put ukrotiti? — Predsjednik zvoni. —

Zast. dr. Dušan Popović: Pjerotić zato ne spada, jer je rekao, da je sve laž).

Nakon svega toga je došlo do sudbene razprave; a znade se, kako je svršila. Svršila je sa jednom izjavom, koja nije u nikojem pravcu prejudicirala ničemu. Gospodin Supilo je, — čim je predsjednik kazao, da li se hoće pomiriti stranke — rekao i liepo se je ponio: „Jest, ja se hoću zadovoljiti sa jednom izjavom", a naš urednik, znajući, kako smo posljednih mjeseci toliko puta bili osudjeni na gubitak jamčevine i na platež odštetnih troškova, pristao je, ali nije pristao na nikakovu ponizujuću izjavu, t. j. koja bi dirala u njegovu čast. To je on izjavio, to sam i ja izjavio. (Zast. Svetozar Pribičević: Pročitajte tu izjavu).

Tako se je stvar sudbeno svršila. Mi smo iz susretljivosti kazali, da nemamo dokaza, ali ja sam na razpravi izjavio i to, da smo taj dokaz ponudili, ali da ga sud nije proveo. (Zast. dr. Ivan Lorković: Izjavili ste, da ih nemate. — Zast. dr. Karlo Bošnjak: Sud ih nije proveo, pak ih nema.) Zato, kad se je stvar ovako svršila kod suda, i kad ste u vaših listovih kroz godine i godine o nama pisali, da smo mi tudjinski plaćenici, da smo prodali svoju domovinu. (Zast. dr. Ivan Lorković: To ne stoji. Nismo nikad kazali u pluralu). Kad stoji nepobitno, kako sam ovdje sa ovim člancima dokazao, da je „Novi List" sto puta više i gorih stvari proti nama pisao, nego je Argus, jer je ovaj samo o jednoj osobi pisao, a „Novi List" proti čitavoj stranci našoj. (Kod koalicije prigovaraju, to nije istina). — Onda nijedan pravedan forum ne će vama dati pravo sa svim vašim argusijadama i svaki pravedan će vaš živo osudjivati i kazati: gospodo, vi ste krivi svemu tomu, vi ste tomu Argusu dali mogućnost, da ovako piše, (Kod koalicije: Aaaa! — Predsjednik zvoni) . . . da upotrebljuje razpaljene strasti, napadane časti proti začetniku klevetah. (Zast. dr. Dušan Popović: Slušajte, to je obrana. — Zast. dr. Aleksander Horvat: Obrana naše stranke. — Zast. dr. Karlo Bošnjak: To je za hrvatski narod.) Sve to stoji. Ako je Argus krivo pisao i krivo učinio gospodinu

Supilu, onda kažem: on je začetnik Argusovih članaka, a vi sve zajedno s njim njegovi duševni roditelji, jer ste Supila podupirali. (Kod koalicije. Prigovaranje. — Buka.) Što sam ovdje kazao, to sam i gospodinu Supilu i privatno kod suda kazao. Ali sada dolazi najljepše. (Zast. Grga Tuškan: Sad će Strassnoff doći! — Zast. dr. Aleksander Horvat: Čekajte, čekajte! On hoće o svom bratu da sluša. — Buka. — Predsjednik zvoni.)

Čavrakova okružnica.

Vi ste ovdje tvrdili, da smo mi začetnici Chavrakove okružnice. Vi ste kazali, da smo mi konspirirali sa Chavrakom, pak je gospodin dr. Božo Vinković pače kazao, da on ne može stupiti u stranku, koja nije preštampala Chavrakovu okružnicu. (Zast. Ivan Zatluka: Mi ga niti ne zovemo, niti ne trebamo. Još će ga i oni iztjerati iz svoje stranke).

Vi ste danas vladajuća stranka, vama su danas otvoreni arhivi čitave zemaljske vlade, vi možete saznati sve tajne, koje su se dogodile pod Pejacsevichem i Khuenom i pod Chavrakom i Šumanovićem vašim. (Buka. — Zast. Svetozar Pribičević: Mi smo ga više napadali nego li vi, dok je bio na vladi! A „Hrvatsko Pravo" mu se ulagivalo! — Zast. dr. Ivo Elegović: Nije istina, to je bio vaš kompanjon! — Buka. — Predsjednik zvoni). Vi ste mogli sve kontrolirati, vi ste se mogli vlastitim osvjedočenjem o svem uvjeriti, što je ovdje kod vlade učinjeno.

Dakle, gospodo, van sa spisima, koji nas kompromitiraju (Zast. dr. Edmund Lukinić: I za koje znate da ne eksistiraju!), koji dokazuju bilo kakav savez (Zast. dr. Ivan Lorković: A ustmeno se to ne može obaviti?) budi s vladom Khuenovom budi s vladom Pejacsevichevom! (Zast. Svetozar Pribičević: A ne mogu li se ti spisi odnieti? — Zast. dr. Aleksander Horvat: Ah, zlobnih li i pokvarenih ljudi! — Zast. dr. Ivan Lorković: Ta ustmeno je razgovarao dr. Frank i s jednim ministrom!) Sa sto mi-

nistara: (Zast. dr. Aleksander Horvat: A vi ste bili kod Jusztha! — Zast. dr. Ivan Lorković: Tamo smo govorili, kako se pristoji, kazali smo istinu!)

Sad na gospodina dr. Vinkovića. (Smieh u koaliciji i glasovi: Ej, Božo, gdje si!) Zar je gospodin dr. Vinković bio odsutan dne 27. studenoga, kad je ovdje u saboru ban grof Pejacsevich — dakle 16 dana prije njegovog govora — govorio o toj Chavrakovoj okružnici? Ako je bio odsutan, — a mislim, da je bio prisutan — ali ako je bio odsutan, banova je izjava tako važna, da je dr. Vinković svakako znao za tu izjavu.

A što je ban kazao? (Zast. Svetozar Pribičević: To je sve laž!) Zar ne zna više, da je . . . (Zast. dr. Aleksander Horvat: Zabilježite, da je sve laž, što je ban kazao. — Zast. dr. Edmund Lukinić: To je denuncijacija. — Zast. Svetozar Pribičević: Kazao sam, da je ban kazao, da je sve laž. — Buka. — Predsjednik zvoni. — Zast. Svetozar Pribičević: Kad bi Pribičević banu kazao, da laže, onda bi to smio kazati, a ne bi kao vaš list ministrom lizao noge. — Zast. dr. Aleksander Horvat: Idite vi u Beograd, dragi! — Zast. dr. Ivo Elegović: Vi ste ljubili ruke Jueszthu.) Zar je dakle gospodin dr. Vinković zaboravio, što je ban kazao prije 16 dana, da je ova okružnica izdana pod njegovom odgovornosti! Vi, gospodo, ste saznali od toga, da je ban izdao ovu okružnicu sam pod svojom odgovornosti. (Zast. Svetozar Pribičević: Na osnovu denuncijacija nečijih. — Zast. dr. Aleksander Horvat: Mogli ste ga dalje pitati. — Zast. Svetozar Pribičević: Kazao je. — Zast. Zast. dr. Aleksander Horvat: To baš nismo tako čuli. — Predsjednik zvoni).

Vi, gospodo, po banovoj izjavi ste odgovorni za sve ono, što vlada ovdje izjavljuje, jer vi to primate s odobrenjem na znanje. (Odobravanje kod Starčevićeve hrv. stranke prava). Zato logično od tuda sliedi: čim je ban preuzeo odgovornost za onu okružnicu, a vi ste to uzeli na znanje, onda vi nemate prava radi sadržaja te okružnice bilo što prigovoriti. Ban je kazao, da je on to morao učiniti po svojoj dužnosti. (Zast. Svetozar Pribičević: Jest, zbog denuncijacije. Po svom položaju. — Zast. dr. Aleks. Horvat: Nije baš tako rekao. — Zast. dr. Vatroslav Brlić: Dodje na jedno.) On je kazao, da je on odredio izvide u toj stvari, a, gospodo, vi ste s tim bili zadovoljni, jer je ban još dodao, da nije ništa dokazano i da je onim ljudem krivica učinjena (Zast. Grga Tuškan: A što smo mogli?), proti kojima je prijava podnesena. Ali sada logičke posljedice!

Gospodin dr. Božo Vinković nama predbacuje, što mi nismo štampali u našem listu okružnicu i odsudili ju. Najprije ja pitam, kako naš list dolazi do toga, da vaše poslove obavlja? Naš list! Gdje je to, gospodo, u svietu? Da li jedna stranka, koja se tako ponaša, kao što vaša prama našoj, može zahtjevati, da mi u svojem listu . . . (Velika buka. — Zast. dr. Aleksander Horvat prema zast. dru. Ivanu Lorkoviću: Vi, koji ste osudili kolege, jer su spalili magjarsku zastavu. — Zast. Svetozar Pribičević: To je laž! — Zast. dr. Ivan Lorković: Nije istina. — Zast. dr. Aleksander Horvat: To je istina. — Zast. dr. Vladimir Frank: Prietili ste se onda. — Zast. dr. Ivo Elegović: Prietili su Chavraku, ako dodje u sabor. Zašto ne stavite pod obtužbu njega i bana? — Glas kod Starčevićeve hrv. stranke prava: Ne smiju pisnuti ni rieči u saboru. — Silna buka. — Zast. Svetozar Pribičević: Vi ste ga doveli ovamo. — Predsjednik zvoni, no buka biva sve veća).

P r e d s j e d n i k (zvoni): Prekidam sjednicu.

(Poslie stanke).

P r e d s j e d n i k (zvoni): Sjednica se nastavlja. Molim gospodina govornika, da nastavi.

Zast. dr. J o s i p F r a n k: Mislim, da sam bio prekinut onda, kad sam kazao, kako ono gospodin dr. Božo Vinković od nas zahtjeva, da mi obavljamo interese njegove stranke, odnosno, da branimo novi kurs od takvih napadaja! Ali ja mislim, da bi logika gospodina dra Bože Vinkovića morala ipak ovdje ovaj zaključak stvoriti: ako je on u stranci, kojoj stoji ipak, uslied jednoga pakta, na čelu grof Teodor Pejacsevich i ako on ne vidi u tom ništa

ne honestnoga, da on bude u ovoj stranci sa onim banom, koji je kazao, da je on ovu okružnicu izdao pod svojom odgovornosti, mislim, da je onda naravna i logička posljedica, da ne može biti zaprekom, da se u našu stranku ne stupa radi toga, jer mi nismo objelodanili ovu okružnicu. Ja ne pozivam gospodina Vinkovića, da stupi u našu stranku, ja to samo hoću dokazati, da to nije ozbiljan razlog, što je on iznio proti našoj stranci, da mi nismo ovu okružnicu objelodanili, kad je dokazano, da je sam ban tu okružnicu izdao, a vi ste s njim sa jednim paktom svezani, onda je naravno, da to ne može biti na opravdanom i ozbiljnom temelju osnovano; pa kad se nama kaže, da tjeramo ovdje komedijaštvo, onda ja mogu samo uzvratiti ovom prigodom ono dobacivanje, jer doista nije ozbiljno, da se nama nešto predbacuje, što se u istoj stranci odobrava i to dapače u većoj mjeri čini i od odobrava! Zar to nije komedijaštvo?

Strassnofijada.

A sada Strassnoffijada! (Kod koalicije: Čujmo, čujmo! — Zast. dr. Aleksander Horvat: Tuškan, Tuškan, gdje je? — Kod koalicije: Evo vam ga, tu je! — Zast. Grga Tuškan: Ako ćete pripoviedati sve ono, što ste kod zatvorenih vratiju govorili, rado ću vas slušati. Ali ne bojte se, ne će toga Frank htjeti kazati!)

Kako radite s argusijadom i čavrakijadom, tako radite i sa strassnoffijadom. (Zast. Grga Tuškan: A molim vas, zašto on nije k meni došao? — Zast. dr. Aleksander Horvat: Što će kod vas? Onda bismo ga mogli u Stenjevec poslati — na isto bi došlo!)

Ja vam moram iskreno priznati, da me je Strassnoff veoma dobro, pače izvrstno zabavio, jednako, kao i onaj junak iz Köpenicka. (Zast. dr. Edmund Lukinić: To je Galgenhumor). Ja sam se od srca nasmijao, kako se je i čitavi Zagreb smijao, meni je drago bilo, da su se jednom svi Zagrebčani ovako sladko nasmijali. (Zast. dr.

Edmund Lukinić: Na vaš račun). Baš mi je drago, da je on i mene svojim posjetom odlikovao . . . (Kod koalicije: Čestitamo!) . . . ako ne već s drugog razloga, a to zato, što nisam morao trčati zvjedljivo k sudu, da mogu vidjeti ovoga glasovitoga čovjeka. (Zast. Tuškan: Nisam ga ni ja išao gledati). Ali, gospodo, ako nosioci novoga kursa iz ove lakrdije čine posve ozbiljnu političku aferu, onda ja doista moram priznati vama, veliku diplomatsku i političku vještinu! Zar vi ne vidite, da vas ne može ništa jače osuditi, nego ako se vi laćate ovakvih nizkih sredstava u javnom životu proti vašem političkom protivniku?

Gospodo, doista, ako pitate, da li ozbiljni ljudi mogu iz ovakove stvari jednu političku aferu napraviti i ako vi tvrdite, da mogu, onda ste si zbilja izdali svjedočbu siromaštva kao političari. (Kod koalicije: Smieh.) Ja ću vaše komedijaštvo odmah dokazati!

Pogotovo je s vaše strane — što naglašujem — šarlatanstvo na mene bacati radi toga kakvu ljagu. (Zast. dr. Gjuro Šurmin: Što ćemo! Kako tko shvaća!) Vidite, gospodo, Strassnoff je bio kod nadbiskupa tri dana, on se s njim vozio, (u sabornici smieh) on je dobio kod njega krasan konak i izvrstnu obskrbu. (Zast. dr. Edmund Lukinić: Ali tko je nadbiskup? Je li on vodja kakve stranke?) Pitam vas, jeste li radi toga vikali na nadbiskupa? (Glasovi kod koalicije: Je li on vodja kakove stranke? Je li on vodja najradikalnije stranke?) Vi to niste učinili. A zašto? Ja ću vam kazati. Radi toga, jer niste imali odvažnosti oklevetati nadbiskupa. (Smieh kod koalicije. — Odobravanje kod Starčevićeve hrvatske stranke prava. — Zast. dr. Ivan Lorković: Pokret je napao nadbiskupa.) Ali je obustavio. (Zast. dr. Ivo Lorković. Nije. — Zast. dr. Aleksander Horvat: Nemojte se na njega osvrtati!) A ja vam kažem, da pošteni ljudi ne mogu napadati nadbiskupa radi toga, jer se to dogodilo (Zast. Pavao Gašparović: Zašto niste napali na Pejacsevicha? Zašto niste napali na bana? — Zast. Budisavljević: Ban ga je ulovio. — Glasovi kod Starč. hrv. str. prava: Zašto? Zašto? — Buka. — Predsjednik zvoni. — Zast. dr. Pero Magdić:

Gospodo, posluh! Čujmo starog. Nemojte praviti komedije. — Predsjednik zvoni.) Hvala mladomu gospodinu, koji me nazivlje starim. On je tako još mlad, tako još zelen, da mene može . . . (Smieh kod Starč. hrv. stranke prava. — Zast. dr. Pero Magdić: Hvala na komplimentu. — Zast. dr. Aleksander Horvat: Zato kad ostari postat će pametan. — Zast. dr. Ivo Elegović: Dugo će još trebati. — Zast. dr. Pero Magdić: Sada nisam, jer sam dobio svjedočbu, a ta vriedi. Ja moram akceptirati, što stari kaže. — Zast. Ivan Zatluka: Vi ste Tirolac. — Zast. dr. Pero Magdić: Što vi kažete, to je dakako istina.) Ja sam kazao, da nijedan pošten čovjek ne bi smio na nadbiskupa navaliti radi Strassnoffa, za to navadjam sliedeći dokaz: Strassnoff je tu komediju učinio u Ugarskoj kod dvojice biskupa, pa ipak nije nitko navalio na te biskupe. (Zast. dr. Dušan Popović: Ali vi niste biskup.) Ta i najpošteniji, najplemenitiji, najpametniji čovjek može biti prevaren. (Kod koalicije začudjenje. — Zast. dr. Dušan Popović: Takav vodja, pa je prevaren!)

Znamo i to, da se najveće prevare dogadjaju kod velikih banka, gdje je neizmjerno velika kontrola, gdje svi dobro paze. Najednom se čita, da je kakav švindler počinio u zavodu pronevjerenje ili prevaru, da je cieli zavod zaveo u bludnju.

Dakle, gospodo, svuda na svietu mogu biti ljudi prevareni. Ne kažem ja to, da sebe možda branim, ali dok će biti svieta, dotle će biti takovih prevara i coupa. A ako mislite, da ste vi tako pametni i tako lukavi i razboriti, da ste osigurani proti prevarama, vi se jako varate, jer, vidite, čitav novi kurs nije ništa drugo, nego jedna Strassnoffijada. (Kod Starčevićeve hrvatske stranke prava pljesak: — Kod koalicije: Bravo stari! — Zast. Svetozar Pribičević: Time ste dokazali, da ste pravo imali, da ste se dali nasamariti. — Glas kod koalicije: Vic!) . . .

Ali, vidite, gospodo, to nije samo vic. Žalostno je, da je to istina, što sam kazao, jer Magjari vas doista vode za nos s pukim obećanjima, a vi ste se njima obvezali s riečkom rezolucijom. (Kod Starčevićeve hrvatske stranke prava pljesak i živio! — Zast. dr. Dušan Popović: Kako bi vas Wekerle nasamario, kad vas je jedan Strassnoff tako mogao!)

Dakle, gospodo, sad ću ja vama, pošto je to spomenuo gospodin Popović, pripoviedati jednu stvar. Neki magjarski Witzblatt pisao je o novom kursu u Hrvatskoj. Prijašnje stranke u Ugarskoj navalile su na Wekerlea radi novog kursa u Hrvatskoj, pak ovaj Witzblatt o tome spominje jednu anekdotu, kako je ciganin prodao svoju kobilu, pak je dobio za nju od kupca 100 for. Onda je došao jedan predbacivati tomu kupcu, kako se je mogao dati prevariti po ciganinu. Zar ne vidiš, da je kobila šepava? Ode kupac ciganinu. Čuješ, kako si ti mene prevario. Ova je koliba šepava. Nije, odgovori mu ciganin. Taj, koji ti je rekao, krivo ti je kazao. Na nozi joj nešto od čavla. Uzmi čavao van, pak ćeš vidjeti. (Smieh. — Prekidanje glasnijim razgovorom. — Predsjednik zvoni. — Glasovi: Ovo je govor o adresi). Vi ste mene izazvali s Wekerlom. Kupac opet ode k onomu čovjeku, koji ga je upozorio, da je kupio šepavu kobilu. Ti si mi krivo kazao. Nisam. Ta taj ciganin samo tvrdi, da je čavao kobili u nozi. Ti si mu zbilja preveć dao. Ciganin mu kaže: Ja ću sada izvaditi čavao. To je učinio i čudno, kobila je išla dobro, pa opet ovaj kupac kaže: Ali ne! Čuješ, nemoj me tako maltretirati. Mene nije ciganin prevario. Ja sam mu krivu banku dao.

Ja sam prevario ciganina. (Zast. Bude Budisavljević: Strassnoff je dobio prave banke. — Smieh u koaliciji). A onda je Borszem Janko dodao ovo: Dragi prijatelji: Što se tako uzrujavate? Vi ne poznajete Wekerla. On je dao Hrvatima jednu promesu, a u Ugarskoj se znade, da Wekerle svojih promesa ne izkupljuje, ne izplaćuje. (Zast. dr. Pero Magdić: Kad se govori kralju, onda se govori o kobilama i ciganima. — Zast. dr. Aleksander Horvat: Što će taj Štefek s mustačima. — Predsjednik zvoni).

Drugim riečima: ovaj Witzblatt napisao je Magjarima na umirenje, da je Wekerle prevario Hrvate sa svo-

jim obećanjem za riečku rezoluciju, a to je vaša Strassnoffijada. (Odobravanje i pljesak kod Starčevićeve hrvat. stranke prava. — Zast. Svetozar Pribičević: Kako bi tek vas Wekerle prevario, kad vas je i Strassnoff prevario. — Zast. Ivan Zatluka: Slaba logika!)

Ali najljepše! Strassnoff je bio takodjer kod preuzv. gospodina bana. (Zast. Svetozar Pribičević: Koji ga je uhvatio za kragl. — Zast. dr. Ivo Elegović: Znamo kako!)

Taj se Strassnoff dao najaviti kod preuzvišenog gospodina bana kao ministerijalni i dvorski savjetnik. Mislim, da ga je ban, ako ne odmah, ali ipak kasnije primio i s njim razgovarao, ili kako vi kažete konferirao. (Zast. dr. Karlo Bošnjak: Razlika je razgovarati i pregovarati).

Nije istina, što vi tvrdite, da je ban odmah dao aretirati Strassnoffa, nego je istina sliedeće i ja zato jamčim i ako će biti potrebno, navesti ću i svjedoka. (Zast. Grga Tuškan: A što je Strassnoff vama rekao? — Zast. dr. Aleksander Horvat: Čekajte vi Gergelji! — Predsjednik zvoni).

Istina, ban je sumnjao, kad je s njim razgovarao, ali je istina i to, da ga je držao za kakvog drugog političkog izaslanika (Zast. dr. Dušan Popović: Argentinskog. — Zast. dr. Aleksander Horvat: Kinezkog ili srbskog), kako sam ga i ja držao za magjarskog novinara, što sam odmah i kazao, dodavši, ali ne Košutove stranke. Ako vas interesira, što se o tom na Jelačićevu trgu govori, onda ću vam samo to reći, da je Strassnoff kazao u tamnici: Moram priznati, da mi je u nadbiskupskoj palači bilo jako dobro (Kod koalicije: Vjerujemo) i svi su mi vjerovali, bez da sam morao upotrebiti ma kakove finte, ali je dodao, da mu je kod Franka to teže bilo, on je odmah posumnjao. (Prigovaranje kod koalicije). Prigovarajte samo, ako hoćete, ja ću vam dokazati, da je to rekao. (Zast. dr. Ivo Elegović: Oni ne vjeruju ništa). Ako je dakle ban posumnjao i ja sam posumnjao. Ali ja ne mogu staviti jednog čovjeka, koji je bio kod nadbiskupa kao gost, pod policajnu pazku; ban je to mogao učiniti, pa je to i učinio. On je dao po našoj zagrebačkoj policiji

motriti toga čovjeka, ali sa nalogom, da se oprezno postupa. Kad je Strassnoff odputovao, onda su se naši policajni agenti s njim zajedno vozili i nisu ga uapsili. (Prigovaranje. — Buka i vika. — Predsjednik neprestano zvoni). Vi se tužite, da je moj govor tako dug, a sami ste tomu krivi.

Policija je Strassnoffa u Budimpešti tek onda zatvorila, kad je došao dan kasnije telegram, da je on ovdje počinio prevaru. Kod sudbene razprave uzpostavilo se to, da ja nisam tražio onog Strassnoffa, nego da je kanonik Pliverić mene telefonički molio, da dodjem u nadbiskupski dvor radi jednoga posla, a sam on je potvrdio, da sam došao, a da nisam niti dva časa tamo ostao. Ustanovljeno je nadalje, da je Pliverić meni predstavio ovog Strassnoffa kao ministerijalnog savjetnika, da je Pliverić isti dan na večer sa Strassnoffom došao k meni, i opet ga meni predstavio. I opet je dokazano, da je drugi dan samo na jedan čas k meni došao. Dakle u stvari je to istina: Ja s njime nisam imao nikakovih konferencija, a kamo li 3 konferencije. Ja sam s njime imao jedan razgovor, kako sam to već razgovarao s mnogo žurnalista, sa političkim osobama, a i novinari su k meni dolazili, i njemački žurnalisti i francuski i talijanski.

Ja nisam nikada nikoga pitao za pašuš. (Zast. dr. Ivo Elegović: I Srbijanci su dolazili!) Jest, i iz Srbije, pak ga nisam pitao, niti sam mario za njegove tajne. To mene nije interesiralo, a nije me interesiralo ni to, da li ti ljudi, koji su mi se predstavili kao političari i novinari, da li su oni doista isti. Ja sa svakim čovjekom, koji dolazi k meni, kao kulturan čovjek, govorim; a kad mi ga predstavi jedan kanonik i kad znadem, da je i kod nadbiskupa na dvoru primljen, onda pitam, koji bi od vas, da je slučajno u toj poziciji bio, rekao: van iz moje sobe. (Kod koalicije: Svi, svi.) Jest, vi Tartuffi. (Buka. — Zast. dr. Dušan Popović: Dakle čujmo, što su gospoda razgovarala. — Zast. Bude Budisavljević: A kako se ban nije dao prevariti!)

Kad nemate srca i kuraže, da banu grofu Pejacsevichu prigovarate, što je on primio Strassnoffa, kad vi šutite na to, da je on kod bana bio i š njim se razgovarao, a vi kao pristojni ljudi ne smijete banu to zamjeriti, jer je njemu bio legitimiran i poslan iz nadbiskupskog dvora, onda s kojim obrazom to meni prigovarate, da sam s njim govorio? (Buka. — Zast. dr. D. Popović: Sada još da čujemo, što ste razgovarali). Tim vašim ponašanjem dokazali ste, da ste komedijaši, jer ste morali najprije bana na odgovornost pozvati (Kod Starčeviće hrvat. stranke prava: Tako je. — Kod koalicije smieh. — Zast. Juraj Tomac: Je li vama rekao ban, što je kod njega razgovarao? — Zast. Budisavljević: A je li vama Frank rekao? — Zast. dr. Ivan Lorković: Zašto je baš k vama došao? — Zast. dr. Aleksander Horvat: Jer ste vi nula! — Zast. dr. Ivan Lorković: Zašto nije došao k Mazuri? — Zast. dr. Ivo Elegović: Varalica dolazi k poštenim ljudima, a ne k varalicama! Varalica ne će varalicu prevariti! — Smieh kod Starčevićeve hrvatske stranke prava).

Ostale klevete novoga kursa.

Zar da još govorim i ostalim klevetama novoga kursa? (Zast. dr. Dušan Popović: Zar je Strassnoff već gotov?) da nam je Chavrak ponudio 60.000 for. ili 20 mandata i da je od tih 60.000 for dobio jedan dio dr. Elegović, plinaru, Jägerovu stvar, Božjakovinu itd. itd., — vidite, da ne treba!

Učenjaci tvrde, da geniji nikada nemaju samo jedno svojstvo, genij pokazuje više takovih znamenitih svojstava. Jedna kinezka mudrost kaže, da krepost nije nikada sama, da ona uviek imade svoje drugarice. Tako ja kažem: Kleveta ima na stotine i stotine drugarica. A svaka takova drugarica nadje si obožavatelja, ona si nadje takovih osoba, koje uživaju u tih kleveta.

Gospodo! Ako novi kurs uživa u tom, da njegovi nosioci, izvršitelji te rezolucionaške politike, leže u naručaju ovakovih ljubovca, onda vam ja ne zavidjam ovu slast, vi slobodno možete uživat u tom naručaju, a ja vam samo želim dobar apetit. (Smieh. — Zast. dr. Ed. Lukinić: Živile ljubovce!)

Čitao sam, da čovjek predstavlja slomak. Brojnik kaže, što ljudi o njem govore i misle, a nazivnik kaže, je njegova nutarnja vriednost. Ovaj brojnik nije u našim rukama, u našoj moći, jer mi ne možemo regulirati misli i težnje pojedinih ljudi. Vi znadete, da za misli i težnje imade toliko i toliko poticala, da to čovjek ne može ni kontrolirati, da tu ne može ništa uraditi. Što se pak nazivnika tiče, to vam ja kažem samo jedno. Ja ću nastojati, da meni takove ljubovce ne će iz moga mozga niti iz mojih kosti nikada moći izsisati moju snagu. (Smieh kod koalicije). Ja to vama prepuštam. Vi regulirate i vaš brojnik i vaš nazivnik, a vi ćete već vidjeti, kamo ćete s vašom politikom doći! (Zastupnik Ivan Zatluka: Kamo i stari obzoraši!)

Vidite, što se može čovjeku dogoditi. Gospodin zastupnik Zagorac se je tužio na klevete s naše strane. A on je već kao mladi čovjek počeo tako godine 1900., da sam ga morao tužiti. A radi česa je bio tužen? On je pisao (čita):

„Moje je duboko uvjerenje, da dr. Frank imade u Hrvatskoj misiju takovu, koja, kad bi ju proveo, pokopala bi Hrvatsku. Hrvatska mora strepiti pred drom. Frankom. Dr. Frank bi htio, da se uzmogne u Pešti pohvaliti, kako mu je uspjelo voditi ne samo stranku prava, nego takodjer eto i istu koaliciju razbiti".

Radi ovog i drugog pisanja bio je onda gospodin Zagorac odsudjen na mjesec dana zatvora ili kazne na 240 K; ali vidite, gospodo, kako je gospodin Zagorac brzo napredovao nakon ove osude. On je danas doista u uglednom položaju u vašoj stranci i u Pešti. A na njemu se izvršilo ono proročanstvo, koje je on proti meni izrekao, kad me je napadao pred hrvatskim narodom. On danas ima misiju u Pešti. On danas tako radi za Magjarsku državnu ideju i za interese magjarske vlade. I

tako vidite, kod Grge Tuškana i kod Zagorca izpunilo se, što već sveto pismo kaže: što ne ćeš, da se tebi čini, nemoj ni ti drugomu činiti. Oni su proročanstvo izrekli, ali to se proročanstvo njima osvetilo ovako, da se zbilja može kazati sudbina jarac.

I tako vidite njegov je brojnik i nazivnik u podpunom skladu. Njegov je slomak ljestvica, na kojoj se može popeti i na viši položaj. To od mene lje doživiti ne ćete!

Predsude novoga kursa.

Sada da čujemo predsude novoga kursa. Novi kurs kaže, da je kurs slobode, da je kurs napredka, da je kurs moralnog podignuća naroda. Tako tvrdi gospodin Zagorac, a njegov drug Božo Vinković nadopunjuje ovo i kaže, da mi ne priznaje pravog patriotizma, jer su moji predji tek nedavno u ovu zemlju došli.

On ponosno dodaje (čita): „Kadgod stupim na kojigod komadić svoje zemlje, gazim po kostima svojih predja, a gospodin dr. Frank, kad bi to htio, morao bi daleko otići iz Hrvatske".

Druga gospoda novoga kursa, napose gospoda od Srbobrana — oni još krupnije postupaju. Kad god im nije nešta pravo ovdje, onda mojemu sinu ili meni dobace Židovi! Židovi! To je, vidite, taj realizam, taj napredni duh našeg novog kursa. (Buka).

Ja ću ali tu posve abstrahirati od svoje osobe, govoriti ću posvema objektivno, a niti se želim tu baviti sa kakvim antisemitskim nazorima. Pitam, zar kurs slobode, zar kurs napredka, zar kurs marnoga podignuća naroda može ovakova šta dozvoliti, može počivati na takovih natražnih pojmovih, ideja i težnja, na itolerantnom ponašanju?

Ja mislim, gospodo, vriednost patriotizma imade se u prvom smjeru uviek prosudjivati prema poštenom, požrtvovnom, nesebičnom i vjernom radu. To su ona obilježja, iz kojih čovjek može izvoditi patriotizam. U radu

za narod i za zemlju, a ne u rodoslovju, leži njegov patriotizam. (Odobravanje kod Starčevićeve hrvatske stranke prava. — Zast. dr. Grga Tuškan: He, he, to je ono! — Zast. Ivan Zatluka: Najbolje to dokazuje Györgöy-ur, a sada liže Magjarima ruke. — Zast. Svetozar Pribičević: Ovakov se usudjuje govoriti, koji zove Hrvatsku dielom Ugarske). Sa radom dakle pokazuje se patriotizam, ali ne dokazuje se patriotizam sa hvastanjem, hvalisanjem i sa precienjivanjem samoga sebe. (Zast. Svetozar Pribičević: Tako je, a o to vi griešite. — Zast. dr. Vladimir Frank: A Tuškan ne može otvoriti usta, a da sebe ne hvali).

Sigurno, kada čovjek imade već uzvišeno čuvstvo ovo, da svuda u zemlji gazi po kostima svojih predja, (Prigovori kod koalicije. — Zast. dr. Ivan Elegović: Vi pljujete na njihove kosti i doista gazite po njima. — Zast. dr. Vladimir Frank: Još će vas žive popljuvati). Jest, ja kažem, to je uzvišeno čuvstvo i pravo imade gosp. Vinković, da se ponosi sa takvim čuvstvom, a veoma žalim svakoga, koji nije u tom stanju i položaju, da može takodjer imati jednako čuvstvo. Ja ipak mislim, gospodo, ako se tako štuju ti predji, onda treba takodjer i računati s čuvstvom predja. U tom kontinuitetu s tim čuvstvom takodjer leži jedan dokaz patriotizma. Sigurno su se predji gospodina dra. Vinkovića morali veseliti, uživati i osjećati patriotičku radost, kada je on govorio u ovom saboru 11. prosinca 1901. ovo (čita):

„Gospodo! Dok postoje peštanski štipendiji, svatko će vjerovati, da će ti izaslanici hrvatskoga sabora podupirati interese državne zajednice, a možda i svoje vlastite interese. Ali ne će nitko vjerovati, da će oni pokušati unapredjivati interese Hrvatske. Zato je jedna od najvećih nesreća hrvatskoga naroda ovo štipendijalno zastupstvo".

A zar se danas mogu jednako veseliti njegovi predji, kad on danas gazi po njihovim kostima, on, koji je u navedenom govoru kazao, da je on privrženik jedne stranke i čitavog jednog skupa koalicije, koja je izniela adresu, gdje se to sve, protiv čega on govori, odobrava, i gdje sad sam izvršava to štipendijalno zastupstvo?

Sigurno su se oni veselili, kad je on ovdje u saboru grmio 28. siečnja 1902. (čita): „Nagodba je izvor svega zla, sveg bezzakonja, sve bahatosti i nasilnosti Magjara i sva nesreća našega naroda".

A pitam, hoće li se sada veseliti, kad je on kazao i podpisao adresu, gdje se veli: „Narodno zastupstvo izabrano na temelju sveobćeg izbornog prava kao podpuni i pravi izraz narodne volje imat će pribaviti ovoj nagodbi podpuno i svestrano poštivanje"?! Da li im je onda ugodno, da on tako gazi po kostima svojih predja? Neka ne zaboravi gospodin dr. Vinković, da je doduše patriotizam jedna velika krepost, ali da je već Mark Aurelije kazao (čita): Kriepost u čovjeku mora imati svojstvo alem kamena, koji čuva n e p r o m i e n l j i v o svoju prirodnu ljepotu".

Ali čini se, da gospodin dr. Vinković ne samo sa otačbeničkim kontinuitetom, nego i sa znanosti i njezinim plodovima ne stoji baš u dobrih odnosih.

Po njemu i po nauci njegovih drugova, mi ćemo možda još doživjeti ovdje u našem saboru i izvan sabora borbu brahikefala i dolihokefala.

Grof Gobinaut, utemeljitelj škole u Parizu prije 50 godina o višoj i nižoj rasi, doista bi se veselio, kad bi čuo, kako dr. Vinković i gospoda srbobranovci u hrvat. saboru gaze po kostima njegove teorije. (Glas kod Starčevićeve hrvatske stranke prava: Božo, jesi li razumio? — Zast. Grga Tuškan: Žao mu je, što mi gazimo po kostima naših predja. — Zast. dr. Vladimir Frank: Kaji se, Gergelj, dok je još dana, kaji se! — Zast. Ivan Zatluka: Blizu ste groba, gledajte, da se popravite, da vas smrt griešnoga ne pokosi. — Zast. dr. Dušan Popović: Zatluka će vas izpoviediti, javite mu se!)

A sigurno će biti gospodinu Boži Vinkoviću poznato, da je u krvi evropejaca takodjer krvi crnaca, koji su u kvaternoj periodi ovdje u Evropi živjeli, što je sa znanosti dokazano. A on je, kako je tankoćutan, možda i osjećao ovu crnačku krv u svojim žilama. (Zast. Bude Budisavljević: Ovaj govor stoji danas narod hiljadu forinti). Očito

je, gospodo, da novi kurzaši pripadaju onoj školi o Arijcima i da ih suprotstavljate semitskim i mongolskim rasama.

Znade se, da su po toj školi Arijci blagotvorno vrelo svih plemenština krieposti i duševne snage Europe. Na žalost su pako najnovija iztraživanja učenjaka Virchowa, Finota u svom znamenitom djelu od prošle godine 1906. i još drugi moderni filozofi dokazali, da Arijci u obće nisu živjeli, pa bi razpisali nagradu za onoga, koji bi našao samo jednoga Arijca. Zato, gospodo, što ćete vi danas sa ovim vašim zastarjelim i natražnjačkim načelima? Danas je već nauka na čistu o tom, da se rezultanta kulturnoga družtvenoga i duševnoga života ne može više povući iz čistokrvnih rasa i plemena. (Zast. Svetozar Pribičević: To nije nitko ni pobijao). A ni jedan narod, to dokazuje znanost, nije onaj isti, kako je prije bio. A baš se tu dokazuje kako je imao pravo Heraklit sa svojom školom o toku svih stvari. Iztraživanja su to posvema dokazala. D'Arbois de Jubainville dokazao je, da u krvi Niemaca teče više francuzke, keltijske krvi, nego njemačke, a u francezkom narodu teče više germanske krvi, nego keltijske...

P r e d s j e d n i k: Ja bih molio gospodina govornika, da se drži predmeta.

Zast. dr. J o s i p F r a n k: Molim, ja se ovdje držim predmeta, jer se hoće s ovakvimi načeli o višim i nižim rasama, s ovakvim natražnjačkim tvrdnjama i dovikivanjem navaliti i na patriotizam; i ja hoću temeljito to pitanje riešiti. (Zast. S. Pribičević: Tuškan je samo rekao, da u vama ne teče slavenska krv. — Zast. Ivan Peršić: A u vama teče ciganska krv.) Iz mješovitih brakova proizišli su najznamenitiji ljudi. U Americi Mark Twain, Edison, u Englezkoj . . . (Zast. Svetozar Pribičević: To znamo!) Pa što onda klevećete? (Zast. Svetozar Pribičević: Židovi su poseban narod, njih se ne napada, ali neka ostanu poseban narod!)... U Englezkoj je Dewison, Swinburne, D'Israeli, u Francezkoj Napoleon Veliki, Dumas, Viktor Hugo, u Njemačkoj Dubois Ray-

mond, Kant, u Rusiji Puškin, Lermontov, u Českoj Rieger, u Hrvatskoj Strossmayer, u Ugarskoj Košut. Zar će novi kurs kazati, da sve ove ljude treba žigosati za to, jer ne stupaju u svojoj zemlji po kostima svojih predja? Zar se dr. Vinković ne izlaže time smiehu? Jean Finot u velikom i znamenitom svom djelu „Predsude rasa — Paris 1906." nabraja one poznate, narode, koji su danas pomiešani u krvi francezkoga naroda. Tu nabraja preko 30 naroda. Medju ovima Akvitanci, Iberci, Vaskonci, Silnoci, Suesianci — ja ih ne ću sve nabrajati. (Zast. Pavao Gašparović: Molim izvolite nešto naučiti! — U koaliciji: Vi o tom nemate ni pojma! — Glasovi kod Starčevićeve hrv. stranke prava: A što prigovarate. — Predsjednik zvoni. — Zast. Pavao Gašparović: Vi ste politički analfabeti. Zast. dr. Ivan Lorković: Vas to interesira, to je za vas novost, vi to niste još nikad čuli. Vi ništa ne znate. — Buka. — Zast. dr. Pero Magdić: Slušajte, gospodo!) Slično on dokazuje i o današnjoj Italiji, i o današnjoj Njemačkoj.

Ali, gospodo, vi, koji se tako rado danas pozivate na slavnoga Antuna Starčevića, koji ste njegovi sljedbenici, i koji čuvate kontinuitet njegove nauke, slušajte, što Ante Starčević o tom pitanju govori. A ja mislim, to je najbolji dokaz, kako je Ante Starčević doista bio znamenit i velik čovjek. Najmodernija znanost, koju sam prije spomenuo, to je na temelju dugotrajnog iztraživanja konstatovala, a tek su sada produkti duševnog ovog kulturnog rada izišli. A dr. Ante Starčević o tom već g. 1867. u svom djelcu „Bil slavstvo bil hrvatstvo" (štampano u Zagrebu godine 1867.) na strani 5. piše ovako:: „Starinom u Italiji bijaše uz Rimljane na desetak, možda na stotinu drugih različnih naroda". Tako bijaše onda i u Francezkoj i u Španiji; onda dokazuje to i glede Njemačke. (Zast. Grga Tuškan: Ali ne Hrvati).

A na strani 37. veli ovo: „I od moje strane primite taj odgovor. Svaki je narod smjesa različnih naroda, različne krvi. O nijednom Hrvatu ne može se reći, da u njemu nema krvi ni primjese na primjer rimske, grčke ili koje barbarske". (Zast. Grga Tuškan: To je on uviek

tvrdio, o tom sam i ja s njime često puta razgovarao. — Smieh kod Starčevićeve hrvatske stranke prava. — Zast. Grga Tuškan: Vi toga ne znate, a ja to znam od starog Starčevića; šešir, klobuk i škrlak, to je već dokaz, da su tri narodnosti. — Zast. dr. Elegović: Nemojte brbljati, govorite nešto pametnije. — Zast. Zatluka: Dajte si metnuti zube, da ćemo vas razumjeti, kad govorite. — Zast. dr. Vlad. Frank: Gdje je Tuškan Hrvat? Talijan. Gergeli, Gergeli. — Zast. dr. Ivo Elegović: Tuškanovi pradjedovi su medjede vodili). „Danas — nastavlja Starčević — nema nigdje čiste krvi hrvatske".

Iz VII. vieka. „To se kroz viekove tako pomješalo, da je svaki narod svoje vrsti mješavina".

„Što je najčišće krvi, to je u hrvatskih begovih, koja se kroz 400 godina nije pomiešala s Turskom. (Zast. Grga Tuškan prigovara. — Zast. Ivan Zatluka: Ali Šuperina je dokazao, da vi niste čiste krvi. — Zast. dr. Vladimir Frank: Vi ste George Toscani).

Vjeran svojoj nauci je Antun Starčević prema tome do svoje smrti radio i nije ništa našao u tom, što je baš i sa mnom ostao u jednoj te istoj stranci, a čudo novo kursaši, à la Tuškan, Vinković i drugovi . . . (Zast. Grga Tuškan prema dru. Franku: Što je Stari o vama mislio, to znam ja najbolje. — Smieh. — Zast. dr. Ivo Elegović: prema Grgi Tuškanu: Vama je rekao Starčević, da ste vi rogata krmača. To ja znam).

Gospoda dakle, čuvaju kontinuitet, a njihova čast ne dozvoljuje im, makar su oni najvjerniji nasljednici i privrženici Starčevića . . . (Zast. dr. Ivo Elegović: Svak svojoj rasi), da budu samnom u istoj stranci. Gospodo, ja vas ne zovem . . . (Zast. Grga Tuškan: Prosili ste me, da budem vaš vodja i predsjednik. Ne zvali, nego prosili. — Zast. dr. Aleksander Horvat: Ali da budete čovjek, a ne slavosrb. — Zast. Ivan Zatluka: Da ste to učinili, kamo sreće, a ne da sad u Peštu polazite. — Zast. Bude Budisavljević: Ova Pešta im ne da spavati).

Starčevićanstvo i Austrijanština.

Gospodo! Tko da vašu politiku uzme ozbiljno?

Vaša je adresa apologija na nagodbu i državnu ideju magjarsku, odnosno zemalja krune sv. Stjepana, a vi ovdje razlažete, da ste vi Starčevićanci! Vaša je adresa skroz i skroz nagodbenjačka. Vi stojite na temelju nagodbe, a kažete, da čuvate pravašku ideju i da ste sljedbenici velikoga Antuna Starčevića i Kvaternika, a mi da smo Austijanci! (Kod Starčevićeve hrvatske stranke prava: Slava im! — Zast. dr. Ivo Elegović: Da će se to tako dogoditi, pa da će početi Slavosrbi htjeti, da budu Starčevićijanci, to je Ante Starčević već prije 40 godina prorekao!)

Vi slavite zajednicu sa Ugarskom i magjarsku državnu ideju, a vi kažete, da je Ante Starčević vaš trajni vodja! (Zast. Bude Budisavljević: Ali vi, doktore, slavite Varešanina! — Glasovi kod Starčevićeve hrvatske stranke prava: Kada i gdje?)

Zar mislite, da hrvatski narod spada u ludnicu s vama, da će vam sve to vjerovati, i da vas ne progledava?

Evo pružit ću vam jedan dokaz o vašem Starčevićanstvu. Dne 3. prosinca 1890. bila je sjednica kluba stranke prava. U toj sjednici bio je gospodin Tuškan i gospodin Harambašić — ovaj, mislim, kao perovodja. — U toj su sjednici sastavljena i podpisana pravila za pravaše. I ova pravila podpisao je gosp. Tuškan.

U tim pravilima glasi prva točka ovako: „Ne može biti članom stranke prava, tko bi stajao na temelju nagodbe od godine 1868.“ (Zast. dr. Aleksander Horvat: Čujte! To ste podpisali). Vi kažete pače, da ste vi matica stranke prava. Vi znate, da ne može biti onaj članom stranke prava, koji stoji na temelju nagodbe. To ste vi podpisali i s vašim podpisom zajamčili. Ne vriede li ništa vaši podpisi, dani u svečanom momentu za pravila, to jest za pošteni rad stranke prava?! Zar to sve za vas ne vriedi? Vi napustiste taj program; vi stojite ovdje na temelju nagodbe. Onda se usudjujete narodu kazati, da ste vi pravi nasljednici dra. Ante Starčevića. (Zast. Grga Tuškan: To nisam nigdje rekao. — Bučno prekidanje. — Predsjednik zvoni. — Zast. dr. August Harambašić: One stranke u obće nema više. Onda nije bilo okvira. — Zast. Grga Tuškan: Okvir je bio već godine 1890. — Zast. Ivan Peršić: Čuj, Gustl, što ti kaže Tuškan. — Zast. dr. August Harambašić: Okvir je došao godine 1894. a ne 1890. — Zast. dr. Ivo Elegović Vi ste podpisali taj okvir? — Zast. dr. August Harambašić: Jesam i odobravam ga. — Predsjednik zvoni). A može onda biti većeg političkog obsjenjivanja, nego ovo; može li se onda zbilja kazati, da ste vi ozbiljni političari, koji kažete, da ste Starčevićanci, a stojite na nagodbi!

A sada, što se tiče vašeg predbacivanja glede austrijanštine. Gospodo! Kako vi možete — neka mi se oprosti neparlamentarni izraz — ovakovu šidludersku politiku tjerati. Navedite za vaše klevete samo jedan jedini dokaz s našim činima, napose o mojim činima, kojim možete potvrditi ili dokazati, da smo ikada u ma kojem smjeru učinili što na korist Austrije?! (Glasovi: koliko hoćete. — Zast. Ivan Zatluka: Argusovci! Ja ću vas sve prožderati, kad ko kuje lažete. — Predsjednik zvoni. — Zast. dr. Popović: Bježi Lorković, spasi se! Zatluka će te).

Gospodo, još jedan eklatantan dokaz, kako su šuplja vaša predbacivanja. Zar mi nismo u našem zaključku od srpnja 1905. rekli, da je zadaća sjedinjenje opozicije: „S l o b o d n a H r v a t s k a uz slobodnu Ugarsku“. Jeste li čuli, gospodo, tako stoji u zaključku. (Zast. Svetozar Pribičević: Za obsjenit prostotu. Hintertreppenpolitik! — Zast. dr. Aleksander Horvat: Takovu vi vodite sa Srbijom. — Zast. Bude Budisavljević: Onaj, koji veli, da Drang nach Osten nije opasnost za Hrvatsku, ne smije govoriti u ime Hrvatske). Zar to ne pokazuje, da smo mi pristali na akciju, koja je imala zadaću, da se u z s l o b o d n u U g a r s k u stvori slobodna Hrvatska, zar ta akcija ne dokazuje, kako su šuplja prigovaranja vaša, kako nisu ništa drugo, nego obični hec s vaše strane, nedostojna ozbiljnih ljudi haranga? (Zast. dr. Ivan Lorković: Ako vi ne vodite austrijsku politiku, onda ste do kraja naivni

i kratkovidni. — Zast. dr. Vladimir Frank: Kad bi mi išli u Peštu, onda bi bili dalekovidni. — Zast. Svetozar Pribičević: Htjeli ste ići.)

„Kršnjavi!" dobacilo se meni! Gospodo, dosta, da na to dovikivanje „Kršnjavi", citiram nešto iz pisma Antuna Starčevića od 5. kolovoza godine 1893. Tu piše (čita): „Mogu vjerovati, da će se ljudi, koji su bilo s česa zabasali, u ostalom pošteni, kad ugledaju pravi put, na nj se dati i po njemu ustrajno raditi. To mogu vjerovati i nadati se tomu, ali što ćemo s onim, koji su okorjeli i ustraju u protunarodnom radu.

Po mom sudu stranka mora kao i crkva svakomu otvorena biti, dok se tko ne pokaže, da nije vriedan član njihov i kad nastane taj slučaj svako ga može baciti iz svojega družtva".

Tako Starčević! A profesor Kršnjavi je primljen (Zast. dr. Ivan Lorković: Jer je pokazao, da je vriedan član vaš! — Zast. Ivan Zatluka: Čuli ste, što veli Starčević. — Zast. Bude Budisavljević: Dr. Frank je rekao, da će kao buldog čuvati, da nitko ne dodje u njihovu stranku, a Kršnjavoga ste ipak primili. — Zast. dr. Ivan Lorković: Pošto se Kršnjavi pokazao vriednim, zato je primljen. — Prigovaranje). Molim, imajte strpljenja. — Kršnjavi je primljen u našu stranku jednoglasnim zaključkom naše jedne velike skupštine — i on je izjavio, ako bi samo jedan ustao proti njemu, ako bi samo jedan rekao, da nije sa njegovim razlaganjem sporazuman, onda on ne bi želio biti primljen u našu stranku. Tako je primljen, i odkada je primljen, on je kao pošten čovjek i pošteno i radio. (Zast. dr. Edmund Lukinić: On je kod Hadesa položio prisegu vjernosti.) Za nas su mjerodavni zaključki skupštine. Znademo, zašto vi morate vikati: Austrijanci, kamarilci i t. d. — Vi tako morate vikati, jer to vas drži u Pešti. (Kod Starčevićeve hrvatske stranke prava: Tako je! — Zastupnik dr. Ivan Lorković medjutim šeće po sabornici pred govornikom). Molim, gospodine predsjedniče, izvolite odrediti, da se ovaj gospodin ne šeće, jer . . . (Zastupnik dr. Ivan Lorković:

Ne smijem ni šetati? — Zastupnik dr. Aleksander Horvat: Ne, u sabornici ne! — Zastup. Pavao Gašparović: Fakat je, da se gospodin Lorković ponaša, kao nitko ovdje. — Buka i prigovaranje. — Zast. dr. Vladimir Frank prema zast. dru. Josipu Franku: ne znaš kako o tebi piše u „Pokretu" ova bezsramna životinja?) Magjari vas trebaju proti Beču, zato morate, vikati na nas, da smo Austrijanci. Dok ćete vi vikati na Austrijance, onda ćete imati i njihovu milost. (Prigovaranje).

Ja mislim, da svaki ozbiljan hrvatski političar mora računati na šah-bretu hrvatske politike takodjer sa znamenitim ovim faktorom, odnosno i sa Austrijom i sa Ugarskom. A čovjek, koji ne računa u Hrvatskoj sa svim ovim faktorima, taj ne može biti ozbiljan.

Sa Austrijom moramo mi na našem političkom šahbretu tim više računati i u kombinaciji nekoj imati, jer je tamo Dalmacija, jer je tamo Istra, jer je tamo takodjer u zajedničkoj upravi Bosna i Hercegovina. Sada, gospodo, vikati na Austriju, izazivati ovaj ipak važni faktor, koji predstavlja neku moć, huškati neprestance na Austriju i onda ne viditi, da se tim može škoditi hrvatskoj politici na korist magjarske politike, to nije ozbiljna politika. (Zastupnik Bude Budisavljević: Govori proti Starčeviću; čitajte Starčevićeva djela). I Ante Starčević je imao u kombinaciji Austriju . . . (Kod koalicije: Nikada! — Zast. Ivan Zatluka: Ja sam vam čitao na Zagorčev govor jedan pasus) . . . imao je u kombinaciji tako, da je opetovano kazao i pisao: čuvajte se Austrije (Kod koalicije smieh. — Kod Starčevićeve hrvatske stranke prava pljeskanje. — Zast. Grga Tuškan: Rekao je, makar i s vragom, samo ne s Austrijom) . . . čuvajte se Austrije, ali ne izazivajte. To je baš pisao. (Zast. Grga Tuškan: Kada, gdje je pisao?) Vi kažete, da je Austrija naš neprijatelj, a ipak niste u svojoj politici uzeli Austriju u kombinaciju! (Zast. Svetozar Pribičević: A što vi izazivate Magjare?) Ja sam izrično kazao, da na šahbretu hrvatske politike mora biti kao faktor u kombinaciji i Austrija i Ugarska . . . (Nastaje vika. — Zast. Ivan Zatluka: A vi ravno u Peštu.

— Zast. Grga Tuškan: Makar i u Peštu, ali u Austriju nikada. —Zast. dr. Vladimir Frank: Tuškanov „nikada" dokazuje on kao štipendista. — Zast. Pavao Gašparović: A što se natežete s ljudima, kojima cieli život nije drugo, nego nedosljednost) da se čuvamo i Austrije i Ugarske. To mora hrvatski političar učiniti.

A, gospodo, sjećate li se vi na to, što je jedan put kazao Bismark u njemačkom parlamentu. On je bio pače tada već u savezu s Austrijom, već je bio trojni savez, pak je kazao ovo: „Naš odnošaj prema Austriji je odnošaj dvojice, koji idu kroz jednu šumu; svaki od njih oboružan je s puškom. Ali drugi ne vide, da nosi pušku".

Tim je kazao, da on mora računati na to, da će Austrija njemu škoditi. Tako računa svaki političar. Ako ja znam, da imam jednoga neprijatelja u politici, moram svoje djelovanje tako urediti, da mi ne čini štete.

Zato ja moram na šahbretu moje hrvatske politike takodjer računati i sa Austrijom i sa Ugarskom. (Zast. Grga Tuškan: Nije istina, pravaš nikada s Austrijom nema posla! To je vaša izmišljotina! To nije Starčevićeva politika! — Buka kod Starčevićeve hrvat. stranke prava. — Zast. Grga Tuškan: Štogod vas je ovdje, vas nijedan nema pojma o pravoj pravaškoj politici. — Zast. dr. Ivo Elegović: Nikada, nikada, nikada u Peštu! — Zast. Grga Tuškan: A Frank dakako najmanje, jer on radi protiv pravaške politike! — Predsjednik zvoni.)

Vi, gospodo, tvrdite, da ja tobože ovdje zagovaram austrijanštinu. Vi ne govorite ono, što vi znate! Ja pitam: Ako ne ćemo s Austrijom računati, kako ćemo onda od Austrije osloboditi ili dobiti Dalmaciju i Istru (Zast. Bude Budisavljević: Imademo zakon glede Dalmacije), kako ćemo se riešiti magjarske prevlasti i gospodstva, ako nećemo načunati, to jest u kombinaciji imati. (Zast. dr. E. Lukinić upada: To je vaša samostalnost Hrvatske, zar ne? — Zast. Svetozar Pribičević: To je novo pravaštvo! — Buka. — Zast. dr. Vatroslav Brlić: Posluh, gospodo.)

Pravi pravaš kaže ovako: Ja s ugarskom nadmoći i s ugarskim gospodstvom ne ću imati posla! (Zast. Grga

Tuškan: A s Austrijancima hoćete!) Jednako mora svaki pravaš kazati, da ne će nikada glede hrvatskih zemalja i glede hrvatske državne slobode i samostalnosti u kakav odvisni odnošaj s Austrijom. Moramo kao pravaši raditi, da natrag stečemo i od Austrije i od Ugarske našu državnu slobodu i cjelokupnost. (Odobravanje i pljesak kod Starčevićeve hrvatske stranke prava. — Zast. dr. Dušan Popović: A kako? — Zast. dr. Vatroslav Brlić: Tajni ratni planovi se ne odavaju!)

Ja pitam novi kurs, u kojoj je diplomatičkoj školi učio ovakovu politiku, da se kaže: Ja radim za slobodu moje domovine, a podupirem njezino sužanjstvo. Gdje su to učili u ma kojoj političkoj ili diplomatskoj školi? (Buka. — Zast. dr. Dušan Popović: On će na posljedku kazati, kako će se Hrvatska osloboditi! — Predsjednik zvoni). Hrvatski političar imat će uviek samo jedan smjer: oživotvoriti zakonitim putem pomoću hrvatskog državnog prava slobodu i ujedinjenje kraljevine Hrvatske. Ali hrvatski političar mora se čuvati, da čini takove korake, koji su u opreci sa ovim temeljem hrvatske politike.

Vi, gospodo, danas tjerate politiku čuvstava (Zast. dr. Gjuro Šurmin: Pa to ste vi zahtjevali jutros!) naime politiku bratstva! A ja vas pitam, gdje ste tu politiku naučili? Zar od Magjara? Oni poznavaju samo politiku interesa (Glasovi kod koalicije: I mi) na zator naše domovine! (Zast. Stjepan Zagorac: A što je riečka rezolucija, nego li politika interesa?) Nijedan pošten čovjek ne može toga poreći, da Magjari Hrvatsku izrabljuju na koji god način mogu. Pa ipak služite Magjarima, a riečka rezolucija im pomaže! (Glasovi: To nije istina! — Buka. — Predsjednik zvoni).

Ako hoćemo doista biti ozbiljni političari, onda ne možemo tajiti, da Magjari nas putem novoga kurza izolirajn da budemo osamljeni i nemoćni, a s druge strane nisu nam dali nikakovih obveza. (Buka). Oni Hrvatsku izoliraju u svakom pogledu. — (Glasovi: Pa koga?) Od svih drugih faktora. (Zast. Bude Budisavljević: Čitavo evropejsko javno mnienje je za nas! — Buka. — Zast.

Pavao Gašparović: Vi spadate u zabavište, a ne u sabor! — Predsjednik zvoni. — Zast. dr. Aleksander Horvat: Dajte čovjeku da govori, vi gnjida jedna. — Buka). Onom politikom izoliranja hoće Magjari da Hrvate učine nemoćnima, da se ne mogu braniti i da onda kao zreli plod padnu u njihove ruke. (Buka. — Predsjednik zvoni).

Vi novokurzaši gradite temelje svoje politike na piesku magjarskoga obećanja. A što iz takvog temelja mora sliediti? Kuća se onda mora srušiti. Ja mislim, da morate biti na čistu o tom. Nijedan Starčevićanac ne će konspirirati niti s Austrijom niti s Ugarskom. Svaki Starčevićanac će u svakoj ozbiljnoj prigodi uviek samo to pitati, što se daje Hrvatskoj, a ne što se daje Magjarskoj ili Austriji. (Glas kod koalicije: Starčević je bio o tom na čistu.) A koliko puta su već Magjari Hrvate prevarili?! Vi ste, dakako danas veoma vjerni i galantni drugovi u toj magjarskoj politici novoga kursa. (Zast. Bude Budisavljević: Prema svakoj, koja se za slobodu bori).

Dozvolite mi jednu anekdotu. Bismark u svojim „Uspomenama“ kaže, kada je bio poslanik u Parizu, da se tamo dogodio slučaj, da je jedan grof tužio svoju ženu na razriešenje braka. On ju je naime 24 puta zatekao u nevjeri, pak ju je uslied toga tužio na rastavu braka. Bila je izvrstna jahačica. Branitelj je njegov na sudbenoj razpravi rekao: to je uzor galantnoga i popustljivoga supruga. (Glasovi kod koalicije: To je, zaista!) Gospodo, ako će doći do razriešenja vašega braka s Magjarskom, koja je toliko puta Hrvatsku prevarila i iznevjerila se obećanjima, ako će doći do razriešenja toga vašega braka... (Zast. S. Zagorac: Pak nismo se još ni oženili. — Smieh kod Starčevićeve hrvatske stranke prava. — Zast. Ivan Zatluka: Pak što bi se vi ženili. Ta pop se ne ženi) vi kao galatni supruzi pošaljite onda svoje rogove u peštanski muzej! (Pljesak kod Starčevićeve hrvatske stranke prava. — Glas kod koalicije: Govori toliko, ali o načinu, kako će se hrvatski narod osloboditi, o tom ni rieči! — Glas kod Starčevićeve hrvatske stranke prava: Dobit ćete i na to odgovor. — Zast. Grga Tuškan: Rekao je, da će o Strassnoffu sve pripoviedati, ali nikomu nije pripoviedao, što je s njim govorio. — Prigovori kod koalicije. — Zast. dr. Aleksander Horvat: Gle, kako je Gergelj neugierig. — Zast. Grga Tuškan: E, ich bin neugierig auf alles). Vidite, vi ste izgubili uslied vaše vjernosti prema Magjarima mogućnost motrenja, što se oko nas zbiva.

Ja ne bih rado nepristojnu prispodobu učinio, ali ja ću samo ovako kazati: Ne želim, da vi dodjete u položaj onoga pudla, komu se daje šećer na nos. Njemu se mora kazati: Pudl, liepo služi, dobro služi, a ako se dade znak, onda mora šećer šćapiti. Gospodo! A što mora pudl učiniti? Mora se tako držati, da ne može niti ovamo, niti onamo gledati, nego samo na komadić šećera. Tek kad dobije dozvolu, može šćapiti (Veliki smieh kod Starčevićeve hrvatske stranke prava).

Sada, gospodo, pazite, da vi ne dodjete u položaj toga pudla. (Zast. dr. Dušan Popović: Pazite samo, da vas taj pudl ne ugrize, gospodine doktore! — Zast. dr. Aleks. Horvat: Mi ćemo ga odmah odtjerati. — Nemir. — Predsjednik zvoni).

Ako me ne biste toliko prekidali, vi bi već čuli, o čem sam još nakanio govoriti.

Ja bi imao sada govoriti o vašoj politici etapa. Ako mi dopustite, ja ću o tome govoriti. (Glasovi kod koalicije: Samo izvolite).

Politika etapah.

Novi je kurs preuzeo politiku etapa takodjer od magjaronstva. To vam je već dokazao gospodin dr. Ante Pavelić. A gospodin vaš predsjednik Tuškan u svojoj je izjavi, koju je u saboru pročitao na programni govor g. bana, naznačio pojedine etape novoga kurza. Tu je kazao:

Prva je etapa provedenje radnoga programa vlade.

Druga je etapa uvedenje sveobćeg izbornog prava.

Treća je etapa saniranje nagode.

Četvrta etapa: promjena nagode.

Peta je etapa sjedinjenje Dalmacije, a onda tek sliedi ostvarenje ostalih težnja i ideala novoga kursa. (Glasovi kod koalicije: Tako je. — Kad to postignemo, onda će biti dosta za nas).

Gospodo! Što vriedi ovaj novi kurs etapa, karakterizirao je najbolje gospodin Zagorac u sjednici od 25. studenoga 1904. I onda je sa lieve strane bilo predbacivano magjaronima, da nisu ništa ozbiljnoga polučili. Oni su kazali, da se to sve ne može tako brzo, kako vi mislite. To se može samo korak za korakom — etapnom politikom. A gospodin Zagorac je na to rekao, da nagodba nije etapa u borbi za hrvatsko državno pravo, on je rekao, da nagodba nije etapa na bolje, da nagodba nije etapa za suverenost hrvatskoga naroda, da je nagodba etapa za podpuno uništenje hrvatskoga državnoga prava! (Glas: Slava Zagorcu!)

I doista, gospodo, ta naša etapna politika ne vriedi upravo ništa.

Ja mislim, da rob može imati samo jednu politiku, a to je, riešiti se okova robstva. Isto tako, jedan zavisan, neslobodan narod može imati samo jednu ozbiljnu politiku, a to je riešiti se okova sužanjstva, osloboditi se tudjega gospodstva. Samo to je ozbiljna politika, a politiku etapa ozbiljni političar niti ne pozna. (Kod koalicije neprestani upiti: Recite način, kako? — Zast Ivan Zatluka: Načinite, da dodje u sabor većina Starčevićanaca, pa ćete vidjeti kako. — Predsjednik zvoni.) Etapnom politikom nisu se oslobodili ni balkanski narodi, niti Rumunjska, niti Grčka, a niti Italija, a niti Njemačka, to nije bila etapna politika. (Zast. Bude Budisavljević: Tu se je ratovalo s puškama. — Zast. dr. Vladimir Frank prama koaliciji: Što ćemo sa ovakvim kukavicama u rat? — Zast. dr. Edm. Lukinić: Der Vladko — das wäre a' Soldat! — Smieh.)

Predsjednik (zvoni): Molim gospodo, da budu mirna, da ne moram ponovno prekinuti sjednicu.

Zast. dr. Josip Frank: Oni silom hoće, da ja nebi mogao svršiti. Etapa može biti danas na bolje, a sutra na gore, napose kod politike zavisnoga naroda.

Svaka pojava, a tako i svaka politička pojava, počiva na stanovitim uzrocima i faktorima.

Ako pitamo ma koju modernu znanost, bilo psihologiju naroda, bilo sociologiju, antropologiju, bilo druge discipline — nijedna ne će nam na upit, da li pozna etapnu politiku, pa makar samo u jednom slučaju u poviesti odgovoriti, da etapne politike u obće nema. (Kod koalicije buka i prigovori. — Zast. Jovan Banjanin: Čitav život vam pokazuje, čitav sviet! — Zast. dr. Gjuro Šurmin: Ovako može da bubne jedan 25-godišnji političar!) Vidite, gospodo, kako poznate moderne znanosti. Što činite? Vi zamjenjujete ovdje evolucionističku teoriju s politikom etapnom. A znate, što ću vam kazati, vi moderni ljudi, — kazat ću vam, da se već obćenito ruši i evolucionistička teorija. Ja, gospodo, ako govorimo o tako važnu predmetu, koji duboko zasjeca u sudbinu mog naroda, kojemu pripadam dušom i tielom, ja ozbiljno razmišljam o svakoj rieči, koju ovdje govorim, i ja vam kažem, da ja ne štedim ni truda ni vremena, da mogu vas i vašu politiku ad absurdum dovesti. (Kod Starč. hrv. str. prava burni pljesak. — Zast. dr. Edmund Lukinić: Aber Schwach! Pomislite Franka i bombu! — Buka. — Čuju se samo poklici: evolucija, revolucija, devolucija i sl.) Gospodo, evolucija je prirodna pojava, te se prenaša i na socialne uredbe i na razvitak družtvenog poredka.

A sad da čujemo nešto i da uporabimo to na politiku. Sunce odkako postoji, daje zemlji svjetlost, toplinu, time i život; ono uviek stoji na jednom te istom mjestu .... (Kod koalicije buran smieh te neprekidni povici: A! a! a! a! i pljesak. — Zast. Bude Budisavljević: Gdje ste vi? Ta sunce se oko drugih sunca okreće. Pitajte Kućeru! — Buka i smieh, opće uzbudjenje.)

Predsjednik (zvoni): Prekidam sjednicu.

(Poslie stanke).

Predsjednik dr. Mile Starčević: Sjednica se nastavlja. Rieč ima gosp. dr. Josip Frank.

Zast. dr. Josip Frank: Rekoh, akoprem sunce stoji već nekoliko milijuna godina uviek na istom mjestu udaljenosti od zemlje (Smieh.) i makar se zemlja kreće za 24 sata oko svoje osi i za godinu dana oko sunca, makar tu uviek biva ista atmosfera i makar se čitav taj sunčani sustav kreće po stanovitim zakonima po čitavom svietu, ipak su uviek jednaki pojavi, jednaki uzroci, jednaki faktori života, radjanja, razvitka i napredovanja. Nepromjenljivi su ti vječni zakoni. Dan i noć uviek je ostala ista. Uviek je jednako sliedilo embrionalno razvijanje, uviek je sliedilo djetinjstvo, mladost, starost i onda smrt. Priroda tu ne pozna nikakovih etapa, dapače ta tobožnja evolucionistička teorija nama kazuje, da nema nigdje stanovite stanke, nikakve fiksne točke, nego da je kao prelaz iz noći u dan takav, da se ne može ustanoviti granica.

Kant kaže: „Ako bi bilo moguće dosta duboko zaviriti i prodrieti u karakter čovjeka i naroda, pa kad bi bilo moguće poznati sve okolnosti, koje djeluju na individualnu i kolektivnu volju, tada bi se mogao život čovjeka i naroda isto tako točno proračunati kao i pomrčina sunca i zemlje.“ (Zast. Bude Budisavljević: U sociologiji Kant ne vriedi danas ni pol lule duhana. — Zast. Ivan Žatluka: Gle, taj čovjek sve zna! — Zast. Bude Budisavljević: Bavim se tim. — Predsjednik zvoni. — Zast. dr. Ed. Lukinić: Aber nicht unterbrechen.)

Ali, gospodo, kako je spleten taj naš čitavi život? Tko bi mogao, tako, kako kaže Kant, proniknuti i analizirati sve one tajne i sakrivene uzroke djelovanja pojedinaca i čitavog naroda?! Mi nešto možemo motriti od tog života. Duša naroda kao i duša čovjeka vidi se u činu, u težnji, u idealima. Tu vidimo dušu dotičnog naroda. Ali moramo pitati, što je ono i u čem se sastoji ono, što prouzročuje čine, težnje i ideale naroda? Jer ako to ne ćemo znati, kako ćemo moći tjerati sigurnu politiku?

Sveukupni dakle naš individualni i kolektivni život je neproračuniv. Dokazano je po učenjacima, što se tiče fizičkog procesa, da na embrionalni razvitak već djeluje na tisuće uzroka i faktora, a glede dva najvažnija momenta ljudskoga i u obće animalnoga života dokazuju učenjaci, da samo kod respiracije i kod hranidbe djeluju na biljune uzroka. (Zast. dr. Edmund Lukinić: Die höhere Politik.) Što se tiče duševnoga života, to je sasma jednako, jer vi dobro znate, da je naš duševni život u najužem savezu s fizičkim.

Što tu djeluje okolica, družtvo, moralni odgoj kod jednog naroda, koji su svi faktori tu po sriedi, to izračunati, ustanoviti, to je neizmjerno teško. — (Zast. Grga Tuškan: To ne može etapna politika napraviti.) Ja ću nešto kazati, da se vidi, koliko je kombinacija moguće. Ako na pr. kod jednog stola sjedi 15 ljudi, onda oni mogu svoje mjesto što mislite, koliko puta promjeniti? (Zast. dr. Dušan Popović: Moramo izračunati.) Mi si to ne možemo niti brojno predstaviti. Ja ću vam kazati, koliko puta mogu oni promieniti svoj položaj, a vi aplicirajte to na politiku — 1,306.000,000.000 puta mogu oni svoj položaj promieniti. (Zast. Grga Tuškan: To mi nismo znali. — Zast. dr. Aleksander Horvat: To vi ne možete shvatiti.)

A kad se ovdje navadja sociologija, onda ću najprije reći, da filozofija, odnosno sociologija kaže, da na družtvu, na družtveni razvitak djeluju kao i u politici ovi zakoni: Zakon uzročnosti (causaliteta), zakon razvitka, periodiciteta, jednolikosti, različnosti, svrsi shodnosti, bitnosti sila, paralelizma, okolice, nasliedstva odnosti, bitnosti sila, paralelizma, okolice, nasliedstva odbijanja i t. d. (Prigovaranje. — Drugi glasovi sa koalicije: Čujmo govornika.) A ako pomislimo sada, ako pogledamo na razne strane, koje mogu nastati ovdje i u politici, i u družtvenom životu, na moralnom i na svakom drugom polju, onda pitam gospodu novog kursa, gdje će oni onda osigurati onu točku, glede koje će kazati: to je prva

etapa, a to ćemo sigurno polučiti, pa onda će odmah doći druga etapa, i onda treća i t. d.

Absurdno je tvrditi, da se to može proračunati, a još najveća je absurdnost tvrditi, da se to može polučiti u politici ovisnoga naroda. (Zast. Svetozar Pribičević: Prema tomu se ni cilj ne može omedjašiti. — Zast. Bude Budisavljević: Ovaj govor znači omagijiati duh. — Zast. Ivan Zatluka: A što je to? — Zast. Bude Budisavljević: Ne znate, što je to? Očarati. — Zast. Svetozar Pribićević: Petlja, petlja.) Ja mogu još 24 sata ovdje biti s vama. Ja sam rekao, da si nedam iz moga mozga od vas snagu izvaditi. (Zast. dr. Dušan Popović: Meni se čini, da vi hoćete s ovim govorom ubiti sve resolucionaše.)

Eto dokaza, koji najeklatantnije dokazuje absurdnost vaše politike etapa. Ipak je g. Zagorac jedan autoritet kod vas. (Zast. Stjepan Zagorac: Ja sam skroman radnik. — Zast. Svetozar Pribičević: Kod nas nema autoriteta. — Nemir.)

Predsjednik (zvoni): Molim, da dopustite govorniku svršiti svoj govor.

Zastupnik dr. Josip Frank: G. Zagorac je u svom adresnom govoru ovo kazao. Molim sada malo strpljenja. On nas je pitao: 'što ćete učiniti, ako ćete doći u većinu. Vi morate birati u Peštu, ako to ne ćete učiniti, doći će komesar, koji će obustaviti ustav.“

A sada aplicirajte te rieči, o kojih ste svi uvjereni, na vašu etapnu politiku. Recimo: Vi ćete kao prvu etapnu politiku provesti radni program vlade, vi ćete provesti i drugu etapu: izbornu reformu, a onda ćete pristupiti k vašoj tobožnjoj trećoj etapi i tražiti ćete reviđiranje, odnosno saniranje nagode. Nu sada nije izključeno, da će Madjari kazati, da ne pristaju. Što ćete onda učiniti? Ima dva slučaja: ili ćete se podvrći Madjarima po onoj: ili se pokloni, ili ukloni, ili ćete se ukloniti, pak ćete stupiti u opoziciju proti Madjarom; vi ćete nam tada kazati što ste u sabornici već rekli: „pustite nas samo raditi, a vi ćete se uvjeriti, mi ćemo onda, ako ne

ćemo moći naša obećanja provesti, opet svi složno izstupiti proti Madjarom.“ Primam to rado na znanje, a onda ćemo, gospodo, biti svi složni, a mi ćemo ovdje reprezentirati sveukupnu volju hrvatskog naroda.

A što će onda sliediti po vašem uvjerenju? Doći će kraljev komesar i obustaviti naš ustav! Zato ja pitam, gdje je onda sigurnost vaše etapne politike? Mi ćemo izgubiti onda i ovaj ustav, koji ste vi kazali da ćete prvom etapom osigurati! (Pljesak kod Starčevićeve hrvatske stranke prava i ironično pljeskanje kod koalicije, ter glasovi: Ovo je sjajno! — Predsjednik zvoni. — Zast. Ivan Zatluka: To vas je ubilo u pojam! — Zast. Bude Budisavljević: Tako bi mogli Madjari reči: Ako dodje Beč i ukine ustav onda nemamo ništa! To je sjajna glupost! — Zast. dr. Edmund Lukinić: Ovo jedini Zatluka odobrava! Predsjednik zvoni. — Zast. Bude Budisavljević: To je takova jedna advokatska floskula, da se ne bi smjela izustiti u saboru! — Predsjednik zvoni.) To je logika činjenica, a tu se dokazuje takodjer i vriednost vaše politike etapa.

Ne, gospodo! politika etapa, to je samo jedna blistava fraza od mnogo i mnogo godina. A znate, kakovi političari su — kako nam poviest kazuje — onu krilaticu rabili za svoj politički rad? Samo oni, koji su mienjali svoje političko uvjerenje! (Zast. Svetozar Pribičević: Kao vi! — Zast. Pavao Gašparović: Pa to je on priznao. — Zast. Bude Budisavljević: Od najvećega madjarona postao je najveći radikalac! — Zast. Ivan Zatluka: On, od kada je primljen u stranku, radi neumorno i požrtvovno! — Zast. dr. Dušan Popović: Sto tutora, kao da je malodoban!)

Nemojte me braniti! Politika etapa služi kao formula političarom, da opravdaju političku nedosliednost. To je sasvim naravno, jer oni moraju za onu svoju političku promjenljivost nešto pružiti narodu. Tako su kazali i obzoraši i madjaroni, tako kažete i vi! (Razni povici.) — Zast. Bude Budisavljević: A tko nam je za kulturu zaslužniji, nego li prokleti obzoraši?)

Dakle kako treba raditi ozbiljnim političarom? Ako hoćemo ozbiljno raditi, onda ćemo tražiti najprije jednu zdravu klicu, odnosno zdravo sjeme. Imamo li takvo zdravo sjeme? Onda treba pitati i tražiti: imamo li tlo prikladno za ovo sjeme. Odma ćemo položiti to sjeme (Zast. Svetozar Pribičević: U to tlo!) u to tlo. Takovo sjeme je težnja hrv. naroda sa svojom državnom slobodom, jer je to prirodna težnja. Takovo je sjeme: ideal hrvatskoga naroda. (Zast. dr. Ivan Lorković: Sjeme nije ideal!) I pošto je taj ideal niknuo iz hrvatskoga naroda, hrvatski je narod najprikladnije tlo da se to sjeme položi u grud, u čuvstva i u čitav život hrvatskoga naroda. (Nemir.)

Često puta dugo traje, dok ono sjeme [illegible] na površinu. Nego ako je opreznosti, ako je topline, ako je blage kiše, onda ćemo vidjeti, da će naskoro prodrieti na vidik ono sjeme, da će se razvijati i da će se do podpunog ploda razviti, budu li oni, koji su pozvani, da čuvaju to sjeme i njegov razvitak, pazili na to, da se ne dogodi ništa, što bi bilo na štetu razvitka toga pravoga sjemena. (Zast. dr. Ivan Banjavčić: A ako dodje tuča?) Ako pako onaj, koji ima čuvati ovaj plod, mjesto da čuva, odlazi onamo, kamo nebi smio ići, da od tuda donese ovakav uticaj na taj plod, koji samo škodi i na uštrb je ploda, dakako da se taj plod ne će moći razploditi.

A to vi činite politikom etapa, jer vi onu zdravu, liepu ideju, koju ste imali prije kao pravaši, koju ste takodjer položili u grud hrvatskog naroda, vi sami uništavate time, što tjerate politiku „zajednice" s madjarskim narodom (Prigovori.) i što vi za Hrvatsku hoćete prevlast madjarsku, prevlast Madjarske odnosno krune sv. Stjepana.

Za to treba sile hrvatskog naroda jedinstveno organizirati prema težnjama duše i srca, i kod toga uztrajati vjerno i pošteno i nepopustiti nikakvim tudjinskim utjecajem; onda dodje napokon — jer se, gospodo, kako ste malo prije čuli, sve mienja — odlučan čas, a ako je za taj odlučni čas narod organiziran, onda će doći i ono

što nam je gospodin Zagorac prikazao, pak ćemo vidjeti, da ćemo mi s najvećim fanatizmom čuvati i braniti ovo naše sjeme i ovaj naš plod, i da ćemo s tim izvojštiti ujedinjenje i slobodu naše domovine. (Burni pljesak kod Starčevićeve hrvatske stranke prava. — Glasovi kod koalicije: Oh, oh! Moramo čekati, ali do kada.)

Srbsko pitanje.

Srbsko pitanje! (Buka. — Zast. Ivan Zatluka prigovara. — Zast. dr. Edmund Lukinić prema Zatluki: Vi obstruirate hrvatskom narodu. — Zast. dr. Dušan Popović: Čekajmo jedan čas, a medjutim tučimo Srbe.) Ne, gospodo, ja Srbe ne ću tući; a nemojte me izazivati, jer kada bih ja kazao, da ću ih tući, onda što biste vi učinili, a kada kažem, da ne ću, što onda biste opet učinili? (Zast. Ivan Zatluka: Propagandini služnici.) Tu mogu biti kratak. Ne ću da lievam ulje u vatru, ali jedno stoji. Već tu glede srbskoga pitanja vidi se, kamo vodi novi kurs, i ja vas molim, gospodo, pošto govorim na vašu adresu, da me malo mirnije poslušate. (Zast. Ivan Zatluka: Budite pristojni. — Prigovori kod koalicije.)

Novi je kurs svakako jedinstveni narod hrvatski, koji je ove zemlje osvojio, koji je tu utemeljio svoju kraljevinu, koji je ovdje podigao na priestolju svoju narodnu dinastiju, koji je kasnije podignuo na priestolje habsburšku dinastiju, taj je jedinstveni narod novi kurs svakako pociepao u dva jednakopravna naroda, u srpski narod i hrvatski narod. Tim je novi kurs — uzeo to ovako ili onako — ciepao jedinstvenu državotvornu snagu i suverenitet hrvatskog naroda.

Kamo to vodi, ako se jedna kuća raspolovi, to vi, gospodo, dobro znate.

Isključivo gospodstvo hrvatske državne ideje na hrv. teritoriju tim je svakako pogodjeno u živac, pa se tu pogibelj krije. Gospodo dopustite o tom iznieti vam jedan dokaz.

Gospodo! Jedno lojalno pitanje. Imade li kraljevina Srbija prema Hrvatskoj šovinističke težnje? (Glas kod Starčevićeve stranke prava: Ima.) Ne treba ni odgovoriti. (Smieh.) Ima li kraljevina Srbija prema hrvatskom narodu neprijateljske težnje i namjere? Ja čekam na vaš odgovor, ali vi ne trebate meni odgovoriti. Ali ja ću vam iznieti jedan klasični dokaz, da je tomu tako. Vidite ovdje gospodine Pribićeviću. To je zemljopis Srbije i srpskih zemalja za četvrti razred osnovne škole po novom programu odobren aktom gospodina ministra prosvjete god. 1902. br. 16.485. Treće izdanje. Napisali: Mihajlo Jović i D. Putniković. Beograd. Štampa Savić i drug 1905. Ciena 60 para.

Strana 3.: „Granice Srbije. Sa zapada je granica Drina, a preko nje Bosna, kojom provisorno upravlja Austrija."

Strana 65.: „Bosna i Hercegovina. Stanovnici: U Bosni i Hercegovina ima 1,600.000 duša, od kojih su jedan milijun i to čisti Srbi od tri vjere: pravoslavni, muhamedanci i katolici." (Smieh kod Starčevićeve hrvatske stranke prava. — Zast. Bude Budisavljević: Tako i vi pišete. — Zast. Ante Pavelić: Ovo je školska knjiga.) To je školska knjiga potvrdjena po ministarstvu srbskom.

Strana 71. „Dalmacija. Stanovnici":

„Dalmacija ima oko 600.000 stanovnika gotovo samih Srba, pored mora ima i Talijana. Srbi su od dviju vjera, katolici i pravoslavni." (Zast. dr. Dušan Popović: To je govor za masu.)

Vi ćete se uvjeriti, da taj govor nije za masu. „Dalmacijom upravlja Austrija." Strana 86.: „Bačka i Banat, važna mjesta Subotica, u kojoj žive najviše Srbi, katoličke vjere, koji se zovu Bunjevci".

„Hrvatska i Slavonija, strana 88: „Stanovnici u Hrvatskoj i Slavoniji, ima ih 2,400.000 duša. Stanovnici su Srbi, pravoslavni i katolici. Katolika ima dvie trećine, a zovu se Hrvati." (Zast. dr. Ivo Elegović: Zašto vi takvu politiku ne tjerate u Hrvatskoj? Dolje sa srpskim narodom u Hrvatskoj, ne će ta adresa doći pred kralja, to vam jamčimo! — Zaglušna buka. — Zast. dr. Ivan Lorković: To su vas furtimaši naučili; dok nije „Hrvatstvo" tako pisalo, drugačije ste govorili.) . . . „Hrvatska i Slavonija pripadaju pod Madjarsku".

„Istra, str. 90." (Zast. dr. Dušan Popović: To je samo znak, da i tamo ima Starčevićanaca, braća ste si.) . . . „Istra je najveće srpsko poluostrvo. U Istri živi oko 300.000 stanovnika, od kojih su dvie trećine Srbi, a jedna trećina Talijani. (Kod Starčevićeve hrvatske stranke prava užasna buka. — Škandal, to je školska knjiga! — Zast. dr. Ivo Elegović: Vi „Srbi", vi ste cigani, a ne narod! Kako vi radite za našu domovinu! Sramota, vi posrbice!)

„Pregled srpkih zemalja. Srbija je tek osmi dio od svih srpskih zemalja . ." (Kod Starčevićeve hrvatske stranke prava smieh. — Zast. dr. Ivan Lorković: Zar vi niste nigdar tako pisali? — Zast. Ivan Zatluka: Sramota, što to branite! — Zast. dr. Ivan Lorković: Vi Zatluka imate ovdje šutiti, jer vi ste najbedastiji. Vi sluga ugarskog ministra — sa2000 K! Gdje vam je onda bila Hrvatska? Onda vam je bila dio ugarske krune! — Zaglušna buka. — Čuju se izrazi: Izdajice, lopovi, cigani, posrbice i t. d.)

Predsjednik (zvoni): Prekidam sjednicu.

(Poslie odmora.)

Predsjednik (zvoni): Sjednica se nastavlja. Molim gosp. Franka, da govori.

Zast. dr. Josip Frank: Zato sam pitao, ima li kraljevina Srbija šovinističke namjere. (Zast. dr. Ivo Elegović: Oni šutnjom to potvrdjuju.)

Pregled srpske zemlje, koji sam počeo čitati . . . (Zast. Bude Budisavljević: Ovo traži spas dra. Franka i njegove pozicije. — Zast. Ivan Zatluka: To je zato, jer se mora uništiti vaša slavosrbska adresa, koju je napisao dr. Vrbanić, profesor na hrvatskom sveučilištu.)

(Čita): „U srpskoj zemlji živi oko 12,000.000 duša od kojih su 9,000.000 Srbi. U Srbiji, Crnoj Gori živu samo Srbi, u Banatu i Bački samo je jedna trećina Srba, ostali su Vlasi, Niemci i Madjari. U Hrvatskoj i Slavoniji ima takodjer Niemaca," ali Hrvata nema; i Madjara ima ovdje. „Ali u svakoj ;ovoj zemlji najveći je broj Srba, zato se i ove zemlje zovu srpske." (Zast. dr. Ivo Elegović: Na zdravlje. — Zast. dr. Gjuro Šurmin: To je argumenat. — Zast. Bude Budisavljević: To je dokaz. — Glas kod Starčevićeve hrvatske stranke prava: I u našim školskim knjigama čitat će se, da su Hrvati Srbi. — Buka — Predsjednik zvoni. — Zast. Bude Budisavljević: Doselio sam se iz Peći iz Kosova, mogu to i dokazati. — Zast. dr. Ivo Elegović: Bježali ste. — Zast. Bude Budisavljević: Dakle bježao sam.) Ovaj dokaz riešava me dužnosti, da dokažem, kako je novi kurs učinio političku pogriešku (Zast. Ivan Peršić: Kakvu pogriešku? Izdaju izdaju!), kad je pred ovu kuću donio ovakvu adresu; a pogrieška u politici je veća nego zločin. Neka svaki otačbenik o tom razmišlja.

Vi velite, da mora biti sloga izmedju Hrvata i Srba, inače nam Srbi mogu još više škoditi u našoj državopravnoj borbi. Istina, gospodo, sloga treba da bude u narodu hrvatskom. A koji otačbenik ne bi želio slogu!?

Gospodin Ljuba Babić-Gjalski kazao je u svom adresnom govoru: „Mi možemo hrvatskoj domovini našoj i tom dvoimenom narodu koristiti samo onda, ako budu srce naše i duša naša izpunjeni jednakom ljubavi i odanošću, te vjernošću jednakom prema svemu, što je hrvatsko i srbsko. Vrag je i neprijatelj naroda i domovine onaj, koji ne propovieda ljubav tu, već protivno radi". (Zast. Bude Budisavljević: Ut figura docet).

Ja u svoje ime ovdje kažem, da ću ovu izreku gospodina Ljube Babića-Gjalskoga ovako zagovarati: „Mi možemo hrvatskoj domovini koristiti samo onda, ako bude naše srce i duša naša izpunjeno jednakom ljubavi i jednakom odanosti, te vjernosti prema svemu, što je hrvatsko, bilo ma koje vjere, napose katoličke, pravoslavne i muhamedanske". (Odobravanje kod Starčevićeve hrvatske stranke prava).

„Vrag je i neprijatelj domovine i naroda onaj, koji ne propovieda tu ljubav, već baš protivno radi". (Glas kod koalicije: To je isto — samo drugim riečima).

Prije sam dokaz iznio glede rieči gospodina Zagorca o etapnoj politici, da teorija Ljube Babića-Gjalskoga jest upravo neizpunjiva. (Glas kod koalicije: Ostavite Hrvata o tom govoriti, a nemojte vi. — Glas kod Starčevićeve hrvatske stranke prava: Vi nemate prava govoriti o hrvatskom narodu. — Zast. Bude Budisavljević: Uviek prije nego dr. Frank. I tu ostajem. — Zast. dr. Ivo Elegović: On i njegovi potomci još će biti Hrvati. — Zast. dr. Dušan Popović: Ako ne milom, a ono silom).

Zamisao Ljube Babića-Gjalskoga je neprovediva (Zast. dr. Dušan Popović: To smo mi već izkusili i kamenom i batinom). Evo zašto: Vi znate, da nije davno, što je nastao rat izmedju Bugara i Srba. (Zast. Bude Budisavljević: To je Austrija spremila. Austrijski general je načinio ratni plan. Austrija hoće bratoubilački rat izmedju Srba i Bugara). Austrija je poslie bugarsko-srbskog rata spasila Srbe. (Zast. Bude Budisavljević: Gurnula je u rat kralja Milana, da Srbiju oslabi. — Zast. dr. Aleksander Horvat: Brinite se vi za Franju Josipa, a ne za Milana. — Zast. Bude Budisavljević: Ja se brinem za narod hrvatski i srbski. — Zast. Ivan Zatluka: To nas boli).

Svakako kako je mogao nastati ratni sukob izmedju Bugarske i Srbije, tako bi mogao takodjer nastati i izmedju Srba i Hrvata; (Glas kod koalicije: To bi vi rado). Ne! ja to ne želim.

Ali mogućnost nije izključena. Moglo bi doći do sukoba izmedju srbske i hrvatske ideje. (Zast. Bude Budisavljević: Miletić je rekao, da je Starčevićanstvo, ali ne ovakvo, nego ono, što je dr. Ante Starčević vodio, za njega isto, što i veliko srbstvo. Ali izmedju austrijske i prave slavenske ideje mora doći do sukoba. — Zast. dr. Aleksander Horvat: Samo biesnite. — Predsjednik zvoni).

Sada pitam, je li nauk Ljube Babića Gjalskoga. (Zast. Ljuba Babić-Gjalski: To nije nauk, to je prirodna ideja). Je li moguće provesti, da se prilikom takvog sukoba jednakom ljubavlju, jednakom vjernošću i odanošću osjeća za hrvatsku i srbsku ideju?! (Prigovaranje. — Predsjednik zvoni). Vidi, gospodo, tu su baš nedogledne posljedice u ovakvom sukobu. I baš je zato u interesu Hrvata kao i u interesu onih, koji se vole nazivati Srbi nego Hrvati, da iz vjere ne načine narodno pitanje.

Ja vas pitam: Zar bi u slučaju takvog sukoba izmedju hrvatske i srbske ideje, što bog ne daj da dodje, vaši interesi bili dovoljno zaštićeni?! Nije li u vašem interesu prava politika Hrvatska to jest što Gjalski kaže, jednakom ljubavlju, jednakom vjernošću i jednakom odanosti raditi za hrvatsku domovinu i to ujedno za jedne i druge, bili ove ili one vjere?! Tako, gospodo, možemo doista spasiti čuvstvo jedinstvenosti i jednih i drugih, i Hrvata onih, koji vole da kažu da su Srbi. Radimo dakle svi kao dobri Hrvati. Onda se možemo žrtvovati i jedan za drugoga, a svi skupa za našu Hrvatsku. (Zast. Svetozar Pribičević: Tko nam to govori?) Tako vršimo svoju ljubav, a nemojmo se, gospodo, ljubiti kroz kamiš. Ja to kažem na vašu adresu. (Zast. Svetozar Pribičević: Ne ćemo se s vama ljubiti).

Dalmacija i carinsko područje.

Gospodo, da sada dovršim s Dalmacijom i malo sa jedinstvenim carinarskim područjem. (Zast. Svetozar Pribičević: To je za vas od manje važnosti. — Zast. dr. Aleksander Horvat: Što insinuirate? — Zast. Bude Budisavljević: Tu stojite na istoj podlozi sa Varešaninom, da za vieke odbijete sjedinjenje Dalmacije s Hrvatskom. — Zast. Ivan Zatluka: Mi ne znamo, tko je Varešanin. — Zast. dr. Ivan Lorković: Pitajte Franka. „Hrvatska kruna" i „Prava crvena Hrvatska" o tom govore. — Zast. Bude Budisavljević: Njemačko-austrijska politika ide za

tim, kao i dr. Frank. — Zast. dr. Ante Pavelić: Don Ivana Prodana opisati kao austrijsko sredstvo može samo naprednjak. — Zast. dr. Ivan Lorković: Kanonik Crnica i drugi su vaši prijatelji i Varešaninovi ljudi. Istu politiku vodite!)

Dalmacija! Infandum regina, jubes renovare dolorem! Dalmacija je udo tiela kraljevine Hrvatske. Dalmaciju drži Austrija, Dalmaciju hoće Ugarska, a novi kurs želi reinkorporaciju Dalmacije za cjelokupnost zemalja krune sv. Stjepana!

Ja držim, da bi Hrvati morali tražiti i provesti sjedinjenje Dalmacije samo radi cjelokupnosti kraljevine Hrvatske.

Evo zašto. Od postanka nagodbe, dakle kroz 40 godina Austrija nije ništa marila za Dalmaciju, a jednako kroz 40 godina i više od nagode ovamo nije ni Ugarska marila za Dalmaciju. Samo je Hrvatska vapila za sjedinjenjem.

Zašto sada na jedan put se tu miče Austrija? Zašto na jedan put se tu miče Ugarska?

Momenat čuvstva ljubavi sigurno tu nije. To je jasno! To čuvstvo ljubavi ne mogu imati ni Magjari ni Austrijanci, to čuvstvo ljubavi može imati samo hrvatski narod.

Nije po sredi ni ono, što se ovih dana tvrdilo, velevlastni položaj monarhije, jer sada to pitanje nije ni akutno, i ne radi se o tom, a ipak se miče Austrija, miče se Ugarska radi Dalmacije. Ako dakle nisu ovdje motivi tih novih pojava: niti čuvstvo ljubavi niti velevlastni položaj monarhije, što je onda agens movens tog najnovijeg pokreta?

Dalmacija je postala pitanjem kruha za Austriju i za Ugarsku. Po sredi je tu carinarska borba izmedju Austrije i Ugarske. Čudna ironija sudbe, gospodo. (Zast. Bude Budisavljević: Da vi govorite za Austriju). Dalmacija zapostavljena, zanemarivana, izsisana, opustošena i uništena gotovo, ova Dalmacija postala je velikim ekonomskim faktorom na jedan put za Austriju i za Ugarsku! (Zast.-

Bude Budisavljević: Uslied čega to, uslied vašeg pitanja za Austriju).

Austrija sve pripravlja za slučaj razriešenja jedinstvenoga carinarskog područja monarkije. — Jednako i Ugarska. Silno se naoružavaju ovi, Austrija i Ugarska za carinarski rat.

Ovdje što se tiče ekonomskih pitanja, predstoji upravo velika borba, — može se kazati i grozna borba, gospodarstvene naravi. — Već sada svojom tarifalnom politikom nastoji Austrija da podpuno izolira Ugarsku, a tko je sliedio članke, što su o tom bili objelodanjeni od jednog stručnjaka u našem listu, taj je mogao opaziti, kako Austrija sa svojom tarifalnom politikom ravna već danas za onaj slučaj, ako će nastati carinarski rat na štetu Ugarske i da Ugarsku prisile na kapitulaciju.

Jednako i Ugarska ravna svojom tarifalnom politikom i nastoji da svakako nanese štetu Austriji, da ju tako prisili na popuštanje.

Ali ni Austrija, ni Ugarska ne može svoje namjere provesti, ako nije u posjedu Dalmacije. Zato i Austrija i Ugarska trebaju Dalmaciju kao koricu kruha.

Zato sada očituju svoju ljubav i Austrija i Ugarska Dalmaciji.

A kako stoji sa Hrvatskom? Dodje li do carinarske rastave monarkije, a Dalmacija ostade u posjedu Austrije, a Hrvatska u posjedu Ugarske — kao sada — onda se nalazi Hrvatska u najkritičnijem narodno- gospodarstvenom položaju.

Jednako ako će Dalmacija biti utjelovljena kruni zemalja sv. Stjepana, onda će Hrvatska narodno-gospodarstveno upravo biti uništena jedinstvenim magjarskim carinarskim područjem, kako su to dokazale sve naše trgovačke komore, svi naši industrijalci i kako već sada osjeća naš siromašni hrvatski narod, jer znade, da bi se ovaj promet onda tako presjecao, da bi se tim pogodilo u živac produkcije i trgovine, hrvatskog seljačkog naroda (Zast. Bude Budisavljević: Ta vi govorite protiv sjedinjenja!)

Uviek dakle i zlo i naopako za Hrvatsku, jer Hrvatska u Austriji ili Hrvatska u Ugarskoj to znači, da se izrazim, kako narod kaže, ili sa kamenom u lonac, ili s loncem o kamen. (Zast. Bude Budisavljević: Dakle ne treba aneksije).

Koju politiku preporuča zdrav razum Hrvatskoj glede Dalmacije. Držim, da je to jasno, Dalmacija niti Austriji, niti Ugarskoj, Dalmacija Hrvatskoj. Dalmacija sa Hrvatskom i Slavonijom, Bosnom i Hercegovinom u jedinstveno i posebno samostalno carinarsko područje. (Kod Starčevićeve hrvatske stranke prava: Tako je. — Burni pljesak. — Zast. Bude Budisavljević: Nemojte izvraćati Varešanina. To je fraza, floskula. — Zast. dr. Aleksander Horvat: Za vas je sve floskula, što je za nas dobro). To je jedina dobra i korisna politika hrvatska, a to zagovara i naša adresa.

Pitanje carinsko je za svaki narod od najveće važnosti i u najužem je savezu sa narodnim gospodarstvom, a tim i sa blagostanjem naroda i sa razvitkom obrta i industrije i trgovine. Narodi i države dižu se pomoću svoje tarifalne politike, pomoću svojih carinarskih područja do najvećeg upliva.

Kako je moćna bila mala Holandija, to ne treba razložiti. U 18. vieku iztisnula je Englezka povodom tarifalne politike Francezku iz njenih velikih kolonija. Kod utrechtskoga mira godine 1713., koji je mir kraj učinio španjolskomu nasljednomu ratu, rekao je Polignac, francezki komesar, Holandezima ove rieči: „mi odlučujemo kod vas, preko vas i bez vas“, samo sa tarifalnom politikom. Povodom parižkoga mira 1713. Englezka je Francuze iztisnula iz Indije.

Michelet je plakao, da je njegova domovina izgubila čitav jedan sviet.

Koncem 18. stoljeća izgubila je Englezka svojom tarifalnom politikom Ameriku. (Zast. dr. Ivan Lorković: Pokažite nam, kako ćemo doći do samostalnog tarifalnog područja!) Ovom tjesnogrudnom tarifalnom politikom i poreznom politikom izgubila je tada Englezka Ameriku, a

Amerika se je opet pomoću tarifalne politike dizala do današnje veličine.

A znate, što je Napoleon Veliki sve učinio, da može Englezku uništiti? (Zast. Svetozar Pribičević: Zatvorio je kontinenat. Ma što nam to pripoviedate, kao djeci!) A vidite, da može Englezkoj škoditi, zatvorio je kontinent.

Tako djeluje ovo pitanje u životu svih naroda. Moderni socijalizam imade zahvaliti svoj razvitak baš tom vrelu u slobodnoj i samostalnoj zemlji. Osobna vještina i marljivost dolazi tek tu do podpunog uspjeha i priznanja. Sada tek postane čovjek čovjekom, osobom, nosiocem i izvršiteljem ljudskih prava.

Godine 1841. imao je englezki carinarski tarif još 1200 stavaka. Sveukupni prihod iznosio je tada 23,000.000 funti sterlina. Sad su počeli Cobden i Peel reformirati tarif. Peel, je restringirao, snizio stavke englezkog tarifa na 500 stavaka. Ali osobito je skrbio za to, da siromašnom narodu ne bi bio tako težak život i zato je ukinuo porez na hranu. Uslied toga ustala je protiv njega čitava Thorijevska stranka pod D'Israelijem, pak su ga srušili. Peel je onda u englezkom parlamentu ovo kazao (čita).

„Moguće je ipak, da ću ja ostaviti neko ime, koje će se kadkada na ognjištima onih spominjati, koji su sudbinom prisiljeni, da moraju raditi, da u znoju svoga lica zasluže svoj kruh. Ovi ljudi sjetit će se mene blagonaklono, kad se njihova izcrpljena snaga opet nadomješćuje izdašnom hranom, koja nije nikakovim porezom obterećena i poskupljena“

Evo, gospodo, vidite, tako se najuspješnije može raditi za unapredjivanje interesa radničtva u samostalnoj i slobodnoj državi, kad dotična država ima u ruci sve poluge, da može djelovati za bolji i jeftiniji život.

Englezki veliki financier Gladstone još je nastavio tu politiku, pa je snizio taj tarif na 40 stavaka, a čudno je; prije je imala Englezka 1200 stavaka u svojoj carinskoj tarifi, a sada ima 40, a ovih 40 nosi isto toliko, koliko su nosile prije sve te stavke. Ali što je najvažnije! Nigdje ne živi siromašni čovjek tako jeftino, kao u Englezkoj, jer za hranu, kruh i meso, perad, jaja, mlieko, maslac, šećer, zatim materijal za kuhanje i razsvjetu i svaku vrst haljina — što je svuda težko oporezovano — u Englezkoj ne plaća se nikakova carina. A ipak nigdje nije industrija tako razvijena, kao što u Englezkoj.

A zašto Englezka ne oporezuje sirovine, koje se uvažaju u Englezku? Zato, što dolaze ovi produkti ratarstva od čitavog svieta u Englezku. Tamo država kao takva nema od toga nikakvih prihoda izravno, ali zato zaslužuje tamo pučanstvo kroz to toliko i toliko, da se može obogatiti i da tim načinom i državi može koristiti.

Veoma bi bilo zanimivo sliediti razvitak carinskog područja u ostalih zemlja. Napose poznato je, da je Njemačka putem carinskog saveza došla do današnje veličine. (Nemir). A bilo bi interesantno govoriti o carinskoj politici Austrije i današnje Austro-Magjarije, ali to bi mene ipak predaleko vodilo i ja ne ću o tom da duljim. Htio sam samo u velikih potezih pokazati neizmjernu važnost toga pitanja i upozoriti narodne zastupnike i čitav hrvatski narod, kako je zaista ustrajna borba za postignuće i zdravo uredjenje samostalnoga jedinstvenoga carinskoga područja svih hrvatskih zemalja nuždna za obstanak i razvitak i sretnu budućnost hrvatskoga naroda. (Odobravanje i pljesak kod Starčevićeve hrvatske stranke prava).

Atmosfera, u kojoj živi hrvatski narod, takodjer je odlučna za njegov život i razvitak, jer u toj atmosferi leže uvjeti njegovog obstanka, njegove sreće, ali ujedno može biti i pogibelj za njegovu propast.

Milieu, u kojem čovjek živi, isto je tako za njega važan, kao što milieu, u kojem živi čitavi jedan narod.

Tako, gospodo, djeluje atmosfera, u kojoj danas živi naša hrvatska domovina. Atmosfera magjarsko-talijanske i srbske politike (Zast. Bude Budisavljević: A Njemačka?) i njemačka djeluje bezdvojbeno na razvitak naših odnošaja. Tu Hrvatska mora svim ovim faktorima u tom odnošaju odstupiti nešto od svoje snage. Vi ne možete tajiti, da uslied politike novoga kursa morate odstupiti

jedan veliki dio svoje snage Ugarskoj. — Ne možete tajiti, da uslied toga, što živi Dalmacija i Istra u Austriji, da tu hrvatski narod opet gubi jedan veliki dio svoje snage.

Osim ovih faktora morat ćete odstupiti još i talijanskom jedan dio narodne snage, kako se već radi u novom kursu. A ako ćemo odstupiti jedinstvenu državnu snagu, ako ćemo dieliti sa Srbima državnu ideju, onda možemo proračunati, što će iz toga sliediti, da napokon mora stradati Hrvatska! Gospodo, o tom možemo biti svi na čistu, treba iskreno o tom razmišljati. Ograničimo zato svoj rad i svoju politiku samo na Hrvatsku, vodimo izključivo samo hrvatsku politiku: Hrvatska Hrvatom!

Sada, gospodo, da završim sa riečima indijskoga mudraca Rhama Krischna. On kaže (čita): „Da plamen može davati mirno svjetlo mora da baklja bude na mjestu zaklonjenom pred vjetrom. Izvrgne li se pak baklja raznolikim vjetrovima, onda svjetlo drhće, te baca *varave tamne i čudne sjene na bielu površinu duše narodne*".

To znači u kratko: Narode, ne povjeravaj svoje sudbine ljudem, koji svoju kabanicu okreću prema vjetru. (Burni pljesak kod Starčevićeve hrvatske stranke prava). Zato ja, kao narodni zastupnik ne mogu da glasujem za adresu novoga kursa, toga pogibeljnoga vjetra. *Sigurno zaklonište za baklju je samo hrvatski narod* (burno odobravanje) *i njemu je posvećena adresa Starčevićeve hrvatske stranke prava*. Zato ja glasujem za ovu adresu. (Burni i dugotrajni pljesak kod Starčevićeve hrvatske stranke prava i na galerijama. — Govorniku čestitaju).